

Dokumentumok¹

1. – A NEMZETISÉGI KÉRDÉS ÚJRAÉRTELMEZÉSE 1974–1984

1.

Feljegyzés a magyar irredenták cselekedeteinek ellensúlyozásáról

Bukarest, 1976. szeptember 28.

1. A Külügyminisztérium a washingtoni nagykövetségen keresztül kérte, hogy az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának tagjai lépjenek fel a magyar irredenták országunk ellen irányuló rágalmai ellen. A Külügyminiszter sürgősen adjon ki több olyan cikket és dokumentumot, amely ellensúlyozza az irredenta propaganda elméleteit és tevékenységét. A washingtoni román nagykövetség, az ENSz romániai küldöttsége és a New York-i román könyvtár gondoskodjon arról, hogy ezeket az anyagokat minden befolyásos sajtóorgánumban, valamint a rádió és televízió programjaiban leközlőljék.

2. Annak érdekében, hogy szerződéseket köthessenek, konferenciákon vehessenek részt és interjúkat adhassanak, az Oktatásügyi Minisztériummal, a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanáccsal, a Politikai és Társadalomtudományi Akadémiával és a Szocialista Egység Frontjával kötött egyezség értelmében a következő történészek utazzanak külföldre: Sergiu Columbeanu – AEÁ; Constantin C. Giurescu – AEÁ; Emil Mureșan – AEÁ és Nagy-Britannia; Virgil Cândeă – Kanada és AEÁ; Alexandru Dușu – Kanada és AEÁ; Emil Condurachi – Olaszország; Cornelia Bodea – Nagy-Britannia; Eugen Stănescu – Nagy-Britannia; Dan Berindei – Franciaország; Dinu Giurescu – Franciaország; Carol Gölner – NSzK; Ion Horațiu Crișan – NSzK; Alexandru Vulpe – NSzK; Dimbovița Petrescu – Ausztria; Hadrian Daicoviciu – Svájc; Bányai László – Ausztria.

3. – A kultuszrészleg küldjön egy főpapot a román ortodox egyház részéről az AEÁ-ba, annak érdekében, hogy vegye fel a kapcsolatot a román egyházakkal megparókiákkal és szervezze be őket is az irredenta-propaganda elleni műveletekbe.

4. – Sürgősen adják ki magyar és angol nyelven a következő broszúrákat:

– A horthysták erőszakos viselkedése Erdély elfoglalása során

---

1 A levéltári dokumentumok lelőhelyét – szokás szerint – az idézett irat végén adjuk meg. A dokumentumok egy részét csak kivonatossan közöljük, a témánkat nem érintő részleteket elhagytuk, a kihagyott szövegrészekre – pl. az irat címfejlében található közömbös információkra – '[...]' jelzéssel utalunk. A szövegek elírásait, nyelvi hibáit (külön jelzés nélkül) kijavítottuk, a témát érintő észrevételeinket lábjegyzetbe soroltuk. A magyar helyesírási szabályok legutóbbi módosításait csak részben alkalmazzuk, pl. a kongresszusok számozását továbbra is római számokkal írjuk.

- A legionáriusok kegyetlenkedése Romániában
- Magyarok Romániában
- A kisebbségek helyzete Romániában

5. - A román rádió közöljön a külföldnek szóló adásaiban olyan műsorokat, amelyek a romániai kisebbségek helyzetének megoldásáról, a horthysták és a legionáriusok kegyetlenkedéseinek leleplezéséről szólnak.

6. - A *Tribuna României* folyóirat első számában angol és román nyelven közöljenek egy anyagot az országunkban élő nemzeti kisebbségekre vonatkozó kérdésekről és azok megoldásáról.

Nr. 2579/28. IX. 1976.

ANR, fond CC al PCR, Relații Externe, dos. 184/1976. 1-5. f. Román nyelvű, gépelt dokumentum magyar fordítása.

2.

Feljegyzés az Amerikai Magyar Szövetség által az ENSz titkárságára küldött, az RSzK elleni rágalmozó közleményekről

Bukarest, 1976. július 13.

1. 1975-ben az ENSz titkársága három rágalmozó bejelentést kapott az Amerikai Magyar Szövetség² részéről, amelyeknek az volt a célja, hogy rossz fényben tüntessék fel országunk belpolitikáját. Ezek szerint országunkban a magyar kisebbség jogait nem tartják tiszteletben sem a politikai, sem a gazdasági, sem pedig a szociális és kulturális élet területén. Ezen rágalmozások alapjául a következő anyagok állnak: az amerikai szenátusban levő magyar szervezet képviselői által bemutatott iratok, az *Előre* napilapban publikált cikkek, magyar emigránsok vallomásai, amerikai szenátoroknak és kongresszusi képviselőknek a magyar kisebbség védelmében mondott beszédei.

Rendszerünk befektetésén kívül ezen közlemények céljai közé tartozik továbbá az Erdély történetére vonatkozó magyar elméletek igazolása, valamint annak a hibás elméletnek a propagálása, miszerint ez a terület jogtalanul tartozik Romániához.

2. Az Amerikai Magyar Szövetség fel akarja terjeszteni az ügyet az ENSz emberjogi, diszkriminációellenes és kisebbségvédelmi szakértői albizottságához, amelynek tagjai között egy román is van. Az a cél, hogy az ügyet terjesszék fel a Gazdasági és Szociális Tanácshoz és Közgyűléshez, hivatkozván az ENSz által elfogadott Palesztin Felszabadítási Szervezetre³, mint a palesztinai arabok egyedi képviselőjére.

Az eljárások szerint az ilyen típusú bejelentéseket egy öt tagból álló, a diszkrimináció elleni harc és a kisebbségvédelmi albizottsághoz tartozó csoport teszi meg és ha elfogadják, akkor, vizsgálja ki az albizottság. Utána elemezheti ezeket a problémákat az Emberjogi Bizottság, a Gazdasági és Szociális Tanács, amely kivizsgálást rendelhet el és ezek után kerül az ENSz Közgyűlése elé.

Az RSzK ezen a téren is együttműködik az ENSz-szel, megválaszolja az összes kérvényt (beleértve a családok újraegyesítésére vonatkozó és a migrációs kérvényeket), ez a hozzáállás jól ismert és az ENSz is méltányolja.

3. Mivel az amerikai magyar szervezetek közleményei súlyosan befektetik országunk politikáját, ez ellenséges cselekedetnek számít. Az ügy fontosságából fakadóan, valamint azért, mert országunk válaszolni szokott az ilyen típusú ügyekben, szükség lesz egy jól megalapozott, az ENSz előírásai alapján készített

---

2 The American Hungarian Federation. Az amerikai magyar szervezeteket összefogó szövetséget 1906-ban alapították Clevelandben.

3 A Palesztin Felszabadítási Szervezet 1964-ben alakult meg, 1974-től megfigyelői státussal rendelkezett az ENSz-ben.

válaszra a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa részéről, ami majd leleplezi ezeket a rágalmakat.

Ezt a választ küldjék az ENSz főtitkárának a külügyminiszter részéről. (Melléklet)

Javasoljuk:

A választ küldjék el az ENSz főtitkárának július 25-ig, mivel e hónap végén kezd meg a munkáját az ilyen típusú közleményekkel foglalkozó munkacsoport.

A diszkriminációval és kisebbségvédelemmel foglalkozó albizottság magyar tagja tegyen meg mindent a munkacsoport tagjaival való kapcsolatai és titkos tárgyalások révén, hogy ezeket a közleményeket megszüntessék.

A válaszlevelet a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa a Külügyminisztériummal közösen állítsa össze.

1976. július 13.

ANR, fond CC al PCR, Relații Externe, dos. 184/1976. 21-24. f. Román nyelvű gépelt dokumentum magyar fordítása.

3.

A magyar nagykövetség jelentése Románia politikai és gazdasági helyzetéről

Bukarest, 1976. július 10.

A Magyar Népköztársaság nagykövetsége

Szigorúan titkos

18/6/Szt/1976. Bukarest, 1976. július 10. [...]

Tárgy: Nagyköveti jelentés Puja Frigyes külügyminiszter elvtársnak – Budapest

A romániai belpolitikai életre továbbra is azok az ismérvek jellemzők, melyek az RKP különutas politikájából, a párt programjában lefektetett elvekből erednek. Az RKP XI. kongresszusa határozatainak megvalósításában a párt- és állami vezetés nagy határozottságot tanúsít.⁴ Ez tükröződik a politikai, a gazdasági és a társadalmi tevékenység egész területén. A szocialista demokrácia fejlesztésében a párt és a tömegek dialógusában továbbra is a formális elem dominál. A belpolitikai élet kiemelkedő eseményei közé tartozott a Tanácsi Kongresszus, a Szakszervezetek Kongresszusa, az RKP 55. évfordulója, a Kultúra Kongresszusa.⁵

Minden korábbinál nagyobb intenzitással folyik a tömegek nacionalista szellemű nevelése. Ez különösen a párt 55. évfordulója és a Kultúra Kongresszusa előkészületeiben domborodott ki. A nacionalista nevelés a szovjetellenességgel párosult. Ez hol nyiltabb, hol burkoltabb, de állandóan jelen volt. Szaporodtak az év folyamán a Besszarábia és Észak-Bukovina területi hovatarozásával kapcsolatos írások, a dákó-román kontinuitási elmélettel és általában a román történelem-szemlélettel és történetírással ellenkező külföldi megnyilatkozások visszaverése. Ez utóbbiakban világosan felismerhetők voltak a Szovjetunióra, Magyarországra való utalások is.

Határozott tendencia volt tapasztalható a „román út”, a marxizmus–leninizmus román továbbfejlesztése hangsúlyozásában. Az utóbbi hónapokban ez a proletár internacionalizmus értelmezése közül domborodott ki.

A nemzetiségi lakosság helyzetében nincs pozitív változás. A Nemzetiségi Dolgozók Tanácsa, illetve megyei szervei teljesen holt szervnek bizonyulnak és

---

4 Az RKP XI. kongresszusát 1974. nov. 24–27. között tartották. A kongresszus a „júliusi tézisek” utáni politikai és ideológiai változásokat rögzítette. A pártvezetés új programmal jelentkezett: „Az RKP programja a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom létrehozására és Romániának a kommunizmus útján történő előrehaladására vonatkozóan”. A pártprogram kisajátította a román nemzeti történelmet is. A pártvezetésben is jelentős változásokra került sor, amelyeket a kongresszus csupán jóváhagyott. A Minisztertanács élére Manea Mănescu neveztek ki. A KB Végrehajtó Bizottságába beválasztották Elena Ceaușescu. A kongresszus a korábbiakhoz viszonyítva is rövidebb és formálisabb volt. Bővebben lásd: *A Román Kommunista Párt XI. Kongresszusa*. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1975.

5 Az RKP-t 1921-ben alapították; 1976-ban az alapítás 55. éves évfordulóját nagyszabású rendezvénysorozattal ünnepelték meg.

inkább csak a román politikai irányvonal propagandisztikus eszközeinek tekinthetők.

A nyugati országokban Románia nemzetiségi politikáját bíráló kampány nyomán a nemzetiségi kérdés itt is előtérbe került és ennek „visszaverése” kapcsán Horthyék észak-erdélyi atrocitásai is felelevenítésre kerültek. Megnövekedett a nemzetiségre vonatkozó kiadványok száma. N. Ceaușescu Nagyváradra és Kolozsvárra látogatott, Fazakas Lajos Hargita megyei első titkárt beválasztották az RKP VB-be. Mindez azonban tényleges pozitív változást nem hozott a nemzetiségek helyzetében.

Párt és állami vonalon ez év júniusában végrehajtott személyi változások a párt főtitkárának és szűk környezetének vezetési stílusához tartozik. A párt politikai irányvonalában ez változást nem jelent. Az egész belpolitikai élet magán viseli N. Ceaușescu körüli személyi kultuszt. Továbbra is minden pozitívumot az ő nevével fémjeleznek. Különösen, mint a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztőjét, az önálló román koncepció egyéniségét igyekeznek népszerűsíteni.

A rendkívüli intenzív és sokirányú propaganda hatására főképp az ifjúság körében tapasztalható egyetértés a párt „nemzeti” politikájával, külpolitikájával kapcsolatban. Az idősebb korosztályt bizonyos aggodalom tölti el a szocialista közösségben elfoglalt helyzetük, a Szovjetunió és más szocialista országok irritálása miatt. A tömegek hangulatának kiegyensúlyozatlanságára vall a májusban tapasztalt pánik is, ami a tartalékosok bizonyos körének behívásakor tetőzött.

Gazdaságpolitika

Az 1971–75-ös ötéves tervben sorozatos tervemelések miatt a gyors fejlődés is csak néhány szintetikus mutató teljesítését tudta biztosítani. Az 1975. évi terv a szintetikus mutatók vonatkozásában sem teljesült. A fejlődést viszont kétségkívül mutatja az ipari termelés 13,1%-os, a nemzeti jövedelem 11,3%-os, a beruházások 11,1%-os átlagos éves növekedési üteme, valamint a reálbérek öt év alatt 20%-os emelkedése. Legújabb adatok szerint az egy főre jutó eső nemzeti jövedelem 1975-ben elérte az 1000-t. A feszültségeket növelte néhány súlyponti terület (beruházások, külkereskedelem, mezőgazdaság) többéves lemaradásának a halmozódása, illetve ezek figyelmen kívül hagyása a következő évi tervekben.

A vezetés a nehézségeket továbbra sem az ütemek csökkentésével kívánja megoldani. Új jelenség viszont, hogy a felső szintű vezetés gyakrabban, folyamatosabban foglalkozik a gazdasági kérdésekkel. Ezek célja kettős: egyrészt központilag kézben tartani az ügyeket, folyamatosan ellenőrizni a teljesítést, illetve végrehajtást, másrészt növelni a helyi vezetők felelősségérzetét, felelősségét.

A hangsúly szinte kivétel nélkül a krónikus területekre esik: beruházások, külkereskedelem, mezőgazdaság. Az idej mezőgazdasági munkák állása jónak mondható, bár pl. az igényelt műtrágyamennyiségeket változatlanul nem biztosították. A háztáji termelés fokozására múlt évben elhatározott programok csak részben valósulnak meg, ezt is csak adminisztratív eszközök biztosítják, mivel az anyagi érdekeltséget nem növelték.

A termelőkapacitások jobb kihasználása, a műszakváltási mutató növelése, a munka és üzemszervezés javítása, a munkatermelékenység fokozása továbbra is napirenden szerepel a gazdaság egészére nézve. Új jelenség a készletgazdálkodás problémáinak gyakoribb felvetése. A gazdasági irányítási rendszerre az elmúlt időszakban is a koncentráció volt a jellemző. Erőfeszítéseket tesznek a lakossági ellátás javítására.

Mivel számolhatunk a következő időszakban?

A román iparosítási politika folytatódik. Verdeț⁶ elvtárs legutóbbi találkozásakor aláhúzta: felmérték helyzetüket, erőiket, és a következő 10–15 évben ilyen feszített ütemet valósítanak meg. Csak ez biztosíthatja a szociálpolitikai célok megvalósításait is.

Nagy erőfeszítéseket tesznek a nyersanyagok biztosítására. (Arab olaj, érc Indiából, Brazíliából, Algériából. Román bányászok dolgoznak Chilében a rézki-termelésben.) A belső tartalékokat jobban igénybe veszik (pl. olaj, gáz), az import nyersanyagokat 70%-ban gépekkel fizetik.

A kétoldalú gazdasági kapcsolatok legjelentősebb eseménye is a hosszú lejáratú árucseré-forgalmi jegyzőkönyv aláírása volt. A forgalom előirányzott megkétszerezése jó eredménynek tekinthető. A két ország gazdasági fejlődésének megfelelően változik az árústruktúra, növekszik a gépek, berendezések aránya. A termelési együttműködési kapcsolatok holtpontról történő elmozdításába új szellemet hozott a kormánybizottság legutóbbi budapesti ülészsaka.

Problémák:

Erős a román törekvés, hogy a tőkés import jelentős részét szocialistává konvertálják és a tőkés exportjukat növeljék. (A tőkés fizetési mérlegük javítása céljából.)

Kooperációs és szakosítási megállapodásokra eddig alig került sor. Hagyományos külkereskedelmi forgalmunk egyre nehezebben bővíthető.

A román fél propaganda-tevékenysége nem kielégítő.

Az 1976 évi árkorrekciós tárgyalások igen elhúzódnak és mind nagyobb akadályai lesznek a magánjogi szerződések megkötésének. Egyes áruknál már veszélyeztetni a szállításokat is (pl. motor).

Kultúra:

Az utóbbi egy év magyar–román kulturális vonatkozású eseményeit, fejleményeit vizsgálva megállapítható, hogy jelentős változás a területen nem következett be. Pártjaink ideológiai titkárai budapesti találkozásán azonban néhány problémát sikerült megoldani.

Különösen szemmel láthatóak a megszorítások a nemzetiségi területen. Magyar értelmiségek hivatalos és félhivatalos kapcsolattartása Magyarországgal a korábinál is több akadályba ütközik. A feszültséget az 1976. áprilisi Magyar–Román Kulturális Vegyes Bizottság soron következő ülészsakának némileg sikerült

6 Ilie Verdeț, a KB titkára.

feloldania, bár a tárgyalásokon mindvégig érezhető volt, hogy a magyar–román kapcsolatok legallergikusabb pontja a jövőben is a kultúra marad.

Az eltelt időszakban örvendetesen előrelépett a bukaresti Magyar Kultúra Háza építésének ügye. A jelek szerint a román fél időzavarba került a budapesti Centrum építésének előkészítésével. Ezzel magyarázható, hogy az utóbbi hónapokban némi megtorpanás érezhető Bukarestben. Biztosra vehető, hogy az otthoni akadályok elhárulásával a konkrét átépítés itt is megkezdhető lesz. Ismételten szorgalmazni kell, hogy a bukaresti Magyar Kultúra Háza igazgatójának kinevezése vagy kijelölése [mielőbb] történjék meg.

Az oktatási minisztériumok vonalán továbbra sincs előrelépés az önköltséges egyetemi tanulmányok román résztől való engedélyezése terén.

Románia függetlensége kikiáltásának 100 éves évfordulója kapcsán számíthatunk a nacionalista irányzat további erősödésére.⁷ A Társadalomtudományi Intézethez küldött Ceaușescu-level konkrét tennivalókat állít a kutatók elé ebben a vonatkozásban is.

A román sajtó területén lényeges változás nem volt tapasztalható. A hírközlő szervek nem adnak reális képet sem az ország belső helyzetéről, sem a világban folyó fontos nemzetközi eseményekről. A román sajtó uniformizált, a belpolitikát illetően a soron lévő kampányfeladat végrehajtására mozgósít, nacionalizmusra nevel, Ceaușescu személyi kultuszát propagálja. Külpolitikai téren erősen érzékelhető a fejlődőkhöz, illetve az el nem kötelezettséghez való közeledés.

Továbbra is nagyon keveset, főleg rövid hírek formájában foglalkoznak a szocialista közösség országainak életével, fejlődésével. Bizonyos kivételt képeznek ez alól olyan nagyjelentőségű események, mint egy pártkongresszus, de ezekkel sem foglalkozott jelentőségüknek megfelelő mértékben – beleértve az SzKP XXV. kongresszusát is –, vagy valamelyik szocialista ország nemzeti ünnepe, esetleg egy legfelső szintű látogatás.

Az év folyamán megszűnt az Újságírók Szövetsége. Helyette a Román Szakszervezetek Országos Kongresszusa alatt létrehozták a Sajtó- és Nyomdaipari és Kiadói Szakszervezetek Szövetsége Bizottságán belül az Újságírói Tanácsot. Az átszervezést azzal indokolták, hogy így jobban biztosítható az RKP politikájának érvényesítése és végrehajtása a sajtó- és propagandaszerveknél.

A román külpolitika további fő célkitűzései:

- A nemzetközi munkásmozgalomban érvényre juttatni a „nemzeti út” koncepcióját.
- Biztosítani megfelelő szerepet a fejlődő országok között és megszerezni a megfigyelői státust az el nem kötelezett országok csúcskonferenciáján.
- Kialakítani és tovább fejleszteni a sokoldalú balkáni együttműködést.
- Megkapni a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt a fejlett tőkés országoktól.
- Visszaverni a „román függetlenséget támadó” elméleteket.

---

7 1977-ben ünnepelték Románia függetlensége kivívásának századik évfordulóját.

Ceașescu Dolanccal⁸, Minicscsel⁹, Carrillóval¹⁰ folytatott többszöri megbeszélésein egyeztette az Európai Kommunista Pártok konferenciájával kapcsolatos álláspontot és taktikát. Cikkekben és beszédekben körvonalazták a proletár internacionalizmus román értelmezését, miszerint a pártok egyenlőségének, a nemzeti függetlenségnek, a szuverenitásnak a biztosítása az elsődleges, a nemzetközi szolidaritás csak másodlagos jelentőségű.

A román külpolitika fő törekvése, a fejlődő országok között Románia és Ceașescu nemzetközi tekintélyének növelése és csak másodlagosan szolgálja a gazdasági együttműködés érdekeit. A fent jelzett időszakban Ceașescu 15 fejlődő ország államfőjével, miniszterelnökével vagy külügyminiszterével tárgyalt. Az el nem kötelezett országok colombói csúcsértekezletén megfigyelőként való részvétel érdekében a román vezetés minden követ megmozgat, politikai és gazdasági támogatást ajánl fel, főleg a koordinációs bizottságban résztvevő államoknak. A Romániában járó afrikai vezetők egymás után „állást foglalnak” Romániának, mint „az új gazdasági és politikai világrend élharcosának” megfigyelőként való részvétele mellett. Manea Mănescu májusi indiai és Sri Lankában tett látogatásának is ez volt a fő célja. Pacoste¹¹ külügyminiszter helyettes ezután Algírba utazott, hogy az ott ülésező koordinációs bizottságot Románia felvétele irányába befolyásolja. A tőkés országok részéről meglehetősen könnyen figyelik a román törekvést, szerintük a megfigyelői státus csak üres cím, amiért a nyugat egy fillért sem fog fizetni.

MNL, KÜM TŰK, Románia, 1976, 115. doboz, 004210. Magyar nyelvű gépelt szöveg másolata.

---

8 Stane Dolanc – jugoszláv pártvezető.

9 Milos Minic – jugoszláv külügyminiszter.

10 Santiago Carillo Solares – a Spanyol Kommunista Párt főtársa, az eurokommunista irányzat képviselője.

11 Cornel Pacoste – KB-tag.

4.

Részletek a Nicolae Ceaușescu és Kádár János 1977-es találkozóján készült román nyelvű jegyzőkönyvből¹²

Nagyvárad–Debrecen, 1977. június 15–16.

RKP KB, Külügyi Osztály

Kádár János: [...] ¹³ Akárhogy is nevezzük, kapcsolatainknak van egy sajátossága, ami többnyire a történelmi örökségünkből fakad. Ami minket illet, egy rendkívül nehéz örökséget kaptunk a földesúri és a fasiszta rendszertől. Megállapíthatjuk, hogy az elmúlt években több negatív elemet sikerült kiiktatni. Úgy véljük, az a feladatunk, hogy a szocialista kapcsolatainak fejlesztésével még a nyomait is eltüntessük ezeknek a negatív részeknek. Kapcsolatunk sajátosságához tartozik a nemzetiségi kérdés is. Ahányszor csak szükséges volt, mindannyiszor hangsúlyoztuk, hogy ezt a problémakört belügyi kérdésnek tartjuk, ugyanakkor azt kértük eddig mindig a román elvtársaktól, hogy szenteljének kellő figyelmet ennek a kérdésnek, hogy a nemzetiségek inkább kapocs szerepet töltsenek be a kapcsolatainkban, mintsem ellentéteket szítsanak. Mindkét párt és az állami szervek egyaránt rendelkeznek a megfelelő jogi határozatokkal ebben a kérdésben és mindez nagy segítséget jelent a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében, minden szakterületen. A történelmi céljaink közösek. Úgy gondolom, ha megkérdeznénk népeinket, minden állampolgárt külön-külön, mindenki azt mondaná, hogy támogatja a két nép közötti barátság és együttműködés kibővítését. [...]

Nicolae Ceaușescu: [...] A történelmi fejlődés következtében valóban sajátos jellegűek a kapcsolataink. Ez abból ered, hogy a népeink szomszédosak, sok esetben együtt ismerték meg az elnyomást. Voltak vezetőik, amelyeket mind a románok, mind a magyarok közös vezetőiknek tekintenek és ezek álltak az idegen uralom elleni harcok élén. Ide tartoznak még természetesen azok a változások, amelyek mind a magyar, mind a román társadalomban bekövetkeztek, ezek a közös harcok mozzanatai, és persze ma már közösen építjük Romániában és Magyarországon is a szocialista társadalmat. Ugyanakkor létezik a nemzetiségi probléma is, mivel Romániában jelentős számú magyar kisebbség és Magyarországon pedig román kisebbség él. Természetesen abból a tényből indulunk ki, hogy a kisebbségek jelenléte az egyik vagy másik államban, a történelmi fejlődés és a népek fejlődési folyamatának a következménye. Európában nem létezik egyetlen olyan állam sem, amely ne küszködne ilyen problémával, ez a történelmi fejlődés következménye. Kisebbség vagy nagyobb mértékben ugyanilyen helyzetben vannak a gyorsabban vagy lassabban fejlődő kapitalista országok is. Ilyen

12 A két ország pártfőtitkára 1977. június 15-én Debrecenben, majd 16-án Nagyváradon találkozott. Bővebben lásd: Földes György: *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai II.* Napvilág Kiadó, 2015. 457–466.

13 A tárgyalások jegyzőkönyvéből csak a nemzetiségi kérdésre vonatkozó részeket közöljük.

problémákkal küszködnek Afrikában, Latin-Amerikában, Ázsiában, ahol a nemzet-államok kialakulása még folyamatban van. Innen kiindulva a Román Kommunista Párt és a román állam a román szocialista társadalom fejlesztése közben egyenlőséget biztosít az ország összes állampolgárának, nemzetiségtől függetlenül. Úgy gondoljuk, hogy mindegyik államban ez a leghelyesebb nézőpont, és így biztosítható az együttműködési és baráti kapcsolatok fejlődése.

A nemzetiségi problémák megoldása a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek megszüntetését jelenti, és hogy ezek megszűnjenek, biztosítjuk minden állampolgár egyenlőségét és érvényesülését, nemzetiségtől függetlenül. A szocialista országok rendelkeznek azokkal a feltételekkel, hogy megfelelő keret biztosítsanak a szocialista demokrácia fejlődéséhez, a néptömegek részvételéhez a társadalom vezetésében. A demokrácia fejlődése, a tömegek bevonása a vezetésbe hozzájárul és fontos része a nemzetiségi problémák megoldásának.

Már említettük, hogy sokat foglalkozunk a termelési erők területi elosztásával, és ennek alapján a teljes alapstruktúra fejlesztésével. Természetesen a kultúra és a termelési erők fejlődésére utalok. Ily módon tekint a Román Kommunista Párt és a román állam ezekre a problémákra, és így próbálja megoldani ezeket.

Természetesen nekünk is érdekünk, de nemcsak nekünk, hanem Magyarországnak is, hogy a munkások részesüljenek az élet és a demokratikus jogok örömeiben. Érdeklünkben áll, hogy megteremtjük egy újfajta humanizmus feltételeit a más nemzetiségűek számára is. Egy nemzet jelenléte egyik vagy másik országban egy kapocs kellene legyen, ami megerősíti az együttműködést és a barátságot két ország között, konkrétan Románia és Magyarország között. A magyar és román nép közös érdeke, hogy szilárd barátság és jó együttműködés alakuljon ki egymás között és mindent megtesznek annak érdekében, hogy ilyen irányba alakuljanak a dolgok.

Semmi kétség nincs afelől, hogy a román és magyar nép, a két ország dolgozói – nemzetiségtől függetlenül – minél szorosabb együttműködést szeretnének a két ország között. Természetesen nekünk, az ország és a párt vezetőségének a kötelességünk, hogy megtegyünk mindent annak érdekében, hogy a népeink kívánsága teljesüljön. Indítványoznunk kellene, hogy a pártjaink, amelyek vezető erővel rendelkeznek mindkét államban, tartsák tiszteletbeli feladatuknak a két nép közötti barátság és együttműködés fejlesztését.

A gazdaság terén több kérdésben megegyeztünk. Ha állhatatosabban kezeljük az együttműködés tervezetét, akkor ennek a szilárd barátságnak és együttműködésnek megteremthetjük a kölcsönös gazdasági alapjait.

El kellene kezdenünk más piacokkal is együttműködni. Romániának és Magyarországnak is érdekében áll a gazdasági cserékben együttműködni, mivel mindkét ország gazdaságában biztosítani kell a nyersanyagot. Úgy tudom, Magyarország ipara fejlődött és nagy lehetőségekkel rendelkezik, Románia gazdasága is fejlődött, így jól együttműködhetnénk más piacokon is.

Szükséges lenne az együttműködésre a tudományos kutatás területén is. Viszont, ha a termelésben együttműködnénk, akkor kötelező módon felmerül a technikai-tudományos együttműködés kérdése is, hogy javíthassunk a termelés minőségén.

Egyetértek azzal, hogy bővítenünk kellene a kulturális kapcsolatainkat a legkülönbözőbb területeken. Természetesen ezen a téren is vannak előrehaladások, de többet szeretnénk tenni. Ki szeretnénk szélesíteni az irodalom, művészetek közötti cseréket, az amatőr vagy professzionális művészeti együttesek közötti találkozókat. Ugyanakkor nagyobb fokú együttműködést szeretnénk a rádió, televízió és a sajtó területén is. Szükség volna megfelelőbb módon bemutatni a magyar és román tévében, a sajtóban a két ország közötti kapcsolatokat és az olyan eseményeket, amelyek mindkét országot érintik.

Nagyon nyílt szeretnék lenni. Mindig nyíltan szeretek beszélni azért, hogy könnyebben megtaláljuk az együttműködés javításának lehetőségét. A román vagy magyar történelemnek voltak olyan pillanatai, amelynek nem tulajdonítottak kellő figyelmet, sem az egyik, sem a másik fél részéről. Nem csak azokra az eseményekre gondolok, amelyek közösek a két nép történelmében. Közös nevezőre kellene jutnunk a bemutatásukban. Például, májusban ünnepeltük Románia függetlensége kivívásának 100 éves évfordulóját.¹⁴ Természetesen, mi figyelmet szenteltünk ennek az eseménynek. Ugyanakkor megünnepelték a Szovjetunióban, Bulgáriában, Jugoszláviában és Albániában is. Nem is kell említenem Lengyelországot, Németországot stb. Görögországban, de Törökországban is, és Európa több országában, Amerikában, Ázsiában, Afrikában stb. is megemlékeztek róla. Távíratot kaptunk Törökország elnökétől, Ázsia messzi országaiból, nem is beszélve az Amerikai Egyesült Államokról, mert ők is megünnepelték tavaly és egyezséget kötöttünk velük.¹⁵ Természetesen Magyarországról nem kaptunk ilyen távíratot. Nagyon fontos esemény a román nép történelmében. Itt nem volt egyetlen kényes probléma sem, annál is inkább, mert 100 évvel ezelőtt nagyon sok magyar állampolgár és a haladó szellemű erők is támogatták, és a románok mellett harcoltak. Értsék meg, hogy azért vettem fel ezt a problémát, mert nagyon fontosnak tartom, hogy egy új szellemiségben gondolkodjunk, és mindent megtegyünk annak érdekében, hogy fejlesszük a népeink közötti együttműködést és bizalmat.

Teljes mértékben egyetértek azzal, hogy intézkednünk kell, gondoljunk ki egy munkatervet, együttműködési tervet ezen a területen is. Nemrég aláírtunk a szovjetekkel egy ilyen tervet. Most a bolgárokkal és a Német Demokratikus Köztársasággal tárgyalunk és készen állunk arra, hogy a propagandaosztály munkatársai találkozzanak és dolgozzanak ki egy ilyen típusú együttműködési

---

14 A Román Királyság az 1877-1878-as orosz-török háború során vívta ki függetlenségét a Török Birodalomtól.

15 Az amerikai-román kapcsolatok a hetvenes évek első felében a csúcsponton voltak. 1975-ben Románia - az első kelet-európai országgént - megkapta a legkedvezményezettebb nemzet státusát és Gerald Ford elnök is az országba látogatott.

tervet. Valami elkezdődött, létezik egy történészekből álló bizottság, egy kulturális bizottság, de nem dolgozik elég határozottan.

Valóban meg kell valósítanunk a két kultúrház felépítését Budapesten és Bukarestben, amelyek szintén hozzájárulnak a kulturális kapcsolatok bővüléséhez. Feltevődik a kérdés, hogy már az elején induljunk ki egy egyezményből, amely biztosítja egy ilyen ideológiai együttműködés fejlődését. Nem nevezném koordinációnak. Mi inkább az együttműködés hívei vagyunk, amely hozzájárul a forradalmi, kommunista szellemben való neveléshez, a népeink közötti barátság szellemében.

Ugyanakkor elismerem, hogy szükséges egy jogi vagy állami jellegű egyezmény megkötése. Az állampolgárság terén is szükséges egy megfelelő megállapodás és a jogi jellegű problémák megoldásában szintén. Ha olyan megoldásokat találunk, amelyek mindkét ország érdekeinek megfelelnek, könnyen megtaláljuk az utat a problémák megoldásához. Nem nehéz a különböző jogi problémákat megoldani. Ha találunk olyan lehetőségeket, amelyek mindkét ország érdekeinek megfelelnek, akkor könnyen megoldhatjuk ezeket. Nem ütközik nehézségbe a két országban szerzett tanulmányi diplomák elismerése, annál is inkább, mert magától értetődik, hogy tisztázzuk a helyzetet és biztosítjuk ezen oklevelek kölcsönös elismerését.

Arra is kell gondolnunk, hogy bővíteni kellene a közlekedést, főleg a vasúti kiskiforgalmat, meg kell egyeznünk a pénzügyi kérdésekben is. Kétféle probléma létezik: egy adott ország, állam pénzügyi problémái a másik országban és az állampolgárokhoz kapcsolódó kérdések. Magyarország és Románia is az államosítás keretén belül oldotta meg a problémákat – és ezeket tisztázni kell.

Romániában a törvényeket kivétel nélkül mindenkinek be kell tartani, az Egyesült Államokkal, Izraellel, Magyarországgal és a szovjetekkel való kapcsolattól függetlenül. Azért említettem Izraelt, mert tőlünk sok állampolgár ment Izraelbe. Van a Német Szövetségi Köztársasággal is egyezmény mindazok számára, akik elmennek. Mindegyiket a Romániában létező törvények szerint oldják meg.¹⁶ Megegyezésre lesz szükség és úgy gondolom, hogy magától értetődik, hogy az országainkon belül is legyenek ilyen egyezségek. Tudomásom szerint nincsenek különösebb problémák.

Kádár János: Nincsenek csillagászati [?] problémák, hanem arról van szó, hogy szabályozzuk őket.

Nicolae Ceaușescu: Szem előtt kell tartanunk a kishatárforgalommal kapcsolatos pénzügyi problémákat. A Lengyelországban és Németországban tett látogatásaim alkalmából megérdeklődtem, hogy ők hogyan oldották meg ezeket a kérdéseket. Egyezsége jutottak, mivel számos pénzügyi probléma merül fel. Azok az állampolgárok, akik a másik országba utaznak, kapnak egy pénzügyi összeget, hogy lehető-

---

16 1967-ben Románia diplomáciai kapcsolatot létesítette az NSzK-val és ettől kezdve felgyorsult a romániai németek elvándorlása. Az NSzK vezetése – a két ország közötti, sokszor titkos, tárgyalások eredményeként – közösen megállapított összeget fizetett a kivándorlást választó romániai németekért. 1962 és 1989 között 230.000 romániai német hagyta el az országot és költözött az NSzK-ba. Vesd össze: *Raport final*, Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrin, Cristian Vasile. Editura Humanitas, București, 2008. 361.

ségük legyen a mozgásra. Szükséges, hogy a szakemberek, a pénz- és külügyminiszterek, a két országban létező törvények szellemében, és a más országokban levő gyakorlat alapján, vizsgálják meg ezeket a problémákat, hogy találjunk megoldásokat és jussunk közös nevezőre. Tudomásom szerint már most alá lehet írni a kishatárforgalomra vonatkozó egyezményt; ugyanúgy, mint a konzulátusok megnyitását Kolozsváron és Debrecenben. Ezeket az egyezményeket alá lehet írni. Mindenesetre meg kell említenünk a közleményben is és rövid időn belül alá is írjuk.

Én is úgy gondolom, hogy a Románia és Magyarország közötti kapcsolatokban felmerülő problémákat meg kell tárgyalni, halasztás nélkül, abból a célból, hogy megerősödjön a barátság az országaink és pártjaink között.

Még egyszer megemlíteném, hogy úgy gondoljuk, hogy mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy az országaink közötti kapcsolatokat új alapokra helyezzük, hogy megerősítsük a pártjaink és népeink közötti bizalmat és barátságot. Biztosíthatom önöket, hogy mind a párt, mind a kormány, mind a nép szeretné, hogy a magyar néppel való kapcsolat minél meghittebb legyen. Én személy szerint úgy gondolom, hogy rövid időn belül ezek a kapcsolatok mintaszerűek lesznek. Ami minket illet, biztosíthatom önöket, hogy mindent megteszünk ennek megvalósítása érdekében. Ez a pártjaink és népeink, a szocialista országok közötti szolidaritás és egység, valamint a fejlődés és együttműködés közös érdekének szellemiségében történik.

Emlékeztetni szeretném önöket arra, hogy Románia és a pártunk abból a tényből indul ki, hogy a nemzetállamok és ezek keretén belül a nemzetiségek még hosszú ideig létezni fognak. Ismerjük és megértjük a népek egymáshoz való közeledését, annak szándékát, de nem gondoljuk, hogy manapság ez lenne a legfontosabb probléma. Mély történelmi gyökerei vannak, és nem lehet erőltetni. Ezért tiszteleten, egyenlőségen alapuló kapcsolatokat szeretnénk, tiszteletben tartva mindegyik nép hagyományát. A népek és államok közötti kapcsolatokban tiszteletben kell tartani a nemzetiségek sajátosságait és egyediségét és nem a népek elszigetelésére, hanem az egymás felé közeledésre kell törekedni. Ezért úgy gondolom, hogy adottak a Magyarország és Románia közötti jó kapcsolatok feltételei.

Íme, ezeket a problémákat akartam felvetni. Azért foglalkoztam hosszasan velük, mert szeretném, hogy együtt találjuk meg a megoldást és megerősítsük a barátságot és együttműködést. Köszönöm a figyelmet! [...]

ANR, CC al PCR, Relații Externe, dos. 95/1977. 13-14, 29-38. f. Román nyelvű gépelt dokumentum magyar fordítása.

5.

Feljegyzés az RKP PB részére a Románia és Magyarország közötti kapcsolatokban felmerülő fontosabb kérdésekről

Bukarest, 1977. június 11.

Az RKP KB / Külügyi Osztály

Az RKP Központi Bizottságának Végrehajtó Politikai Bizottsága

2341/30. 08. 1977. sz.¹⁷

A kisebbségek szerepe a két állam közötti közeledésben

A román fél képviselőivel való tárgyalás alatt a magyar oldal szüntelenül szorgalmazza, hogy a közös, nyilvános vagy nem nyilvános dokumentumokba iktassanak be a Romániában élő magyar kisebbségekről és a Magyarországon élő román kisebbségekről szóló részeket, elősegítve a két állam közötti közeledést, például: „Valós, hogy Románia Szocialista Köztársaságban nagy számban élnek magyarok és a Magyar Népköztársaságban pedig román nemzetiségű lakosok. Ezért mindkét országnak érdekében áll a jó kapcsolatok ápolása. Úgy gondoljuk, hogy a kisebbségeknek a két ország közötti kapcsolatban összekötő szerepük kell legyen.” Kifejezték azon óhajukat, hogy a közös román–magyar közlemény, amelyet Nicolae Ceaușescu elvtárs és Kádár János elvtárs találkozáján mutatnak be, tartalmazza a kisebbségek szerepének jelentőségét a Románia és Magyarország közötti barátság fejlődésében.

A magyar propaganda

A magyar propaganda eszközei felületesen mutatják be országunk politikai, gazdasági, kulturális vagy más jellegű eseményeit. Pártunk vagy államunk nagy jelentőségű külpolitikai eseményeit alábecsülik vagy elhallgatják. A magyarországi kiadványokban és tömegtájékoztatóban továbbra is az országunkban élő magyar nemzetiségű polgárok szerepelnek túlsúlyban. A kulturális és művészeti kiadványok a romániai magyar emberek műveit úgy tárgyalják, mintha ők is Magyarország kulturális örökségéhez tartoznának.

A Magyar Népköztársaságban és a külföldön megjelent könyvekben, folyóiratokban, atlaszokban a magyar szerzők a román nép eredetének és folytonosságának problémáját a történelmi valóságtól eltérően tárgyalják.

A magyar hivatalos személyek kifejezték azon óhajukat, hogy a történészek közötti tárgyalások ne legyenek politikai jellegűek, és a kényesebb problémákat a történészek vegyes bizottságában vitassák meg, anélkül, hogy nyilvános vitává

---

17 A feljegyzést a Kádár János és Nicolae Ceaușescu között, 1977. június 15–16. között lezajló debreceni–nagyváradai találkozó előtt készítették a PB részére, kielemezve a magyar fél kéréseit, szándékát. – Az irat augusztusi dátuma az archiválásra vonatkozik.

fajluna; konkrétan utalva C. C. Giurescu történész recenziójára, amit a Magyarország története munkáról írt.¹⁸

1977-ben az előfizetők és magánszemélyek számára Magyarországról megrendelt újságok és folyóiratok esetében az eladott példányszámok (88 cím) elérték az 57.710-es számot.

Magyarország felszabadítása során elesett román katonák emlékműveinek és sírjainak karbantartása

Debrecenben egy múzeum létesítése, amely bemutatná a város felszabadításában részt vett román katonákat.

Két kultúrház megnyitása Bukarestben és Budapesten. Jelenleg folynak az előkészületek az ingatlanok berendezésének megkezdéséhez.

Azon magyar állampolgárok kártérítése, akik elvesztették a tulajdonjogaikat Romániában

A magyar fél kérte a magyar állampolgárok kártérítési lehetőségeinek kivizsgálását (a magyar fél szerint kb. 5000–6000 személy), akik az 59/1974 számú törvény és a 223/1974 rendelet alapján elvesztették a Románia Szocialista Köztársaságban birtokolt javaik feletti tulajdonjogaikat.¹⁹

1976 áprilisában a magyar fél azt javasolta, hogy a román fél fizessen egy általános összeget.

A magyar konzulátus létesítésének kérdését Kolozsváron a magyar fél részéről, pártvonalon vetették fel a bukaresti tanácskozásokon, 1971 májusában. A román fél érdekelt lenne egy debreceni konzulátus megnyitásával. A magyar kormány beleegyezik a debreceni román konzulátus létesítésébe.

1969 júniusától módosul a kishatárforgalomra vonatkozó törvény. Megteremtették a feltételeket a megállapodás megkötésére.

*A vegyes házasságokra vonatkozó kérvények gyorsabb elbírálása*²⁰

A magyar fél érti a szabályozások észszerűségét és a román törvényeket, de arra kéri a román felet, hogy nagyobb megértéssel kezelje ezeket a kéréseket, hogy ne tartsanak olyan sokáig (2–3 év), mert ezek a fiatalok „mindenféle írnat és nemkívánatos légkört keltenek.”

A jogi segélynyújtásról szóló egyezmény alkalmazása közlekedési baleset esetén

A magyar fél néhány módosítást vezetett be a jelenlegi egyezménybe.

A kettős állampolgárságról szóló szabályozási egyezmény

1970. június 24-én a magyar fél bemutatott egy egyezmény-tervezetet, de utána már nem érdekelte a román álláspont. Az országunk illetékes szervei kidolgoztak

18 Constantin C. Giurescu: Istoria Românilor în unele lucrări străine recente. *Revista de Istorie*, nr. 6/1975.

19 Az 59/1974 számú törvény és a 223/1974 dekrétum kimondta, hogy az RSzK területén levő összes földterület, függetlenül attól, hogy kinek a tulajdonát képezi, és milyen módon használják, az ország földalapját képezi, amelyet a nép érdekeinek megfelelő módon kell óvni és használni. – A második világháború utáni tulajdonjogi kérdésekről lásd: Vincze Gábor: *Magyar vagyon román kézen (Dokumentumok a romániai magyar vállalatok, pénzintézetek második világháború utáni helyzetéről és a magyar–román vagyonjogi vitáról)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.

20 Az Erdélyből Magyarországra, házasság útján áttelepedő személyekre vonatkozó kérdéskör.

egy román egyezmény-tervezetet, amit a magyar párt vezetősége azzal indokolva utasított el, hogy még tanulmányozni szeretnék ezt a problémát a belső törvények és a nemzetközi gyakorlat vonatkozásában.

A külföldi turisták elszállásolási problémájának szabályozása az országunkban

A magyar fél kérelmezte, hogy a magyar állampolgárok nagyobb előnyöket élvezzenek, mint a nem szocialista országokból érkezők.

1977. június 11.

ANR, CC al PCR, Relații Externe, dos. 96/1977.13–16. f. Gépelt román nyelvű irat magyar fordítása.

6. Adatok a Romániában élő nemzeti kisebbségekről

Bukarest, 1977. augusztus 30.

Az RKP KB Végrehajtó Bizottsága

2341/30. 08. 1977. sz.²¹

1. A Romániában élő nemzeti kisebbségek aránya
2. A kisebbségi képviselők részvétele a helyi és központi vezetésben
3. Vezető káderek a gazdaságban, minisztériumokban, tanügyben és kutatásban [...]

1. A Romániában élő nemzeti kisebbségek aránya

Összlakosság 1977. jan. 5-én: 21.559.416 lakos

A népesség %-os aránya az 1977. jan. 5-i népszámlálás szerint:

magyarok 7,9; németek 1,6; más nemzetiségűek 2,3.

2. A kisebbségi képviselők részvétele a központi és helyi vezetésben

	összes	magyar	német	más nemz.	
<i>Képviselők:</i>					
Nagy Nemzetgyűlésben		349	29	8	3
%-os arány		8,3	2,2	0,9	
Néptanácsokban	51.441	3774	823	562	
%-os arány		7,3	1,6	1,1	

3. Vezető káderek a gazdaságban, a minisztériumokban, az oktatási intézményekben és a kutatásban (1976. dec. 31.)

	összes	magyar
Iparközpontokban és orsz. érdekeltségű vállalatokban	6199	319
Felsőfokú oktatásban, kutatásban, tervezésben	1298	48
Minisztériumokban és központi intézményekben	1076	18

ANR, fond CC al PCR, Relații Externe, dos. 96/1977. 14–15. 17–22. f. Gépelt román nyelvű irat magyar fordítása.

21 Az adatsort a Kádár János és Nicolae Ceaușescu között, 1977. június 15–16 között lezajló debreceni–nagyváradai találkozó előtt állították össze a PB részére.

7.

**Az RKP Propagandaosztályának javaslata az MNDT
összetételének megváltoztatására vonatkozóan**

Bukarest, 1978. február 10.

II. 425 / 10. febr. 1978.

Az RKP KB Propagandaosztálya Ilie Verdeț, Cornel Burtică, Emil Bobu, Constantin Drăgan, Ion Sîrbu elvtársaknak

RKP Központi Bizottsága Szervezési Osztály

Értesíti önöket, hogy jóváhagyták az alábbi javaslatokat, a Német és Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa összetételének javításáról.

Javaslatok

Mivel eltelt majdnem 10 év a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának megalapításától, és ebben az időszakban számos változás következett be a tagok körében, javasoljuk a tanácsok összetételének módosítását a következőképpen:

1. Az RKP Szervezési Osztálya, a Központi Bizottság Káder- és Propagandaosztálya a megyei tanácsokkal együtt tegyenek név szerinti javaslatokat a tanácsok összetételéről. A javasolt tagok tevékenységét elemezzék ki.

2. Az MNDT 187, a németeké pedig 115 tagot számláljon. A tagok 35% legyen munkás, 20% szövetkezeti paraszt, 15% az állami és tömegszervezetek pártaktivistái, 30% mérnök, tanerő, kutató, kultúrember és művész.

3. A megyei pártbizottság büroái elemezni fogják a javaslatokat és benyújtják a Román Kommunista Párt Központi Bizottságához, a melléklet szerint.

4. Március első felében hívják össze a két tanács tagjait az új összetételükben, a napirenden pedig szerepeljen:

a) A dolgozók mozgósítása annak érdekében, hogy érvénybe léptessék az RKP 1977-es Országos Konferenciáján született határozatokat.

b) A bizottságok új összetételének bemutatása és a büroák megválasztása.

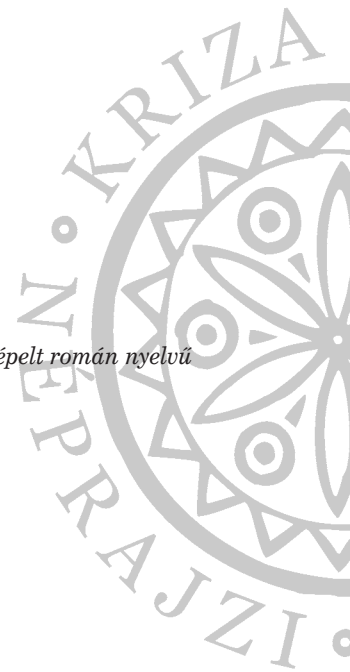
Az MNDT büroja 25–27 tagból álljon, a német tanácsé pedig 15–17 tagból.

5. A két bizottság üléseit azonos időben tartsák, a végén pedig legyen egy összevont ülés.

Javasoljuk, hogy a közös ülésen vegyen részt és szólaljon fel Nicolae Ceaușescu elvtárs is, a Román Kommunista Párt főtitkára.

Melléklet Megye	Magyar tanácsstag	Német tanácsstag
1. Fehér	6	5
2. Arad	9	8
3. Bihar	16	-
4. Beszt.-Naszód	6	3
5. Brassó	8	13
6. Krassó-Szörény	-	9
7. Kolozs	20	-
8. Kovászna	15	-
9. Hargita	20	-
10. Hunyad	6	3
11. Máramaros	8	2
12. Maros	20	6
13. Szatmár	13	4
14. Szilágy	8	-
15. Szeben	5	23
16. Temes	8	25
17. Minisztériumok, közintézmények és központi tömegszervezetek	19	14
Összesen	187	115

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos. 9/1978. 1-3. f. Gépelt román nyelvű irat magyar fordítása.

8.

**Péterfi István beszéde az MNDT
és az NNDT közös plenáris ülésén**

Bukarest, 1978. március 14.

Igen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs! Nagy örömmel üdvözljük az MNDT és az NNDT nevében. Az ön jelenléte a két bizottság közös plenáris ülésén újra bizonyítja a párt és az állam arra vonatkozó gondoskodását, hogy az összes dolgozó, nemzetiségtől függetlenül, részt vehessen az ország politikai és társadalmi életében. Engedje meg, hogy jelenthessük, hogy a tegnapi nap folyamán megalakult mindkét tanács, egyhangúan megválasztották a végrehajtó szerveket és ezek büróit. A résztvevők megdicsérték országunk dolgozóinak a párt vezetése alatt elért eredményeit, a társadalmi-gazdasági tevékenységekben elért megvalósításokat és hosszasan taglalták a XI. kongresszuson és a párt Országos Konferenciáján kijelölt új feladatokat. Az ülésen megtárgyalták, hogy az Országos Konferencián elfogadott határozatoknak nagyon nagy szerepe volt a nép hősiességével elért sikerekben és a román társadalom fejlődésében. Ugyanakkor a magyar és német dolgozók tanácsa kifejezte azon elhatározását, hogy a néppel együtt, közös erővel részt vesznek a párt Országos Konferenciáján elfogadott határozatok megvalósításában. A résztvevők elégtétellel hangsúlyozták, hogy az ötéves terv első két évében elért eredmények és a hátralevő időszakra vonatkozó tervek egyaránt tükrözik a párt igazságos politikáját, amivel arra törekszik, hogy a termelőerőket országos szinten egységesen ossza el, hogy minden megyének biztosítsa a harmonikus gazdasági fejlődés lehetőségét. Ez bizonyítja, hogy a párt biztosítja az anyagi alapokat a haza összes állampolgára számára, nemzetiségtől függetlenül arra, hogy bebizonyíthassák képességeiket az összes termelési ágazatban.

Az ülésen méltányolták a Román Kommunista Párt politikáját, ahogyan megoldotta a nemzeti kérdést és azt, ahogyan tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs kidolgozta és megvalósította a párt nemzetiségi politikáját, amely a román, magyar és német dolgozóknak teljes jogegyenlőséget biztosít, valamint megerősíti az ország összes állampolgára között a testvériséget és egyenlőséget. A német és magyar dolgozók tanácsai méltányolták az Ön hozzáállását Nicolae Ceaușescu elvtárs, a szocialista demokrácia fejlesztéséhez minden területen, azon erőfeszítését, hogy minél többen részt vehessenek pártunk és országunk bel- és külpolitikájának megvitatásában és tökéletesítésében.

A két ülésen kimutatták azt is, hogy az iskolai oktatás, az újságok, a folyóiratok, a rádió- és tévéadások, a kiadók, a színházak és más kulturális intézmények mind hozzájárulnak az anyanyelven való neveléshez, a hagyományok megőrzéséhez és a nemzeti kisebbségek lelki életének fejlődéséhez. Ugyanakkor azt is nyomatéko-

sították, hogy a tanácsoknak konkrétabb és aktívabb szerepet kell biztosítani a kisebbségek problémáinak megoldásában a párt politikájának szellemiségében.

A plenáris ülések résztvevői biztosították, hogy a magyar és német nemzetiségű dolgozók támogatják az állam és a párt nemzetközi politikáját, nagyra értékelik az Ön, Nicolae Ceaușescu elvtárs, a párt első titkára, Románia Szocialista Köztársaság elnöke, korunk eminens személyisége, bámulatos tevékenységét, egyetértenek az Ön szerepével, amit a párt külpolitikájában játszik, tisztelik erőfeszítését, amivel hozzájárul a világ népeinek közeledéséhez. Ön nemzetközi szinten új gazdasági és politikai rendelkezéseket dolgozott ki, amelyek új alapelvekre helyezik az államok közti kapcsolatokat. Ön fáradhatatlanul, a világ minden kontinensén elismert tevékenységet folytat annak érdekében, hogy hirdethesse a nemzetközi békét, a szuverenitást és a nemzeti függetlenséget a világban, minden nép azon jogát, hogy figyelembe véve mindegyik ország sajátos társadalmi, történelmi helyzetét, az adott nép törekvéseit, szabadon határozhassa meg társadalmi és politikai berendezkedését, céljait.

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos 13/1978. 2-4. f. Román nyelvű gépellírat magyar fordítása.

9.

**Puskás György²² beszéde az MNDT
és az NNDT közös plenáris ülésén**

Bukarest, 1978. március 14.

Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs, tisztelt elvtársak. Megtiszteltetés számomra, hogy az MNDT tagjaként, értelmiségiként, magyar tudóseberként lehetőségem van kifejezni gondolataimat ezen alkalommal is. A régi generációt képviselem. Tapasztaltam és láttam, hogy mit tettek a tőkés-földesúri rendszerben, majd a faszizmus alatt az idegenek, majd az uralkodó osztály érdekeiért és hogy ez egyáltalán nem szolgálta a nagy tömegek és a kisebbségek – akik évszázadok óta együtt élnek a román néppel – érdekeit. Ezek az idők elmúltak már. De a szomorú emlékeket nem feledjük el, és lehet, hogy jobb is így, mert jobban értékeljük a jelent. Amikor jelent mondok, akkor a hazánk felszabadulása utáni időket értem, különösen a pártunk IX. kongresszusát követő időszakot. Szocialista rendszerünkre gondolok, hazánkra, amely minden szempontból gyökeresen megváltozott e három évtized alatt.

Ahogy már említettem, nem is egyszer, pártunk politikája, az anyagi és szellemi életünk megszervezéséről való felfogása beteljesít mindent, amit szerettünk volna. Fontos viszont, hogy a szocialista élet tökéletesítése továbbra is tőlünk függ, nemzetiségtől függetlenül. Hangsúlyozom itt, ezen demokratikus alapelvek gyakorlatba ültetésénél és a pártunk nemzetiségpolitikájának gyakorlati részénél Nicolae Ceaușescu elvtárs, a párt főtitkára meghatározó szerepét. Itt meg szeretnék állni egy pillanatra. Meggyőződésem, hogy a nemzetiségi kérdésekre vonatkozó pártprogram, hazánk alkotmánya, amit a pártunk főtitkára kezdeményezett, biztosítja a kiteljesedés lehetőségét társadalmi életünk összes területén minden állampolgárnak, beleértve a nemzeti kisebbségeket is. Említenem se kell, hogy az anyagi feltételeket mindenki – a nemzeti kisebbségek is – egyformán élvezheti. Nincs diszkrimináció, minden az ember képességétől, munkájától, valamint a pártjához és hazájához való ragaszkodásától függ. Hiábavaló lenne tehát összehasonlítást végezni a múlttal, amikor demokráciáról és szabadságról beszéltek, de ezek nem is léteztek.

Ugyanaz volt a helyzet akkoriban a kulturális élet terén is, beleértve a nemzeti kisebbségeket is. De inkább beszéljünk a jelenről. Most nem taglalom részletesen hazánk gazdasági-társadalmi téren elért eredményeit, a dolgozók életszínvonalának növekedését, az ipar és mezőgazdaság fejlődését, ami a párt politikájának köszönhető. Kötelességemnek tartom megemlíteni az emberek kulturális fejlődését, az analfabetizmus teljes megszűnését, az iskolák – beleértve a felsőoktatási

---

22 Puskás György a Központi Revíziós Bizottság tagja, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet katedrafőnöke.

intézményeket is – gyarapodását, hazánk összes régiójában. Az iskolának nagyon nagy szerepe van, mindenkinek lehetősége van tanulni a legfelsőbb szintekig, és ez csak egyetlen dologtól függ: az egyén képességétől. Vannak színházaink, újságjaink, a kisebbségek nyelvén nyomtatott kiadványok, a nemzetiségi összetételnek megfelelő arányban. Utalnék itt a Kriterion Kiadóra, amely értékes köteteket ad ki, a magyar nemzetiség jelenére és múltjára vonatkozókat, de más típusúakat is. Visszakanyarodnék a múltbeli élményeimre. Nehéz volt az élet, idegeneknek tekintettek minket és gyakran úgy is éreztük magunkat. Tudatosan sovén politikát folytattak, mind a második világháború előtti román állami szervek részéről, mind az 1940–1944 közötti időszakban, azért, hogy ellenséges hangulatot keltsenek, hogy az uralkodó osztály, az idegen tőke érdekeit képviseljük, a nép érdekeit figyelmen kívül hagyva. Gyermekkoromtól olyan régióban nőttem fel, ahol románok, magyarok és németek éltek. Három nyelvet beszéltem, jól megértettük egymást, később több román barátom is volt, akiket nem érintett meg a sovinizmus szele és segítettek is nekem kényes helyzetekben, úgy ahogy én is segítettem a román barátaimnak, ha időlegesen megváltozott a politikai helyzet az adott régióban.

És most engedjék meg, hogy rátérjek az aktuális problémákra. Utalni szeretnék egyes határon túli reakciós körökre, akik be akarnak avatkozni a belügyeinkbe. Mindenekelőtt feleleveníteném, hogy sok évvel ezelőtt hamis hírek jelentek meg, amelyek nem feleltek meg a valóságnak, felléptünk ezen hírek ellen, mert a problémáinkat csak mi ismerjük és csak mi tudjuk megoldani és nincs szükségünk a határon túli úgynevezett segítségre. Most is ugyanúgy visszautasítok minden olyan kísérletet, amely beleszól a belügyeinkbe, amely megpróbál megoldást találni a saját problémáinkra és megosztást provokál és beleütközik népünk létfontosságú érdekeibe.

A magyar kisebbség alapp problémái megoldódtak. De ahogy említettem, az életünk folyamatos változáson, fejlődésen megy keresztül, a szocializmus fejlődése új problémákat von maga után, amelyek, ha megjelennek, figyelmesen felül kell vizsgálni és felelősségteljesen meg kell oldani. Ebben az értelemben, utalni szeretnék a magyar nyelvű oktatás problémáira.

1. Az ezzel foglalkozó tanügyi szervek – véleményem szerint – fogékonyabbak kellene legyenek arra, hogy megoldják néhány gimnáziumi és líceumi osztály létesítésének gondját.

2. Szükséges lenne biztosítani a felsőfokú oktatásban is néhány tantárgy magyar nyelven való tanításának bővítését.

3. Ezzel egyidejűleg, érdemes figyelmet fordítani a fiatal tanügyi káderek továbbképzésére, hogy biztosítani lehessen a magyar nyelvű tanítás folytonosságát.

4. Az utolsó probléma, amire utalni szeretnék, fontos lenne javítani a felsőfokú oktatásban a magyar nyelvű tankönyveken és technikai szakkönyveken.

Tisztelt elvtársak, van egy pártunk, élén a nagy tekintélyű Nicolae Ceaușescu elvtárral, aki minden problémát ismer, tehát lehetőségünk van megtárgyalni és

megoldani az összes felmerült problémát a legnagyobb tárgyilagossággal. Úgy gondolom, hogy a pártszervezetek és a magyar dolgozók tanácsa több figyelmet kell fordítson arra, hogy a magyar nemzetiségű embereknek megmagyarázza a központi pártszervek határozatait, hogy megértsék az adott intézkedések, határozatok értelmét. Remélem, hogy ülésünk hozzájárul a hazánk fiai közötti egység elmélyítéséhez és segít a párt Országos Konferenciáján meghatározott feladatok teljesítésében. Ez megvalósul, ha mindenki a munkahelyén lelkesedve végzi a munkáját, testvériségben, együtt a román néppel, drága hazánk Románia Szocialista Köztársaság érdekeit tartva szem előtt. Köszönöm szépen!

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos 13/1978. 4–6. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

10. Domokos Géza beszéde az MNNDT és az NNNDT közös plenáris ülésén

Bukarest, 1978. március 14.

Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs, tisztelt elvtársak! Meg vagyok hatódva attól, hogy részt vehetek ezen az ülésen és felállhatok erre a szószékre. Nicolae Ceaușescu elvtárs, lehetőségem volt jelen lenni 10 éve, az Ön és a romániai kisebbségek képviselői között megszervezett találkozón.²³ Örömmre szolgál, hogy – mint egyébként másnak is ebben a teremben –, megoszthatjuk a gondolatainkat, véleményeinket, javaslatokkal állhatunk elő annak érdekében, hogy javuljon a munkánk minősége.

Minden alkalommal nagy bizalommal és szeretettel vártuk Önt. Ön meghallgatta minket figyelmesen, és az Ön szavai rengeteget segítettek az elméleti kérdésekben és a napi teendőinkben való eligazodásban, a társadalmi élet minden területén. Az Ön jelenléte ezen az ülésen azt bizonyítja, hogy a párt és az állam nagy gondot fordít a kisebbségek gondjainak megoldására, a társadalom és a hazai fiainak jóléte érdekében.

A pártunk alapelvei a nemzetiségi kérdésekben igazságosak és tiszták. A Román Kommunista Párt programjában ez szerepel: *(idézem)* „A nemzetiségek hosszú időn keresztül létezni fognak, mind a szocializmus, mind a kommunizmus építése alatt, ezért szükség van a teljes egyenlőség biztosítására és a feltételek megteremtésére annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a feltételeket megkülönböztetés nélkül minden nemzetiség kiteljesedéséhez.” *(idézet bezárva)*

A román nép és a vele együtt élő kisebbségek egységének elmélyítése nemcsak törvényes folyamat, hanem tudatos is, mivel a társadalmi élet irányítása a párt tudományos vezetésén keresztül történik. A párt és állami szervek életében szükségesek az információk, javaslatok, annak érdekében, hogy az interetnikai kapcsolatokat, az intézményi kereteket folyamatosan tökéletesíteni lehessen a párt politikájának gyakorlatba ültetése közben. Természetesen a szocializmus építése alatt felmerült egyik vagy másik probléma esetében, több konkrét megoldási módszer is létezhet. Megtörténhet, hogy a praktikus megoldások nem egyeznek teljesen az elfogadott szabályokkal. Megtörténhet, hogy néhány hiba is becsúszik.

Megjelenhetnek a mindennapi életben, beleértve a nemzetiségi jellegű hétköznapi problémákat is. A tökéletességre törekszünk, amely minden emberi erőfeszí-

---

23 Nicolae Ceaușescu 1968. június 28-án találkozott a romániai magyar értelmiségiek képviselőivel. Több mint 50 értelmiségi (írók, költők, szerkesztők, művészek, oktatók) kapott meghívót. A találkozón elhangzottakból kirajzolódta az a problémakörök, amelyek a magyar értelmiségiek szerint sürgős megoldásra vártak: a romániai magyarság jogi státusának kollektív szintű rendezése, az állami és pártszervekben való részarányos képviselet kérdése, az oktatás és kulturális élet területén tapasztalt problémák megoldása stb. Bővebben lásd: Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 45–49.

tés mozgatója. De az élet gyakran bonyolultabb, mint ahogy azt mi, emberek elképzeljük, akik a határozatokat, a rendelkezéseket gyakorlatba ültetjük. A különböző határozatok, törvények meghatározásai többször módosulnak a hétköznapok gyakorlatában. Így, ebben a helyzetben a valóság, a nemzetiségi viszonyok, az általános és sajátos érdekek alapos ismerete, a kreatív önkontroll és nem utolsósorban a demokratikus lelkület mind fontos, meghatározó elemei szocialista pártunk és államunk döntéshozó mechanizmusának.

A tegnap üléselő dolgozók tanácsa még nagyobb mértékben kellene hozzájáruljon ehhez az erőfeszítéshez. Az ülések és főleg a büro gyűlései, a tapasztalat- és információcsere, az építő jellegű, őszinte viták mind alapkövetelményei a munkának, amit a pártvezetés feladatul tűzött ki ezeknek a tanácsoknak. Meggyőződésem, hogy a tanács hozzá fog járulni országunk magyar lakosságának hazafias neveléséhez, az emberek mozgósításához annak érdekében, hogy az ötéves tervet teljesítsék, és hogy megoldják a társadalmunk gyors ütemű változása és fejlődése alatt felvetődő esetleges problémákat.

Egyetlen problémára szeretnék kitérni, ez Văcărescu híres mondása szerint így hangzik: az anyanyelv ápolása és gyarapodása.²⁴ Igaz és általánosan elismert tény, hogy a nyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem a nemzet vagy nemzetiség identitásának meghatározó tényezője is, amely megerősíti bármely etnikai közösség összetartozását és öntudatát. Nem véletlenül mondta Nicolae Bălcescu²⁵, hogy *(idézem)* „a románok többet harcoltak a nyelvük megőrzéséért, mint a vallásukért”. Kijelenthetjük, hogy a romániai magyarság gazdagon és kifejezően használja a nyelvét, megőrizvén a régi értékeket a szókészletben és a mondat szerkezetben egyaránt, de fogékonyak a modernizációra is, új kifejezéseket fogadnak el, követve a társadalmi haladást.

A tegnap bemutatott iratokból kiderül, hogy a román állam rengeteg intézményt működtet, amelyeknek a célja anyanyelvünk ápolása, megőrzése, valamint fejlesztése. A Kriterion Kiadónál tevékenykedem és a több mint 10 millió könyv, amiből 4 millió példányt exportálunk a világ különböző országaiba, magyar, német, szerb-horvát, ukrán és jiddis nyelveken, mind bizonyítják ezen nyelvek életerejét, megújulásra való képességét a szocialista Romániában.

Természetesen még sok tennivalónk van, annak érdekében, hogy lerójuk az adósságunkat az anyanyelvünkkel szemben, helyesen kell elsajátítanunk a román nyelvet – és nagyon helyes, hogy a romániai magyarok többsége ezt már megérti –, különben nem rendelkezhetünk egyenlő eséllyel képességeink kamatoztatásában. Még sok megvalósítanivalónk van annak érdekében, hogy tiszta lelkiismerettel állíthassuk: mindent megtettünk az őseinktől örökölt anyanyelv megőrzése és ápolása érdekében, amelyet tovább gazdagítva kell átadnunk a jövő generációnak. Még mindig jelennek meg eszmei és művészi szempontból közepszerű és

24 Ienăchiță Văcărescu 18. századi havasalföldi tisztviselő, az első román nyelvitan összeállítója. Az anyanyelv gyarapítására vonatkozó testamentumát gyakran idézték román irodalmi körökben.

25 1848-as havasalföldi forradalmár.

gyenge könyvek, sajnos a mi kiadónknál is, de a nyelv szempontjából is többet várunk azoktól a könyvektől, amelyek ilyenformán nem képesek betölteni az irodalmi mű hivatását, azt, hogy a minőségi írás és beszéd hordozói legyenek.

A sajtó hasábjában, rádió- és tévéadásokban is találkozhatunk néha olyan anyagokkal, amelyek a stílus, kiejtés és hangsúlyozás szempontjából helytelenek. A kettős nyelv használata, jelen esetben az anyanyelv mellett a román nyelv ismerete egyes, gyengébb képességű emberek esetében komoly problémát okoz. Mi, akik a propaganda, tanügy és a kultúra területén tevékenykedünk, fontos feladatnak tartjuk az anyanyelv tisztelgetésére és szeretetére való nevelést és arra szeretnénk ösztönözni mindenkit, hogy minél szabatosabban fejezze ki magát és szebben, hangsúlyosabban ejtse a szót. Az ilyen jellegű könyvek, az erre szentelt rovatok a sajtóban, a rádióban vagy a tévében szerves részei a szocialista, hazafias nevelésnek is.

Az iskolának mindig is meghatározó szerepe volt a nyelv megőrzésében és fejlődésében, a nemzeti lét megmaradásában. Őszintén bevallom, tisztelt főtítkárnak elvtárs, hogy nyugtalanít egyes szakemberek véleménye, miszerint az iskolában csak azt az intézményt látják, ahol munkásokat, mérnököket, orvosokat, tanárokat stb. képeznek. Természetesen ez a legfontosabb szerepe az iskolának, de nem kizárólagosan, mivel nem veszik figyelembe a tannyelvet, és emiatt fölösleges feszültségek keletkeznek, amelyeket kihasználnak az olyan visszamaradt elemek, amelyek nem nézik jó szemmel az egységet, a román és magyar nemzet testvéri együttműködését. Mivel a tanüggyel kapcsolatosan más problémák is felmerültek – pl. a tanintézmények különböző megyékbe való elhelyezése – azt javasolnám, hogy elemezzék ki objektíven és figyelmesen a helyzetet, biztosítva ezúton a megfelelő módosításokat, amelyek az országunk magyar kisebbsége igényeinek is megfelelnek.

Végezetül néhány gondolat a magyar nyelv használatáról a nem-kormányzati szervezetekben és az állami közigazgatásban. Nem méltatom a párt politikáját ezen a téren, meg van fogalmazva az alkotmányban és több törvényben is. Kihasznlom az alkalmat, hogy kifejezzem az értetlenségemet azon magyar elvtársakkal szemben, akik nem akarják a magyar nyelvet használni azon emberekkel szemben, akik soraiból kiemelkedtek és akiket képviselnek. Nem szükséges magyarul beszélnem, mennyire elvtelenek ezek a helyzetek, amelyek az érettség és kultúra hiányát jelzik vagy egy olyan személyes indítást, amely nem fér össze a szocialista erkölccsel. Az ilyen hozzáállással ellentétben megemlíteném azon elvtársak viselkedését, akik valóságos forradalmárokként, kommunistaként viselkednek és testileg lelkileg kötődnek a tömeghez. Itt nyíltan beszélhetek azoknak a román elvtársaknak a hazafias és emberi gesztusáról, akik ismerik a magyar nyelvet és szívesen használják, egyszerűséggel és minden előítéllettől mentesen, mély és tiszta nemzeti érzéssel átítatva.

Mélyen tisztelt főtítkárnak elvtárs, tisztelt elvtársak! Ezeket a nyelvhasználati kapcsolatos problémákat szerettem volna felvázolni ezen az ülésen, itt a pártban,

román, magyar és német kommunisták előtt, mivel az ilyen vitafórumok alkalmával lehet megbeszélni és megoldani a kisebb és nagyobb problémákat, amelyek minket foglalkoztatnak. Minden másfajta eljárási mód, csak illúzió és áltatás. Üres illúziók maradnak. Nincs szükségünk olyan tanácsokra, amelyeknek nincs valós alapjai az életünkben. Közös történelmünk tanulságait nem akarjuk elfelejteni soha. Lehet, hogy a forradalmunk elején úgy hittük, hogy a múlt következményei előbb-utóbb elfelejtődnek. Ez egy illúzió, egy becsületes illúzió. Most jobban ismerjük a valós lehetőségeket, az új feladatok természetét és komplexitását és azokat a problémákat, amelyek egy lázadó világból maradtak örökségül.

Bízunk benne, hogy a párt és az Ön vezetésével, Nicolae Ceaușescu elvtárs, egyre nagyobb sikereket érünk el a szocializmusért és kommunizmusért folytatott harcban. Ki akarunk küszöbölni – lehet, hogy lassabban, mint szeretnénk, de alaposan – mindent ami régi, hamis és amit elítél a történelem és az emberi ráció, és előtérbe helyezünk mindent, ami őszinte, szép bennünk és az országunkban.

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos 13/1978. 10–13. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

11.

Szabó Albert beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén

Bukarest, 1978. március 14.

Szabó Albert elvtárs:

Kedves elvtársak, esztergályos vagyok a nagyváradi Înfrățirea üzemben. A gyáram nevével akartam kezdeni ezt a beszédet, mert szeretem ezt a szót. Majdnem 20 éve dolgozom az Înfrățireában és mindannyian több évtizede dolgozunk ott, már több évszázada, a testvériség jegyében.²⁶

Megkínlódtam elvtársak, hogy megírjam ezt a szöveget, mert nem szeretem, ha készen megírt szöveget adnak a kezembe. Ha jobban beszélnék románul, papír nélkül álltam volna ki erre a tribünre, mert a gondolatainkat papír nélkül is elmondhatjuk és talán még jobb is lenne úgy. És azért önök ne várjanak el tőlem újságírói tankönyvbe való szónoklatot. (Derűtség, taps.)²⁷

Elmesélem – tehát nem egy termelési jelentésről lesz szó –, hogy mi az Înfrățireában nagyon jól megértjük egymást, jól érezzük magunkat. Románul vagy magyarul beszélünk egymással és a gépek is értenek mindkét nyelven. És a gépek, amelyeket előállítunk igazán többnyelvűek; beszélnek svédül, németül, oroszul és angolul is. Összesen körülbelül 40 nyelven, minden ország nyelvén, ahova exportálunk. Jó gépek és szerszámok; főleg a marógéphez szükséges új forgóasztalok és fűrőfejek, a vízszintes és függőleges megmunkáló központok stb. De önök is látták, mert nem egyszer voltak nálunk látogatóban és láthatták, hogyan dolgoztunk.

Nem szeretem az ünnepnapokon elszórt, jelzőkkel felcicomázott mondatokat. Most mégis egy ilyen díszesebb hasonlatot mondok: ezek a gépek olyanok, mint testvériségünk címerei. Kissé testes, nehéz címerek, de nagy a stabilitásuk, értékesek, ráadásul kifogástalanul működnek, olyanformán, ahogy a bihari munkások dolgoznak, akik munka közben románul és magyarul, munkásnyelven tanácskoztak.

Már tíz éve, tehát a megalakulásától kezdve tagja vagyok az MNDT-nek. Egy ilyen bizottság jó dolog, fontos szervezet, hogyha komolyan vesszük a kötelességeinket a párttal és azokkal az emberekkel szemben, akiket képviselünk. Mert, Ceaușescu elvtárs, ebben az évben marógépet gyártottunk, jövőben még bonyolultabb gépek előállítására kapunk feladatot öntől. Így működik a társadalmunk a

26 A nagyváradi Înfrățirea (Testvériség) az ország egyik legjobb szerszámgép-gyártó üzeme volt. A gyár elődje a huszadik század első felében indult mezőgazdasági kellekek gyártásával. A 'Testvériség' nevet az államosításkor vette fel 1948-ban.

27 A párt főtítkárnak beszámolóit, beszédeit valamint a plenáris ülésen hozzászóló személyek mondandóját – a pártarchívum dokumentumai szerint – a hallgatóság többször is megszakította: tapssal, ovációval és hosszasan skandált jelszavakkal, Ceaușescut éltető rigmusokkal; ezeket a zárójeleket – bármennyire jellemzik is az adott kort – jelölés nélkül elhagytuk. (Szerk. megj.)

mindennapi életben. Amire a tegnap tízest kaptunk, abból lehet hogy holnap alig megyünk át a vizsgán. A magyarok életében is vannak új problémák, vagy régiiek, amelyek ma más mércét, más fúrót és más köszörűkövet igényelnek. Engem is zavar például, hogy a mellettem levő fiatal csúnyán beszél akár románul, akár magyarul és tudom, hogy mi öregek ezért is felelünk, nem csak a szakmánkért. Felelünk azért is, hogy jól érezzék magukat a tánccsoportban, eljárjanak a könyvtárba meg a színházba, és becsüljék meg az anyanyelvüket. És ezzel mindent elmondtam: a testvériség munkát igényel, sok becsületes munkát és nem csupán szerszámgépen végzett munkát.

Van egy nagyon kényes, finom anyagú eszterga, a legtörékenyebb gépezet – a lélek, az ember lelke. Elég jó esztergályosnak tartom magam – szónokként már gyengébben szerepelek, de annyit elmondanék: mindannyian nagy elővigyázatossággal kell dolgoznunk azon az esztergán, amelyik az emberi lelket formálja és követnünk kell a műszaki rajzot és nemcsak azt a rajzot, amelyet a párt ír elő nekünk. Ezen az esztergán nincs mit keresniük az avatatlan kezeknek. Mi gondoskodunk róla. Románul, magyarul, munkásnyelven tanácskozunk és nem létezik olyan probléma, amit ne tudnánk együtt megoldani a nagyváradi Infrățiirea-nál és az egész ország testvéri összefogásával. Pontos, szép műszaki rajzokat kérünk, ahogy eddig is történt és ígérem, hogy mi elvégezzük a kötelességünket. Éljen a testvériség!

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos 13/1978. 17–18. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

12.

Nicolae Ceaușescu beszéde az MNDDT és az NNDDT közös plenáris ülésén

Bukarest, 1978. március 14.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: [...] ²⁸ Tisztelt elvtársak! Röviden beszéltem arról, hogy miként válnak valóra a XI. kongresszus határozatai, mivel a nemzetiségi problémát csak a forradalmi harccal, a szocializmus és a kommunizmus építéséért való együttes munkával lehet megoldani. Köztudott, hogy az RKP mindig harcolt a nemzetiségi diszkrimináció, a rasszizmus, az antiszemitizmus, a nacionalizmus és a sovinizmus ellen, a dolgozók és hazánk állampolgárai közötti esélyegyenlőségért. A munkás-paraszti erők hatalomra kerülése után országunkban, miután a pártunk felvállalta a vezetői szerepet, rátértünk a nemzetiségi probléma megoldására, minden dolgozó és a haza összes állampolgára számára, nemzetiségtől függetlenül, biztosítottuk a teljes szabadságot, a marxista-leninista elvek értelmében. Mindezek ismeretese, nincs miért tovább időznöm ennél a kérdésnél.

Nem létezik olyan tevékenység, amelyben a dolgozók ne tudnák érvényesíteni a kreatív képességeiket, nem élvezhetnék a szocialista társadalmunk nyújtotta összes jogait. Azért, hogy pontos és igazságos legyek, be kell ismernem, hogy egyesekkel igazságtalanok voltunk. Ezek a megkülönböztetések nem nemzetiségi, hanem osztályszempontok alapján történtek. Elvettük egyes polgároktól a kizsákmányolás és mások elnyomásának lehetőségét. De ezek a rendelkezések a kizsákmányoló osztály tagjai ellen szóltak, legyenek azok románok, magyarok, németek vagy mások. Ez az eljárás megfelelt hazánk dolgozói elvárásainak, mivel csak így lehet azt a szocialista társadalmat megvalósítani, ahol hazánk összes állampolgára ugyanolyan jogoknak és szabadságnak örvendő, mindenféle kizsákmányolás és elnyomás nélkül. Ebben áll a mi új rendeltetésünk.

A szocialista társadalomban más alapelveket követünk, melyek egyenlőségre, etikára és méltányossági elvekre alapoznak, barátságra és munkára, abból a tényből kiindulva, hogy senki sem élhet meg más munkájából, vagy anélkül hogy dolgozna. A különböző típusú munka – fizikai vagy szellemi – az egyedüli kritérium, amely alapján meg lehet ítélni egy embert és egyedüli terület, ahol mindenki bizonyíthat képességei szerint, akár a fizikai munka, akár értelmiségi területen. Ezzel járulhat hozzá hazánkban az anyagi és szellemi értékek fejlődéséhez.

Tetszett, amit Szabó Albert elvtárs mondott arról, ahogy a román, magyar, német és más nemzetiségű munkás emberek dolgoznak az üzemekben, gyárakban, intézményekben, szövetkezetekben és falvainkban. ²⁹ Valóban a gyár, az intézmény

28 Nicolae Ceaușescu beszédéből a nemzetiségi kérdésre utaló részeket emeltük ki, az ország általános gazdasági helyzetére, a világpolitikai eseményekre utaló passzusokat nem közöljük.

29 Lásd az előző dokumentumot.

és a mező egyetlen nyelvet ismer, és pedig a munkáét, a legmodernebb tudományos vívmányok alkalmazásának nyelvét. Nem számít, hogy milyen nyelven fejezik ki magukat a munkások románul, magyarul vagy németül. És ha ez a tény érvényes a munkára, akkor a tudományra és technikára is érvényes. A gépek csak egy nyelvet ismernek, egyetlen egyetemes nyelvet. Miért ne ismernénk be, hogy a tendencia a minél egyetemesebb nyelvezetű gépek gyártása, amelyek nyelvén mindenki ért, függetlenül attól, hogy románul, németül, magyarul, oroszul, angolul vagy franciául beszél. Ezek a gépek, amelyeket az országunk munkásai közös munkával gyártanak, a munkásosztály és a népünk teremtő erejének köszönhető, amely szabadon kovácsolja sorsát és saját jövőjét.

Egy forradalmi humanizmust teremtünk meg, ahol a legfontosabb szerep az emberé, a személyiség előtérbe helyezése, viszont nem támogatjuk az individualizmust, hanem a csapat és a társadalom iránti felelősségérzetet. Abból a tényből kiindulva tesszük mindezt, hogy az anyagi és szellemi jólét és a szabadság, csakis a népünk egyetemes jólétén, szabadságán és függetlenségén keresztül valósítható meg.

Ebben a kontextusban kell tárgyalni a nemzetiségi problémát is, jogegyenlőséget kell biztosítani a magyar, német és más nemzetiségű munkásembereknek, mert csak úgy fejlődhet harmonikusan egy társadalom, ha biztosítva van a nemzetiségek számára is a kiteljesedési lehetőség. Másfajta megközelítés csak nézeteltérést szül és megakadályozza a hazánk sokoldalú fejlődését. Pártunk abból a tényből indul ki, hogy nem elég a jogegyenlőség elvét és a szocializmus elveit hirdetni, ami nem más, mint az egyenlőség és a méltányosság. Ezen elvek elfogadása és hangoztatása valóban nagyon fontos, de ezek csupán üres szavak maradnak, amelyeket papírra jegyeztek le vagy magnetofonszalagra vettek föl, ha nem biztosítják az anyagi háttérrel a megvalósításukra. Íme, ezért fektetünk olyan nagy hangsúlyt az egész ország területén a termelőerők egyenlő elosztására. Ez elsődleges követelmény a szocializmus és kommunizmus építésében. Hazánkban nagy hangsúlyt fektetnek az ipar, a mezőgazdaság és más gazdasági ágazatok fejlődésére az egész ország területén, tehát azokban a megyékben is, ahol más nemzetiségű kisebbségek élnek. E két nap alatt volt már szó ezekről, a fejlődésről, a termelési kapacitás gyors növekedéséről. Azokban a megyékben, ahol kisebbségek is élnek két-háromszoros növekedésről is beszélhetünk. A napokban hallottam, hogy Hargita – vagy más megyékben is – négyszeres volt a növekedés tíz év alatt, és ebben az öt éves tervben olyan megyékben, mint pl. Beszterce vagy Szilágy és persze Botoșani meg Vaslui,³⁰ négy-ötösörös fejlődést értek el öt év alatt. Éppen ezért pártunk és államunk nagy hangsúlyt fektet a termelőerő fejlesztésére az egész ország területén, valamint meg szeretnénk teremteni a feltételeket egy felsőbbrendű szocialista civilizációhoz, annak érdekében, hogy ne legyenek alulfejlett területek. Köztudott, hogy még a fejlett kapitalista országok

---

30 Moldvai megyék, amelyek az elmaradott erdélyi megyékhez hasonló gazdasági mutatókkal rendelkeztek.

sem oldották meg ezt a kérdést. Egyes országokban léteznek nagyon fejlett, de nagyon visszamaradott tartományok, régiók is. Ez a társadalmi termelőerők kapitalista típusú fejlődésének eredménye.

A szocializmus építéséből kiindulva, ebből a szempontból is új, forradalmi álláspontot képviselünk. Ehhez meg kell teremtenünk az anyagi feltételeket az egész ország területén, hogy az ország bármely pontján élő állampolgár élvezhesse a tudomány és a kultúra vívmányait és anélkül dolgozhasson, hogy el kelljen hagynia a lakhelyét vagy a megye területét. Ezt a fajta megoldást értékelik több határon túli országban is. Nem beszélve arról, hogy mennyire értékeli a hazánk állampolgárai, nemzetiségűtől függetlenül. Megteremtjük a jogegyenlőség feltételeit, biztosítjuk a tanügy, a tudomány, a kultúra fejlődésének lehetőségeit az ország egész területén. Köztudott, hogy fejlett ipar és mezőgazdaság nélkül nem valósítható meg a tanügy, a tudomány, a kulturális élet fejlődése sem. Egy erős anyagi fejlődés létrehozása megnyitja az utat a társadalom haladásához. Ezt bizonyítja az emberiség fejlődési útja az őskortól a fejlett kapitalista vagy a szocialista társadalomig. A mi tennivalónk az, hogy nem hagyjuk ezt a folyamatot spontánul, anarchikus módon alakulni, hanem tudatosan szervezzük, irányítjuk, hogy lerövidítsük ezt a fejlődési folyamatot és siettetni tudjuk Romániában a szocializmus és kommunizmus megvalósulását.

Ahogy már említettem, erős fejlődésen ment keresztül a tanügy, a tudomány és a kultúra. Régóta megszüntettük a burzsoá kizsákmányoló rendszer maradványait. Nagyon jól szervezett tanügyünk van az óvodától a felsőoktatásig. Megteremtettük a feltételeket ahhoz, hogy az embereket a saját dialektikus-materialista ideológiánk szellemiségében neveljük és hogy ezzel egy időben jó munkásokat és szakembereket képezzünk minden szakterületen. Szorosan összekapcsoltuk a tanügyet a tudománnyal, a termeléssel. Abból a meggyőződésből indultunk ki, hogy az iskolának a kultúrán és az általános műveltségen túl minél jobb szakmai felkészültséget kell nyújtania egy adott szakterületen belül a fiataloknak, fel kell készítenie őket arra, hogy minél hamarabb dolgozhassanak és megteremtsék az életfeltételeket maguk valamint a családjuk számára és hogy hozzájáruljanak az ország fejlődéséhez.

A tudományos kutatás terén az elmúlt hét-nyolc évben rendkívüli fejlődést értünk el. 1967-1970 között több ezer intézet 150.000 embert foglalkoztatott és foglalkoztat, közülük tízezreknek felsőfokú végzettsége van, képesek megoldani minden szakterületen a tudományos élet legkomplexebb, legbonyolultabb technikai problémáit.

Sokat fejlődött az oktatás a romániai kisebbségek, magyarok, németek és mások esetében is, annak ellenére, hogy más nemzetiségek kis számban vannak jelen Romániában. Nem létezik olyan terület a kutatásban vagy a felsőfokú oktatásban, ahol hazánk fiataljai, nemzetiségűtől függetlenül, nem bontakozhatnának ki és nem érvényesíthetnék képességeiket. Az anyagi jellegű kérdésekre, az ingyenes okta-

tásra, a bentlakásokra, az étkezdékre most nem nem térek ki, mert mindenki által jól ismert dolgok, előnyeit minden fiatal élvezheti, nemzetiségtől függetlenül.

A jogegyenlőség politikáját alkalmazva megragadunk minden anyagi lehetőséget arra, hogy a fiatalok az anyanyelvükön vagy az általuk választott nyelven tanulhassanak. Ezzel kapcsolatban is több adatot mutattak be. A tegnapi tájékoztattak, hogy ezzel kapcsolatban jelentéseket is bemutattak, ezért nem akarok adatokra hivatkozni. Szocialista társadalmunk, pártunk és államunk megteremtette az anyagi lehetőségeket, vagyis a szükséges iskolákat, intézményeket, ahol a magyar, német, szerb és más nemzetiségű fiatalok a saját nyelvükön tanulhatnak. Fel lehet tenni a kérdést: vajon a tanügyünk szenved-e bármilyen hiányban? Nem állítom, hogy a tanügyben nincsenek hiányosságok. Nemrég beszéltem arról, hogy készülünk a tanügyi törvény nyilvános megvitatására. Rengeteg megbeszélés volt azokkal az elvtársakkal, akik ezen dolgoztak. A nyilvános megvitatás alkalmat nyújt arra, hogy elemezzük mindazt, amit megvalósítottunk és azt, hogy melyek a teendőink a jövőben, annak érdekében, hogy a tanügy megfeleljen társadalmunk és a tudomány fejlődésének.

Nyilvánvaló: vannak még hiányosságok a tanügyben, a tanítás módját illetően, a tankönyvek minőségében vagy néhány tantárgy oktatásában. Ezek a hiányosságok mindenhol érződnek, a kisebbségi oktatásában is. Most elemezzük, és hamarosan publikáljuk a népesség egészségi állapota felmérésére vonatkozó törvényt és ez alkalmából az egészségügyi problémák mellett az egészségügyi oktatás hiányosságait is tanulmányozzuk, mind a román, mind a magyar intézetekben.

Az általános hiányosságokon mellett léteznek különböző specifikus hiányosságok, amelyeket hibásan csak a magyar, német vagy más kisebbségek oktatásának tulajdonítanak.

Hiányosságok vannak a kisebbségek nyelvén megjelenő tankönyvek terén is, főleg ami a tartalmukat és a tanügyi káderek felkészültségét illeti. Egyetértek azokkal az elvtársakkal, akik felhívták a figyelmet arra, hogy a tanítók, tanárok és a felsőfokú oktatásban tanító káderek ismereteit tágítani, növelni kell. Ez egy általános probléma, a Tanügyminisztériumnak és a megyéknek foglalkozniuk kell ezzel a kérdéssel. Ebben a kontextusban is figyelmet kell szentelni azokra a káderekre is, akik a kisebbségek nyelvén tanítanak.

A fiatalokat olyan helységekre, megyékre kell kihelyezni, ahol ismerik az adott nyelvet, hogy megfelelő módon taníthassák a diákokat. Főleg a mezőgazdasági és az egészségügyi területre gondolok. Ezeket a problémákat hatékonyabban kell megoldani országszerte, ez a kisebbségek nyelvén zajló oktatásra is vonatkozik.

Úgy gondolom, hogy mind a romániai magyar és német kisebbségek tanácsa, mind a megyei tanács és a Tanügyminisztérium, valamint a megyei tanügyi szervek alaposan kell tanulmányozzák a felmerült problémákat annak érdekében, hogy megoldást találjanak a nehézségek megoldására és javuljon az oktatás minősége.

Beszélhetünk a kulturális–művészi tevékenységekről is. Sokat beszéltek erről is, úgyhogy nem akarok sokat időzni ezzel kapcsolatban sem. A párt nagy hangsúlyt fordít arra, hogy kineveljen egy újfajta embert, forradalmasítani akarja a világról való felfogását. Ennek nagy szerepet tulajdonítunk a politikai-nevelési és a kulturális–művészi munkában egyaránt.

A *Megéneklünk, Románia* fesztivál valóban óriási lehetőségeket nyújtott a széles tömegek számára. Itt megmutatkozott népünk rendkívüli tehetsége. Az első fesztivál eredményei bizonyítják a magyar és német dolgozók aktív részvételét, akik a románokkal karöltve dolgoztak.

A színház, a rádió- és tévéműsorok esetében is kétségkívül csodálatos eredményeket értünk el, de még többet is szeretnénk tenni. Egy dolog árulkodik pártunknak és államunknak a kultúráért való gondoskodásáról és pedig az a tény, hogy hat darab magyar színház működik, nem is beszélve a kultúrházakban kifejtett tevékenységekről. Azokban a megyékben, ahol nincsenek kimondottan színházak, működik két német színház és azon kevés országok közé tartozunk, ahol működik egy jó jiddis színház is.

A mi feladatunk az, hogy megszabjuk, hogy ezek a művészi és kulturális intézmények a párt és a társadalom elvárásai szerint működjenek. Ez nemcsak a nemzetiségi színházakra érvényes, hanem az összesre. Ezen a téren is vannak még teendőink. Jó eredmények vannak az irodalom, a sajtó területén is, amiről szintén szó esett. Sok mindent nyomtatnak román, magyar, német és más nyelven is, és ha figyelembe vesszük a lakosság arányát, nem mondhatjuk, hogy kevesebbet nyomtatnak magyar nyelven, mint román nyelven. Nem a mennyiséggel van baj, mert úgy gondolom, hogy a romániai sajtó, e fontos politikai-nevelési információs eszköz tekintetében nem állunk rosszul sem általánosságban, sem a kisebbségek nyelvén. A tartalmuk szempontjából állunk rosszabbul. Azt gondolom, szenteljünk nagyobb figyelmet a mennyiség mellett a minőségi problémákra, a tartalomra a nemzetiségi tanácsok keretén belül is, mivel az Országos Konferencián, a XI. kongresszus irányelveit követve, felterjesztettük azt a javaslatot, hogy minden területen az új minőségre fektessünk hangsúlyt. Szükség van jobb, újfajta minőségre, amit meg kell valósítanunk a kultúra, irodalom és sajtó területén is.

A tegnapi beszélgetésen felvetettek néhány problémát a káderek felkészültségével és létszámával kapcsolatban. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács, a Tanügyminisztérium, a pártszervezeteink, közösen a magyar és német nemzetiségű tanácsok bizottságaival, meg kell találni a megoldást arra, hogy biztosítani lehessen a megfelelő számú káderállományt minden területen. Véleményem szerint a Politikai Kiadónak több magyar és német könyvet kellene kiadnia, hogy az emberek több magyar és német nyelvű munkához is hozzáférhessenek, főleg a tudomány és technika területéről, annak érdekében, hogy népszerűsíteni lehessen ezeket a műveket és hogy könnyebben elterjedhessenek a tudomány és technika ismeretei.

Annak érdekében, hogy a barátság és testvériség megmaradjon és megerősödjön, meg kell teremteni mindenki számára azt a jogot, hogy használhassa a saját nyelvét, viszont nem egy másik nyelv ellenében. Kétségkívül természetes, hogy mindenkinek Romániában, bármilyen területen is van a munkaköre, a saját anyanyelvén kívül ismernie kell a román nyelvet is, máskülönben csökken annak az esélye, hogy egyenlő jogokat élvezhessen minden téren. Általánosabban véve, egyre nagyobb figyelmet szentelünk a nemzetközi nyelvek ismeretének, melyek nélkül nem vehetünk aktívan részt a cserekereskedelemben és legfőképpen a szellemi cserékben. Mi is kötelezővé tettük a fiataloknak, hogy legalább két nemzetközi nyelvet megtanuljanak. Ez nem azt jelenti, hogy megtagadjuk bárkitől a jogát, hogy a saját nyelvén tanulhasson. Ellenkezőleg, azt szeretnénk, hogy mindenki a saját nyelvén tanuljon, de tudjuk, hogy egy nemzetközi nyelv ismerete nélkül a fiatalság nem tud nemzetközi szinten érvényesülni, nem lenne képes részt venni a nemzetközi együttműködésekben, ami jelen körülmények között, a szocializmus és kommunizmus térhódítása közepette nagyon fontos. Íme, így kell értelmezni ezeket a problémákat, elvtársak. Nem, mi nem ellenezük a román, magyar, angol, orosz, német vagy francia nyelv tanulását egyáltalán. Ellenkezőleg, úgy gondoljuk, hogy a saját nyelv és legalább két nemzetközi nyelv ismerete kötelező, ahogy nálunk az anyanyelv mellett a román nyelv ismerete szükséges, ahhoz, hogy teljes jogegyenlőséget élvezhessenek és részt vehessenek a romániai szocializmus és kommunizmus építésében.

Eltársak, vissza szeretnék térni néhány szóban a magyar és német dolgozók tanácsainak tevékenységére. Ahogy már az elején is említettem, pártpolitikánk és államunk alapját képezi az, hogy a dolgozók, hazánk állampolgárai társadalmi hovatartozástól függetlenül részt vehessenek a gazdasági-társadalmi élet vezetésében. A legfőbb szervezetek, amelyekben részt vehetnek: a párt- és állami szervezetek. Ezekben aktívan részt vehetnek a magyar, német dolgozók és közösségi szervezetek is, és önök is tudják, hogy részt is vesznek. Elmondhatjuk, hogy a romániai kisebbségek aktívan részt vesznek és hozzájárulnak a munkához a párt többi tagjával és szervezetekkel együtt, a Nagy Nemzetgyűlés képviselőivel, a néptanácsokkal vagy más szervezetekkel, a nemzetiségi tanácsokkal együtt. És ez jelenti kétség kívül az igazi jogegyenlőséget. Figyelmet kell fordítanunk továbbra is arra, hogy ezekben a szervezetekben, beleértve a végrehajtó szerveket is, a kisebbségek dolgozóinak képviselői aktívan részt vehessenek és hozzájárulhassanak országunk különböző, komplex problémáinak megoldásában, nemzetközi szinten is, a szocializmus építése érdekében.

A magyar és német dolgozók tanácsainak tevékenységét támogatnunk kell, tanulmányozni kell az általános jellegű kérdéseket is, mivel ezektől nem lehet elszakadni, de főleg az olyan specifikus problémákat, amelyek ezekben a bizottságokban merülnek fel. Meg kell oldanunk ezeket is. Ezek a központi és megyei szintű tanácsok részt kell hogy vegyenek a politikai nevelésben, az új szocialista tudat kialakításában. A sajtó, a rádió, a televízió mind a román, mind a magyar

és a német, aktívabb szerepet kell vállaljon a politikai nevelési tevékenységben, a különböző haladásellenes, misztikus elméletek leküzdésében, valamint az új ember, a szocializmust építő ember kialakításában.

Még egyszer elidőznék az irodalom és művészet fontos szerepénél. A kulturális és művészi programoknál meg kell teremteni a megfelelő feltételeket ahhoz, hogy a kisebbségi nyelveken is megnyilvánulhassanak és ugyanakkor szoros egységben is részt vegyenek az olyan fesztiválokon, mint a Megéneklünk, Románia. Függetlenül attól, hogy milyen nyelven folynak ezek a tevékenységek, egy egységes nyelvet kell követniük, a tudományos materializmus nyelvét, a romániai marxizmus-leninizmust megtestesítő pártunk programját.

Eltársak, a legjobb megoldásokat keresve a problémáinkra, annak érdekében, hogy megvalósíthassuk a XI. kongresszus határozatait, aktívan részt kell vennünk a nemzetközi életben is. Tisztában vagyunk azzal, hogy hozzá kell járulnunk egy újfajta, demokratikus nemzetközi politikához, a jogegyenlőség biztosításához, ezért minden nép függetlenségét és szuverenitását tiszteletben kell tartanunk, nem avatkozunk be más ország belügyeibe, nem alkalmazunk erőszakot és nem fenyegetőzünk erőszakkal. Az Országos Konferencián sokszor utaltam a nemzetközi problémákra. A plenáris ülésen visszatérünk ezekre a problémákra, figyelembe véve a nemzetközi szinten az utóbbi hónapokban végbement eseményeket, amelyek bizonyítják, hogy a XI. kongresszuson és az Országos Konferencián jó határozatokat hoztunk.

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos 13/1978. 34– 40., 46–47. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

13.

**A bukaresti magyar nagykövetség elemzése
a romániai magyarok helyzetéről**

Bukarest, 1980. július 22.

A Magyar Népköztársaság Nagykövetsége

Szigorúan titkos

166/Szt/1980 [...]

Bukarest, 1980. július 22.

Tárgy: Összefoglaló a romániai magyarság helyzetéről

A nemzetiségi lét jogi keretei

A magyar nemzetiség közjogi (államjogi) szerepét illetően a második világháború után az első dokumentum az 1945-ben elfogadott két (bukaresti és észak-erdélyi) nemzetiségi statútum volt, ami jogilag jelenleg is érvényben van, bár beszerezhetetlen, és szinte soha nem történik rá utalás (egyetlen kivétel: Fazekas János).³¹

Az 1968-as meggyesítéssel, és ezzel egyidejűleg a Maros Magyar Tartomány felszámolásával megszűnt a magyar nemzetiség, mint államjogi kategória.³² Adminisztratív szempontból ezt kívánta „kompenzálni” a Magyar Nemzetiségi Dolgozók Tanácsa, melynek sem alapszabálya, sem kiforrott (és főként közismert) felépítése nincs. Alapját N. Ceaușescu egy 1968-as KB-ülésen mondott beszédének egyik bekezdése jelenti. A magyar nemzetiség arányos képviselettel rendelkezik a központi és helyi szervezetben, ami azonban sok esetben formális, és a kontraszelekció elvén alapszik. A tényleges vezető testületben (KB PVB Állandó Irodája) és a kulcsminisztériumok vezetésében (HM, BM, KÜM) *egyetlen képviselője sincs* az ország lakossága (hivatalosan) 7,9%-át kitevő *magyar nemzetiségnek*.

A nyelvhasználatot több rendelkezés is szabályozza, köztük az 58/1968-as törvény a bíróságok megszervezéséről, az 57/1968-as törvény a néptanácsok szervezéséről és működéséről, amelyek rögzítik a nyelvhasználat lehetőségét nemzetiségi területen stb. A helységnevek magyar nyelvű kiírását évekkel ezelőtt megszüntették, utcai feliratok pedig csak a három székely megyében vannak magyar nyelven. (Ezekről nincs publikus jogszabály.) Számos kérdőív, okmány stb. azonban még ezekben a megyékben is csak román nyelven található. A kisebb

31 Fazekas János 1974. nov. 28. és 1982. máj. 21. között az RKP KB Politikai Végrehajtó Bizottságának tagja. 1975. márc. 22. és 1982. máj. 21. között a kormány miniszterelnök-helyettese volt.

32 1952 és 1960 között létezett a történelmi Székelyföldet magába foglaló Magyar Autonóm Tartomány (MAT). 1960-ban a MAT-ot átszervezték, két magyar többségű rajont (Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely) Brassó tartományhoz csatoltak, a megmaradt részeket román többségű rajonokkal (Dicsőszentmárton, Ludas) egészítették ki és a közigazgatási egységet Maros Magyar Autonóm Tartománynak nevezték el. A tartományi rendszer az 1968-as közigazgatási reformig működött. Az egykori MAT területén három megye: Maros, Hargita, Kovászna osztozott.

helységekben a rendőr, a vasúti pénztáros és az orvos gyakran román, ami megnehezíti a széleskörű nyelvhasználatot.

Érzékenyen érintik a magyar nemzetiség gazdasági, nyelvi és nemzetiségi létalapját a bonyolult és manipulálható munkajogi szabályok. Itt tág tér nyílik az általános jellegű szabályozás célzatos alkalmazására, mint például a munkaerő irányítására vonatkozó jogszabályok esetében. Nagyrészt bizalmas utasítások alapján gátat szabnak a magyar nemzetiségűek erdélyi városokban történő letelepedése elé, pl. az egyetem után az ún. regáti részekre irányítják őket, egyes intézményeknél kvótákat szabnak meg a nemzetiségi összetételt illetően stb.

Vezető (vagy ténylegesen irányító) beosztásba majdnem minden esetben román nemzetiségű kerül. A helyzetet jól példázza, hogy a magyaroktól vidékekről katonai szolgálatra Moldvába vagy Munténiába vonulnak be a fiatalok; a hadsereg vezetésében hadosztályparancsnoktól felfelé elvétve találni magyar nemzetiségűt, a BM szervek is túlnyomórészt román apparátussal dolgoznak.

A kulturális és oktatáspolitikai jogszabályok esetében szintén túlsúlyban van a *belső szabályozás*. Az oktatási törvény nem említi a magyar tannyelvű óvodákat, általában beszél a nemzetiségi oktatás megszervezéséről, mindenfajta konkrét kötelezettség nélkül. A helyi kultúrpolitikai döntések nagyrészt a KB titkársága és a megyei pártbizottság határozatain alapulnak.

A nemzetiség saját tudati kötődésének elszakítását célozza az RSzK Államtanácsának 206/1974. sz., az Országos Levéltári Alapról szóló rendelete, valamint a 63/1974. sz. törvény a Nemzeti Kulturális Örökségről. Az előbbi értelmében a fenti Alap tulajdonába került valamennyi egyházi, magán vagy intézményi kezelésben lévő történelmi vonatkozású dokumentum, kéziratár és könyvtár. A Nemzeti Kulturális Örökségről szóló törvény állami tulajdonba veszi a „történelmi-civilizációs műkincseket” (képzőművészeti alkotások, történelmi, régészeti emlékek stb.). Megkezdődött a – magyar nemzetiség történelmi léte szempontjából felbecsülhetetlen értékű – javak központi nyilvántartásba és belügyminisztériumi kezelésbe vétele, ahol sem a feltételek, sem a szakértő kutatási apparátus nem áll rendelkezésre. Gyakorlatilag lehetetlenné válik a nemzetiségi kutatás; a rendelkezések félreérthetetlenül a „magyar jelenlét” nyomainak eltüntetését és megsemmisítését célozzák.

A magyar nemzetiségnek Magyarországról való elszigetelésre is alkalmasak a hetvenes években elfogadott különböző jogszabályok, köztük a legismertebb, az 1974-es ún. *szállástörvény*, amely főként az erdélyi rokonlátogatásra igyekvő magyarok számának csökkentésére irányult. Hasonló cél elérésére volt alkalmas az Államtanács 1979. július 26-i rendelete az üzemanyagfogyasztás racionalizálásáról. A vámügyi törvény (30/1978) és a sajtótörvény (3/1974) is tiltja a külföldi sajtótermékek engedély nélküli behozatalát terjesztés céljából. A magyar-román határon több alkalommal koboztak el könyveket, újságokat stb. Bármikor felhasználható fegyver (több esetben alapul is szolgált zaklatásokhoz) a rokonait fogadó ellen az RSzK Minisztertanácsának 1971 decemberében hozott határozata a

külföldiekkel való kapcsolattartásról, mely széleskörű jelentési kötelezettséget tartalmaz a külföldiekkel folytatott beszélgetésekről.

A romániai magyar nemzetiség helyzetét érintő jogforrások elemei az alkotmányon kívül az egyes törvények és rendeletek, a politikai szervek határozatai, fontosabb politikuskok, legtöbbször az RKP főtitkára beszédei és utasításai, és – döntő többségben – a bizalmas, belső használatra szánt, sokszor szóban adott instrukciók, – és bizonyos értelemben ilyen szerepet tulajdoníthatunk egyes – főként középszintű – káderek mentalitásának, érzelmeinek is, akik sokszor – jogszabály híján – a nacionalista nevelésből és légkörből eredő döntéseket hoznak.

A romániai jogalkotásban a nemzetiségi politikai megfontolások nagyon fontos, sokszor meghatározó szerepet játszanak, gyakran indirekt módon azok létrehozásának okát is képezik. Ami a jogalkalmazást illeti, gyakran előfordul, hogy bonyolult, sok állampolgári kötelezettséget tartalmazó jogszabályokat „szelektíven” tartják be (pl. az államtitkokra vonatkozó minisztertanácsi határozatot) vagy periódusok³³ vannak a végrehajtás szigorúságában (vámügyi törvény).

Végül nagyon fontos jellemzője a nemzetiségeket érintő jogszabályoknak és egyéb rendelkezéseknek az „átláthatatlanság”, a mesterségesen körjük teremtett misztikum, valamint a jogi szabályozás túlnyomó titkossága, ami sokszor eleve elbátortalanítja a nemzetiség tömegeit, amihez gyakorta hozzájárul az önkényes alkalmazás és a szelektív kezelés. Ez végképp bizonytalan helyzetet teremt.

A romániai magyar nemzetiség léte kereteinek számbavételekor nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a légkört, azokat a politikai jellegű döntéseket, melyek állandó pszichikai nyomás alatt tartják a nemzetiség tömegeit. Elsősorban a történelmi–nemzetiségi tudat elsorvasztására, a magyar nemzethez való tartozás érzésének felszámolására, a „homogén román nemzettel” való szerves kapcsolat mind fokozottabb erősítésére irányuló lépésekről van szó.

A legfontosabb eleme ennek a tudatos politikának a történelem kisajátítása, meghamisítása, és ami ennél is veszélyesebb – a jövő nemzedék ilyen torz szellemben való felnevelése. A dáko-román eredet, a román „ósiség” fokozott hangoztatása, az erdélyi soknemzetiségű lakosság évszázados alkotásai a „román ország” hirdetése jelzi, hogy a román vezetés mindenáron igazolni kívánja „birtokjogát”.

Az iparosítás és a nemzetiségi kérdés

A háború befejezését követő első iparosítási elképzelések még a hazai nyersanyag fokozottabb felhasználását tűzték célul. Figyelembe véve a rendelkezésre álló szakképzett munkaerőt is, az 50-es évek első beruházásai ezért főleg a már meglévő ipari körzetekben jöttek létre – szinte kizárólag Erdélyben –, de az ezekhez szükséges munkaerő-utánpótlást már az elmaradottabb román területekről biztosították. E beruházások megvalósítása közben merült fel az a mind

33 *értsd:* kampányszerű időszakok

sürgősebb igény, hogy Moldva és Havasalföld iparát is meg kell teremteni. A megkezdett beruházásokhoz a szakképzett munkaerőt a nagy ipari hagyománnyal rendelkező erdélyi és bánáti üzemekből vitték el. A szakmunkásképzésnek is Erdélyben voltak meg a hagyományai és az objektív feltételei. Az ötvenes évek nagyütemű iparosításának friss (első generációs) szakmunkásait Moldvában és Havasalföldön toborozták és Erdélyben képezték ki. Az 1950-es évek végéig a Magyar Autonóm Tartományban, amely a mostani Hargita, Kovászna és Maros megyéknek felel meg, alig volt olyan iparfejlesztés, amely komolyabb munkaerőszükséglettel jelentkezett volna. Ez volt viszont az az időszak, amikor az egész volt Ó-Romániában elkezdődtek azok a nagy ipari építkezések, amelyek az 1960-as évek végére e vidékek viszonylagos iparosításához vezettek. Egy sor fontos mutatószám nál Erdély viszonya az országos értékekhez mérve változott. 1967-ben az ország lakosságának 33,3%-a élt a Kárpátoktól nyugatra, míg 1978-ra ez a szám 32,7%-ra csökkent; ugyanezen időszak alatt az ipar állóalapjaiból való részesedés 34,1%-ról 30%-ra, az ipari termelésből való részesedés 38,9%-ról 36%-ra csökkent. Az ipari fejlesztés súlyának a Kárpátoktól keletre történt időszakos koncentrálása magával vonta azt, hogy az erdélyi magyar lakosság %-os részaránya még a nem székelylakta vidékeken is csökkent. 1966 és 1977 között a nem döntően magyarlakta városok nemzetiségi összetételét vizsgálva láthatjuk, hogy míg a városok lakosságának növekedése mindenütt 40% feletti adatokat mutat, addig a magyar nemzetiségű növekedés sehol sem éri el a 40%-ot. Marosvásárhely lakossága 53%-kal, ezen belül a magyarok lélekszáma 36%-kal nőtt; ugyanezek az adatok Kolozsvárra 45% - 11%; Nagyváradra 41% - 20%; Szatmárra 53% - 37%; Temesvárra 55% - 16%; Aradra 36% - 10%; Brassóra 59% - 22%; Nagybányára 64% - 22%.

Az adatok világosan mutatják azt a román törekvést, hogy az erdélyi városok nemzetiségi összetételének megváltoztatását viszonylag rövid időn belül szeretnék elérni. A fentebb felsorolt városok közül Kolozsvár, Temesvár és Brassó több mint 250.000 lakost számlál, de a magyarok létszáma Kolozsvárott 85, Temesvárott 36, Brassóban pedig 34 ezer. A városok lakossága összetételének megváltoztatásához nagymértékben hozzájárult az a tény is, hogy a 70-es évektől kezdve Erdélyben újra elkezdtek az ipart fejleszteni. Az új ipari létesítményekhez a munkaerőt most már zömmel a románok lakta vidékekről toborozták. A családosok soron kívül kapnak lakást. Ez az új iparosítási hullám a Székelyföldet is elérte. A folyamat a távlati fejlesztési koncepciókkal összhangban tovább fog folytatódni.

Összességében a kompakt magyarlakta területek gyors szétolvadását, a természetes és az erőszakos asszimiláció feltételeinek kibontakozását segíti a romániai iparosítás. A nemzetiségek helyzetének sajátos és bonyolult következményekkel terhelt vonása az, hogy Romániában a nemzetiségek magasabb általános fejlettségi szintjének kiegyenlítődése a történelmi fejlődésben korábban elmaradt román lakossággal egy olyan centralizált irányítási rendszer keretében zajlik, amely nem

csupán a gazdasági, hanem a társadalmi élet más szféráiban sem túri meg az autonóm, sajátos (nemzetiségi) érdekek érvényre jutását.

Az anyanyelvű oktatás helyzete

Az anyanyelv szabad használatát az oktatásban, az alkotmánynak az állampolgárok alapvető jogaival foglalkozó II. cikk 22. szakasza biztosítja, amely szerint „a nemzetiségek számára a mindenfokú oktatás saját anyanyelvükön történik”. Az alkotmányban foglalt jogok azonban másként valósultak meg a gyakorlatban. A második világháború utáni időszakban egymást követő, látszólag engedményes, de a valóságban inkább korlátozó rendeletek és törvények sokrétű és állandó változásain keresztül jutott a romániai magyar közoktatás mai állapotába. Az ötvenes évek végétől a felszabadulás után ígéretesen terebélyesedő magyar iskolákat és művelődési intézményeket kétnyelvűvé alakították át. 1959 és 1962 között a magyar iskolák zömét összevonták a román iskolákkal és ezek csak mint tagozatok működhetek tovább. Ezzel az intézkedéssel tíz év leforgása alatt ötven százalékkal csökkentették a nemzetiségi szempontból legfontosabb intézményt, az iskolahálózatot, a magyar tannyelvű általános iskolák számát. Az iskolák összevonását azzal indokolták, hogy a magyar nyelvű iskolák önállósítása nemzeti elszigetelődéshez vezet. A Kolozsvárott működő önálló magyar Bolyai Egyetemet ugyancsak megszüntették (1959) és Babeş-Bolyai Egyetem név alatt közös, magyar-román egyetemként alakították. A Bolyai Egyetemhez hasonló sors érte a Kolozsvárról Marosvásárhelyre áthelyezett Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézetet, mely kezdetben teljesen magyar jellegű volt, később román többségűvé vált. Itt az elméleti oktatás, az előadások és a kurzusok kétnyelvűek, a gyakorlatok azonban csak román nyelven történnek.³⁴ A főiskolák közül a marosvásárhelyi színművészeti intézetben, a kolozsvári képzőművészeti és zeneművészeti főiskolán, a mezőgazdasági tudományos intézetben, valamint a bukaresti tudományegyetem nyelvészeti és irodalmi osztályán tartottak vagy még tartanak ma is magyar nyelvű előadásokat.

A romániai magyar iskolapolitikáról szóló nyilvános adatok hiányosak, manipuláltak, a hiteles áttekintés nehéz. A lényeg azonban kiderül: a nemzetiség – hivatalos arányszámához (8%) képest – minden fokozaton kisebb arányban jut anyanyelvű tanintézetbe. Így az 1977/78-as tanévben a 3–18 év közötti 5,1 milliós korosztályból 252 ezer (5%), amiből az adott korcsoporton belül az 52.580 óvodás 6%, a 171 ezer általános iskolás 5% és a 29 ezer líceumi tanuló 5,5%, de az utóbbi adaton belül már csak 7 ezer, vagyis 2,9% a XI.–XII. osztályosok aránya, vagyis a felsőoktatásba kerülhető tanulók.

A főiskolákra kerülő magyar hallgatók száma, a romániai magyarság számához viszonyítva aránylag alacsony. Az 1974/75-ös tanévben 108.750 nappali tagozatra

---

34 Az iskolaösszevonások 1960-ban kezdődtek el. A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen 1962-től vezették be a román tannyelvű képzést.

járó hallgató közül mindössze 6188 magyar nemzetiségű. 1977/78-ban 138.000 hallgatóból 7497 (kb. 5%).

Az anyanyelvű oktatás a hivatalos törekvések tendenciája alapján tehát egy olyan piramis képét mutatja, amely állandó zsugorodásban van, a csúcs felé egyre elvékonyodva. Ahhoz, hogy a magyar tagozatokon, az alsó fokú oktatásban, egy I-től VIII-ig terjedő osztály létrejöhesse, az 1973. május 13-i 273. számú törvényerejű rendelet szerint 25 jelentkezőre, mint minimális létszámra van szükség, különben csak I.-IV. osztályos lehet az iskola; gimnáziumokban vagy technikai líceumokban (IX.-X. osztály) már 36 a minimális létszám. Román osztályok létesítésénél nem szükséges a létszámminimum, s ezt a törvény olyan értelemben írja elő, hogy azokban a helységekből, illetve azokban a líceumokban, ahol nemzetiségi osztályok vannak, kötelező a román tagozatok létrehozása, függetlenül a tanulók létszámától. Ezt a nyilvánvaló diszkriminációt az 1978-as oktatási kerettörvény formálisan elévültnek minősíti, de a gyakorlatban azért alkalmazzák.

A 12 osztályos magyar nyelvű iskolák, valamint a még működő magyar nyelvű szaklíceumok tanárainak átlagos életkora 52 év. Az utánpótlás, amelynek egyetlen bázisa a kolozsvári egyetem lehetne, úgyszólván nem funkcionál. E mellett a magyar nyelvű iskolákban a hivatalosan is románul tanítandó tárgyakon (történelem, földrajz, román nyelv és irodalom) kívül egyre több olyan tanár kerül pl. idegen nyelv oktatásra, tornatanításra, énektanításra, akik nem beszélnek a magyar nyelvet, román származásúak és román anyanyelvűek. Ez tovább sorvasztja a magyar iskolákba járó gyerekek anyanyelvi oktatását.

A magyar iskolák tanterve a román iskolák tantervéhez igazodik, énnélfogva a román nyelv tanításának aránytalanul nagy szerepe van; már az alsó fokú iskolák első osztályától kezdve kötelező tantárgy, úgyszintén a román irodalom és történelem tanítása az alsó fokú oktatás anyagában. Az iskolák tanácsulésai, módszertani és más jellegű értekezletei többnyire román nyelven folynak; tudományos dolgozatokat és jegyzőkönyveket csak román nyelven lehet szerkeszteni. Az iskolák élén – a magyar tagozatokat is beleértve – rendszerint román igazgatók vannak. A tankönyvek legnagyobb része ma is a román iskolai könyvek fordítása. Az iskolát látogató fiatal nemzedék nem ismeri a magyar történelem kimagasló eseményeit és alakjait. A történelemkönyvek egyes történelmi korokat és személyiségeket bemutató fejezetei ignorálják, vagy meghamisítják a nemzetiségi történelmet. A magyar irodalomtörténet tolmácsolásából kimaradnak a nemzeti-történelmi összefüggések, nem alakulhat ki tehát a tanulóban a valóságnak megfelelő kép az évszázados nemzeti fejlődésről.

Az általános iskolák elvégzése után a magyar tanulóknak mintegy 15%-a folytatja tanulmányait magyar és kb. 15%-a román líceumban. (70% nem tanul tovább!) Az ipari fejlődés az arányszámot egyre inkább a román iskolák javára billenti, hiszen oda igyekszik a bomlásban lévő paraszti társadalom fiatalsága. A magyar anyanyelvűek számára szintén kilátástalan felvételi vizsgák sok szülő

arra kényszerítenek, hogy gyerekeiket román általános iskolába adják. A szaklíceumokba való bejutás román nyelvű felvételi vizsgához van kötve, ami megnehezíti és igen sok esetben meggátolja a magyar tanulók továbbtanulását. Elvileg mindenki vizsgázhat anyanyelvén, de csak azokból a tárgyakból, amelyeket anyanyelvén tanul. Másrészt szaklíceumba, vagy a technikai iskolákba való felvételi vizsga anyagában egyáltalán nem szerepelnek az anyanyelven tanult tárgyak. A felvételi vizsgák nem tagozatonként folynak, verseny-jellegűek, az ország területéről bárki beiratkozhat. Azok a román jelöltek, akik más vidékről jönnek, nagyobb eséllyel rendelkeznek. A felvételi vizsga tárgyai: román nyelv és irodalom valamint matematika. A román nyelvet és irodalmat ugyan minden tanuló az alapfokú iskolától kezdve románul tanulja, de egy román anyanyelvű tanuló előnyben van egy magyar anyanyelvű tanulóval szemben.

Mivel a líceumok magyar osztályaiból kikerült érettségizőknek kevés esélyük van az egyetemekre vagy főiskolába való bejutásra, sok magyar tanuló kénytelen román nyelvű középiskolát látogatni. Román iskolákat és tagozatokat látogató magyar tanulók részére a szülők külön magyarórákat kérelmezhetnek; ez az intézkedés azonban csak elvben van meg. A törvény szerint elméletileg lehet ugyan a főiskolákra magyar nyelven is felvételizni, a gyakorlatban azonban a legjobb esetben is a vizsgázás tolmács útján történik, mivel a vizsgáztató bizottságban csak ritkán van a magyar nyelvet ismerő tanár.

Az a tény, hogy az ipari pályára készülő magyar nemzetiségű tanulóknak csak igen kevés százaléka juthat be a szaklíceumokba, és hogy a magyar nyelvű elméleti gimnáziumok gyakorlatilag megszűntek, olyan átrétegződést eredményez a romániai magyar társadalomban, amelynek következményei egyelőre még beláthatatlanok. Fennáll az a veszély, hogy *egy generáció után eltűnik a középfokú, humanisztikus iskolai műveltséggel rendelkező réteg.*

Meg kell állapítanunk, hogy a romániai magyarságnak nincs egyenlő lehetősége sem a szakképzésben, sem az értelmiségi utánpótlás biztosításában. Az a veszély fenyegeti, hogy elnemzetietlenedik és egyre inkább a társadalom peremére szorul. Csak adalékként kívánkozik a fenti képhez, hogy egy nyilvánosságra nem került rendelet tiltja román nemzetiségű tanulóknak más anyanyelvű nemzetiségi oktatási intézménybe való beiratkozását.

A nemzetiségi művelődés, kultúra kérdései

A romániai magyar nemzetiség művelődési és nevelési kérdéseivel a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács keretében formálisan – az 1971 őszén alakult – Együttélő Nemzetiségek Művelődési és Nevelési Igazgatósága foglalkozik. Hatáskörébe tartozik többek között a színház, zene, képzőművészet és könyvkiadás, a működése azonban cenzori jellegű, nem önálló szerv, a felettes Művelődési és Nevelési Tanács függvénye. Közművelődést irányító országos magyar intézmény nincs, ennél fogva a magyar vidékek művelődési ellátása improvizált, egységes program nélküli. A falusi kultúrmunkát az ötvenes években létesült művelődési

házak és otthonok, az iskolák tanárai és tanítói, igen korlátozott mértékben az egyházak vezetői látják el. Munkájuk nagyrészt műkedvelői tevékenységre támaszkodik. Kimondottan népművelő céllal alakultak és részben megszűntek a falvakban a hetvenes évek elején a művelődési egyesületek. Az erdélyi magyar kóruskultúra, a néptánc-rendezvények, illetve a folklórfesztiválok, a népművészeti hagyományok ápolására alakult művészeti körök, a régi hagyományokkal rendelkező erdélyi műkedvelő színjátszás most éli a reneszánszát. Ez összefügg a hetvenes évek végén a „Megéneklünk, Románia” elnevezésű országos kultúrfesztivál keretei nyújtotta lehetőségekkel.³⁵ A nemzetiségi vidékek közművelődésének bizonyos élénkítése mellett ugyanakkor a központi irányítás és sablonok, érdektelenség és formalizmus keverednek. Minden jelentősebb erdélyi városnak és Bukarestnek is megvan a magyar irodalmi köre; tevékenységük irodalmi jellegű, feladatuk nem közvetlenül a népművelés, inkább induló írók felkarolása.

Az író-olvasó találkozók nagy fontosságú kultúrmunkát látnak el, amely az irodalomnak a közösséggel való megismertetését szolgálja, továbbá fontos az irodalmi színpadok közművelő tevékenysége. A falusi könyvhónapok rendszerint író-olvasó találkozók megszervezését is programjukba foglalják. Írók, újságírók állandóan járják az országot, magányos küldetésben vállalják a népművelést. A képzőművészeti kiállításoknak ugyancsak fontos közművelődési szerepük van.

Az iskolán, családon, környezetben, sajtón, rádión, televízióon kívül a színházak szolgálják legérzékenyebben az anyanyelvű művelődést. A romániai magyar közművelődés egyik súlyos gondja a magyar olvasók könyvellátása. A magyar lakta vidékek olvasói nehezen, vagy egyáltalán nem jutnak könyvhöz. A magyar nyelvű kiadványok nagyon alacsony példányszámban jelennek meg. Az egyébként alacsony romániai átlaghoz képest (egy főre évi négy-öt könyv), a magyar nemzetiségű olvasóra átlagosan 1–1,5 magyar nyelvű könyv jut évente. A korlátozott példányszámok miatt a könyvek legtöbbször el sem jutnak a könyvterjesztőhöz, illetve könyvkereskedésekbe, s ezért a könyvellátás ötletszerű.

A romániai magyar közművelődés legsúlyosabb problémája a szórványokban és az ipari övezetekben élő magyarság kulturális-nevelő gondozása. A szórványok művelődési élete elhanyagolt. Brassó megyében, ahol több mint százezer magyar él, csak a megye székhelyén, Brassóban (34 ezer fő) és a [barcasági] csángó falvakban van magyar kultúrélet.

A népnevelés másik ilyen súlyos problémája az anyanyelv ápolása és megőrzése. Az ipari pályák elé tóduló falusi ifjúságnál állandóan fennáll a veszély, hogy az amúgy is fogyatékos alap, amit az általános iskola nyújt, a későbbi évek folyamán lemorzsolódik. Elsősorban a városi magyar dolgozó tömegekre érvényes ez. Amíg a falu még mindig régi forrásokból él és a közös kultúra és hagyomány részese, a városokban élő munkásokra csaknem teljes szellemi elhagyatottság vár. Tíz-

---

35 A Megéneklünk, Románia (Cântarea României) fesztivált 1976-ban hozták létre. A központilag irányított műkedvelő mozgalomba a helyi magyar kulturális egyesületek csoportok is bevonták.

rekre tehető a fluktuáló magyar nemzetiségű gyári munkások száma, akik gyakorlatilag kinnrekednek az iskolán kívüli népnevelésből.

A nemzetiségi sajtó, rádió és televízió, a könyvkiadás és művészeti intézmények terén a hivatalos nemzetiségpolitika manipulált statisztikai adatokkal jellemzi a helyzetet. 11 kiadó jelentet meg magyar nyelven könyveket, 30 különböző profilú időszaki sajtókiadvány jelenik meg magyar nyelven, a rádió és a TV magyar nyelvű műsort sugároz, van egy állami magyar opera, hat drámai színház (vagy magyar tagozat), három bábszínház, kiterjedt, többeszes tagságú művészeti amatőrmozgalmak stb. A fenti felsorolás propagandisztikus célokat szolgál, eltakarja a lényegét és a fő tendenciákat. Ezek kitapintása általában nehéz, de a különböző adatok módszeres figyelése és elemzése bizonyítja, hogy a nemzetiségi sajtó arányait és példányszámait tekintve jóval elmarad a hivatalos hirdetett „numerus clausus” elvtől. Hasonló, sőt súlyosabb a helyzet a könyvkiadás területén. A rádió és a TV magyar nyelvű adásainak műsorideje is aránytalanul csekély.

A színházi hálózat számai mögött a tagozatosítás, az „egységesítés” folyamata rejlik, a magyar színjátszás rovására. A mennyiségi kérdések között igen fontos a magyar filmgyártás hiánya; e műfaj jelentőségét, tömeghatását felesleges részletezni. Az írott szó hiányai közé sorolható, hogy nincsenek a természettudományok és műszaki tudományok magyar közönségének szaklapjai, valamint olyan folyóiratok, melyek kizárólag történelemmel, szociológiával, demográfiával, művészettörténettel, színházi, zenei vagy pedagógiai kérdésekkel foglalkoznak.

A magyar kultúra közvetítésében jelentős, de földrajzi korlátokba ütköző szerepet játszik a budapesti rádió és televízió. Szűk tízezres nagyságrendet érint a magyarországi könyvvel, sajtóval – akadozva – ellátottak száma. Az államközi kulturális kapcsolatok szűk keretek között mozognak.

A fentiek alapján a fő gond, hogy a nemzetiség felét kitevő falusi lakosság (ezen belül is a szórványterületek) és az ipari munkásság jelentős tömegei nem, vagy igen ritkán jutnak anyanyelvi kultúrához. A nemzetiség értelmiségi tömegei (néhány tízezer ember) gyakran kilátástalan küzdelmet vállalnak.

A fentieknek megfelelően, a magyar nemzetiség politikai hangulata, közérzete feszültségekkel terhes. Tartós, mélyülő bizalmi válság alakult ki a nemzetiség tömegei, képviselői és a hivatalos román politikai között. A román vezetés sokoldalú asszimilációs törekvéseiben nem válogat eszközeiben. A megfélemlítést, az állambiztonsági szervek mindenhatóságának légkörét sugallja. Fáradhatatlanul illegális szervezkedések után kutat. (Király Károly 1978-as beadványai utáni helyzet.)³⁶ A nemzetiség vezető képviselői, így a párt- és állami aktivisták mellett a művészeti és elsősorban az irodalmi élet vezetői is többé-kevésbé kompromittálódtak a nemzetiségi tömegek szemében. A nemzetiség „hivatásos” és „öntudatos” vezető személyiségei számára roppant bonyolult a küzdelem. Intézményes, demok-

36 Király Károly 1978-ban beadványt küldött Ilie Verdetz miniszterelnöknek, amelyben statisztikai adatokkal mutatta ki a magyar oktatás és kulturális rendszer folyamatos leépülését. A beadványt Király külföldre is eljuttatta.

ratikus keretek híján egyéni kijárások, beadványok, magánkapcsolatok síkján maradnak az akcióik. A vezetők borotvaélen egyensúlyoznak a lojalitás és a nemzetiségi vállalás egyre nehezebben összeegyeztethető ellentétében. Emellett sem szervezeti, sem szellemi egység, közös program vagy cél sem alakulhat ki, a széthúzás, klikkharcok sem ismeretlenek. A kiúttalanság és az irányvesztés érzését a belső demokratikus átalakulás reménytelensége mellett (egy-másfél évtizedes távlatban) a nemzetiségi tömegek a külső, nemzetközi feltételeket számukra kedvezőtlennek érzékelik.

A román külpolitika és nemzetiségi politika

A különutas román külpolitika függetlenség, a szuverenitás, a területi integritás, a belügyekbe való be nem avatkozás stb. elveinek abszolutizálásával, a Varsói Szerződéshez való tartozás korlátozásával, az el nem kötelezettség státusára való igényével azt az évszázados román „reálpolitikát” idézi fel, melynek középpontjában Erdélynek, ezen „ősi román földnek” a megszerzése és egy Nagy-Románia megteremtése, illetve annak megvédése állt. Pl. a kisantant és a Balkán-paktum egyértelműen pozitív megítélését. Az etnikai csoportok közösségi fejlődésének visszaszorítása mellett igen rugalmas, külpolitikai szempontból jól hasznosított kivándorlási politikával törekcszenek az egységes „homogén” nemzet létrehozásához közelebb kerülni.

A nemzetiségek helyzetének és a kivándorlási politikának jelentős szerepe van az Egyesült Államokkal (legnagyobb kedvezmény elve), valamint az NSzK-val és Izraellel való kapcsolatokban. Amerikai (kongresszusi és szenátusi) küldöttségek rendszeresen vizsgálják Romániában a nemzetiségek helyzetét. Az USA bukaresti nagykövetségén a kérdés tanulmányozásával külön részleg foglalkozik. Az amerikai magyar emigráns szervezetek fellépéseit a román diplomáciai és propaganda-szervek részben tekintélyes személyiségek befolyásolásával, részben a maradék romániai zsidóság irányában folytatott rendkívül toleráns politikára támaszkodva a nemzetközi és amerikai zsidó szervezetek befolyásolásával igyekeznek (nem sikertelenül) ellensúlyozni. A külföld felé irányuló – nagyméretű, jól szervezett – román propaganda egyik központi témája a nemzeti kérdés megoldottsága. Érzékeny elem a nemzetiségi kérdés Romániának a szomszédos VSz-országokkal való politikai kapcsolataiban is. A román propagandában – tudományos és publicisztikai közleményekben egyaránt – mintegy ellensúlyként állandóan jelen van az Észak-Bukovina, besszarábiai terület és lakosság számontartása. A román-bolgár viszonyban a romániai bolgárok helyzetének tisztázatlansága jelent zavaró momentumot.

Az általános koncepción belül időnként megfigyelhetők bizonyos (tényleges vagy látszólagos) taktikai engedmények a nemzetiségi politikában, időszerű külpolitikai célok szolgálatában, olykor – a nemzetiségek által kiharcolt – vívmányok látványos tálalása tapasztalható a külföld felé irányuló propagandában.

Befejezésül: a Romániában élő magyar nemzetiség helyzetéről szóló összefoglalónk – főképp, ami a helyzet nehézségei illeti – távolról sem teljes, de talán a fő vonulatokat érzékelteti. A magyar nemzetiség helyzete, s annak problémái szoros kapcsolatban vannak a vezetés általános politikai felfogásával, annak része. Ily módon reálisan a fő kérdésekben nemzetiségi vonatkozásban a problémák rendeződésére a jelenlegi vezetéstől aligha remélhető megoldás keresése. Mindemellett nem zárható ki annak lehetősége, hogy az itteni nemzetiségi fellépések – főleg kulturális, anyanyelvi, történelmi, s néhány más kérdésben – az elszigetelt, s lojális akciók mezében egy-egy kérdésben némi eredménnyel járnak. De annak lehetősége sem zárható ki, hogy esetenként a feszültségek olyan okot érnek el, amelyek legalábbis helyi jellegű robbanásokat eredményeznek.

Jelentésünkben nem szóltunk arról az elvárásról, amely az itteni nemzetiségi tömegekben – helyenként nemzetiségi vezetőkben – irányunkban – sokszor az elemi realitást is nélkülözve – jelentkezik. Az összefoglalónk kereteit nem tartjuk alkalmasnak arra, hogy e témával kapcsolatos tennivalókra javaslatot tegyünk. Úgy véljük, a kérdés ennél jóval komplexebb, s a mi lehetőségeinket meghaladó áttekintést igényel. Egy valami bennünk is megfogalmazódik: fenntartva azt a helyes politikai álláspontunkat, hogy Romániával való kapcsolatainkban – elvi alapokon állva – azokat az elemeket kell erősíteni, amelyek összekötnék minket, meg kellene vizsgálni, hogyan lehetne erősíteni a magyar nemzetiség irányába teendő körültekintő erőfeszítéseinket.

MNL, KÜM TŰK, Románia, 1980. 115. doboz, 004884. Gépelt magyar nyelvű irat másolata.

14.
Rajnai Sándor nagykövet jelentése
a Hargita megyei állapotokról

Bukarest, 1981. június 15.

A Magyar Népköztársaság Nagykövetsége

Szigorúan titkos

[...] *Tárgy:* Moldvai és Hargita megyei látogatás

[...] Bukarest, 1981. június 11.

Készítette Göndör Péter

Június 1–6. között hivatalos látogatásokat tettem Iași, Neamț és Hargita megyékben. A megyeszékhelyeken a pártbizottságok első titkárai adtak általános tájékoztatást, gyárlátogatásokat szerveztek, felsőoktatási intézményeket, Neamț-ban egyházi műemlékeket látogathattam. Iașiban négy oktatási, kulturális intézménynek átadtam a közel háromszáz kötetes állami könyvajándékunkat. Ez utóbbiról a központi sajtó – a romániai gyakorlattól eltérően – nem adott hírt, amit a román Külügyminisztérium magyar referensénél szóvá tettük.

A megyei első titkárok (L. Constantin³⁷, akit Brassóból néhány hónapra helyeztek át Iașiba, a neamți első helyettes V. Gaina³⁸ és Szász József³⁹, aki közel három éve váltotta fel Fazakas Lajost Hargita megyében) formailag és tartalmilag is hasonló ismertetőket tartottak. Túlnyomórészt a gazdasági építésről, a távlati tervek fő jellemzőiről szóltak. A múlt nehézségeinek, az elmaradottságból fakadó örökség hangsúlyozása mellett előadásukból kivehetően a jövő foglalkoztatja a megyei vezetéseket, a jelen gondjairól alig beszéltek. Az általános tájékoztatókból a politikai, mozgalmi élet, a lakosság életkörülményei (kivéve az imponálónak ható lakásépítési adatokat), az ellátás kérdései, réteggondok, az egyházzal való viszony stb. kérdések akár mellékes érintése is hiányzott.

Puja Frigyes külügyminiszter elvtársnak

Budapest

Beszélgatéseink, benyomásaink szerint a megyei pártbizottságok a központból lebontott gazdasági tervfeladatok végrehajtásának fő felelősei, szervezői. Ez a tevékenység foglalja le az apparátusok tevékenységének túlnyomó részét. Mind a három megyében a tájékoztatók az ipari növekedés további magas ütemének fenntartását hangsúlyozták. Az üzemplátogatások is arról győzték meg, hogy mindenütt további bővítésekkel számolnak. Az üzemi látogatások során érdeklődtem az új gazdasági, pénzügyi mechanizmus eredményeiről. A válaszok minden esetben újság-általánossági szinten maradtak⁴⁰. Kevés szó esett erről, de az ellátási

---

37 Leonard Constantin 1980 és 1986 között volt Iași megye első titkára. 1986-ban Aradra helyezték.

38 Valerian Găină, előzőleg Suceava megyei első titkár volt.

39 Szász József 1978 és 1987 között volt Hargita megye első titkára. A rendszerváltás előtti években Krassó-Szörény megyében töltötte be ugyanezt a tisztséget.

gondok kiéleződése sok gondot okoz minden megyében. A több éve tartó ellátási nehézségeken az üzemek, gyárak vezetősége úgy próbál segíteni, hogy mezőgazdasági melléküzemági (sertéshizlalás, zöldségtermesztés) tevékenységet folytat és ennek közvetlen irányítását magas beosztású üzemi szakember végzi.

Az egyébként legőszintébb és kritikusabb véleményeket Iaşiban hallottuk. Ugyanakkor a „kincstári” optimizmuson túl is tapasztalható az apparátusbéli részéről az a hit, hogy a jelenlegi nehézségek és zavarok tüneti, átmeneti jelenségek, rövidesen leküzdhetők. A szocialista építés, az urbanizáció, a rohamosan bővülő oktatási hálózat és kádertömeg minden nehézség ellenére az eredményesség megnyugtató érzését táplálja. Általános az a vélekedés, hogy az iparosítás nehéz évtizedei után a fő front majd a mezőgazdaság rendbehozására irányul és gyors, két-három évi anyagi összpontosítás után érzékelhető eredményeket fognak elérni.

A moldvai megyék, elsősorban Iaşi, változatlanul tükrözik a történeti tájegységek különbözőségeiből fakadó sajátosságokat. Tapasztaltuk a „moldvai” öntudatot, a román kultúra és tudományosság, az egyházi és a világi történelmi hagyományok moldvai primátusának hangsúlyozását, a lokálpatriotizmuson túlmenő önbecsülést. Hivatalosan is hangsúlyozták iaşi-i partnereink, hogy Bukarest után a második hely illeti őket, mint oktatási, tudományos és kulturális központot. A tudományegyetem és a főiskolák képviselőivel folytatott beszélgetések meggyőzőek voltak abból a szempontból, hogy dinamikus, sokszínű egyetemi élet zajlik, jelentős beruházások is jutnak a meghirdetett oktatás-termelés-kutatás koncepció megvalósítására.

Viszonylag sok (kb. ezer) magyar nemzetiségű diák is tanul a iaşi-i felsőoktatási intézményekben. Érdekes módon – és ez is az eltérő történeti fejlődés egyik tünete Moldvában – többször dicsérték a magyar diákok szorgalmát, fegyelmét, komoly igyekezetüket.

Az ortodox egyház szerepe láthatóan rendkívül erős, de minden jel (pl. a kolostorokban is kifüggesztett Ceauşescu-arcképek) az állam és a nemzeti egyház harmonikus viszonyáról tanúskodik. A iaşi-i egyetemen hallottak szerint a moldvai parasztság, de a gyári munkásság körében is erős a vallásosság, a hitéleti tevékenység. Az ateista propaganda gyakran ügyetlen eszközökkel próbálkozik, helyenként türelmetlen, vagy tapasztalható a vallásosság jelenségével szembeni hivatalos közömbösség is.

A besszarábiai helyzetről, a határ közvetlen közelségéből adódó sajátosságokról gyakorlatilag nem esett szó. A kölcsönhatás ugyanakkor a tömegkommunikációs eszközök révén nyilvánvaló és látható. A iaşi-i tájékoztató szerint 1981–85-ös tervidőszakban megépítik a iaşi-i TV körzeti stúdióját. A kisinyovi TV helyi román és orosz nyelvű, valamint a központi szovjet állomások jól foghatóak a moldvai területeken.

---

40 *értsd:* az újságcikkek semmitmondó jellegét hordozták

A Hargita megyei látogatásról elmondható, hogy megkülönböztetett figyelemmel és szívélyességgel fogadtak. Emellett érzékelhető volt bizonyos feszélyezettség és lámpaláz is a megyei vezetők részéről. Szász József első titkár tájékoztatójában is a gazdasági elemek domináltak. Előadásának lényege szerint az 1968-as megyésítést követően Hargita gyors iparosodásának, városiasodásának indult, a sok új munkahely megteremtésével az elvándorolt székely lakosság visszaköltözött. A jelen tervidőszakban folyik az ipari bővítés, a területi arányokat igyekeznek ésszerű egyensúlyban tartani, a kisvárosokat korszerűsítik, de nem duzzasztják fel, Csíkszereda jelenlegi 40 ezres lakossága is maximálisan 60 ezer fős lélekszámig gyarapodhat. A következő két-három évben impozáns városközpont épül a megyeszékhelyen.

Szász József megyei első titkár a nemzetiségi sajátosságokat is szóba hozta. Oktatási adatokat és eredményeket sorolt, miszerint az anyanyelvű iskolahálózat fejlődik, virágzik, egyre több fiatal jut a felsőoktatásba. Összefoglalva ezeket mondotta: „nem akarok itt garanciákat adni, de elmondhatom, hogy a magyar nemzetiségnek nincs különösebb gondja... persze mindig vannak olyanok, akik keresik, hogy hol hibáztunk... de az alapvető gondokat megoldottuk... Hargita lakói otthon vannak, szeretik és megbecsülik körülményeiket, ami a helyes pártpolitika eredménye.” Egyébként az első titkár visszatérően hivatkozott arra, hogy N. Ceausescu kiemelten foglalkozik, és külön odafigyel a Hargita megyei gondokra. Így az RKP főtitkára rendszeresen érdeklődik a városok fejlődéséről: ő határozta meg, hogy Csíkszereda lakossága a hatvanezret ne lépje túl, háromszor vizsgálta meg a megyei adminisztratív-politikai központ makettjét, legutóbb a szénabeta-karítás gépesítését beszélte meg az első titkárral és az RKP KB-ban éppen e héten, június 3-4-én tartott munkatanácskozásokon is felkérte Szász Józsefet (ezt nem mindenkivel teszi meg), hogy számoljon be időszerű gondolatairól.

Benyomásaink szerint Hargita megyében is alapvető változások zajlanak az iparosítás következtében. Az urbanizálódás kétségtelenül meghatározó, életszínvonalat javító tényezőként hat. Látható igyekezetet tapasztaltunk a jobb infrastruktúra megteremtésére is. Az ellátási nehézségek a megyei vezetők optikájában elhanyagolhatók.

Mind a hivatalos, mind a magánbeszélgetések azt sugallták, hogy a nemzetiségi káderek őszintén és leleményesen igyekeznek a sajátosságoknak megfelelően dolgozva jó nemzetiségi közérzetet, eleven kulturális életet, összességében a nemzetiség megtartását, erősítését elérni. Az is érezhető volt, hogy ezt a központi elhatározások rugalmas átszűrésével és a helyi adottságokhoz való „okos” alkalmazásával tudják érvényesíteni.

Összességében a megyei látogatások hasznosan bővítették személyes és tárgyi ismereteinket, függetlenül attól, hogy a hivatalos tájékoztatók sok esetben formálisak voltak, az összefüggéseket és az aktuális gondokról való őszinte számadást nem ritkán nélkülözték. Látogatásaim és beszélgetéseim során mindvégig arra törekedtem, hogy otlétünk ne csupán passzív befogadásra szorítkozzék. Így a

megyei első titkárokkal, valamint a meglátogatott szervek vezetőivel való találkozásaim során részletes tájékoztatást adtam a magyarországi helyzetről, társadalmi életünk időszerű kérdéseiről, a magyar-román viszony alakulásáról, közös feladatainkról. Mindenütt igen figyelmesen hallgatták a tájékoztatókat és remélhető, hogy azok nem is voltak hatástalanok. Egyébként a jövőre nézve is ezt tartom követendőnek megyei utazásainkon; könyv, más kulturális jellegű adománnyal, aktív fellépéssel érdemes a - helyiek részéről - rutin jellegűnek felfogott látogatásainkat tartalmilag gazdagítani.

A Hargita megyei tartózkodást felhasználtam arra, hogy meglátogassam a szárhegyi alkotóházat, amely néhány év óta működik, s az erdélyi népi- és képzőművészet egyik központjává vált. Tavaly első ízben helyet adott az emlékezetes műfordítói találkozónak.⁴¹ A látogatásra elkísért Bertalan megyei tanácstitkár, az alkotóház annak létrehozója Zöld Lajos mutatta be. A magyar televízió forgatócsoportja az alkotóház létrejöttéről és működéséről egy jó szellemű, egyórás filmet készített. A megyei első titkárnak felajánlottam, hogy a filmet a megye, illetve az alkotóház rendelkezésére bocsátjuk. (A film náluk van.) A megyei titkár némi határozatlansággal beleegyező választ adott. Azt tervezem, hogy az SzMNT és KÜM illetékeseinek - a megyei vezetők részvételével - a filmet a nagykövetségen bemutatom, s a filmet ajándékként átadom.

Rajnai Sándor nagykövet

MNL, KÜM TÜK, Románia, 1981, 126. doboz, 004219. Gépelt magyar nyelvű irat másolata.

---

41 1980. június 7-10. között szervezték meg a Kriterion Könyvkiadó kezdeményezésére a szárhegyi írótabort, amelyen mintegy negyven román és magyar nemzetiségű író és műfordító volt jelen. A hivatalos téma a műfordítás volt, de az írótabor messzemenően túlmutatott ezen, a kisebbségi kultúra és művelődés fontos problémáit is megvitatták, ugyanakkor az egyre szűkülő hivatalos intézményi kereteket is pótolta ez a találkozási lehetőség. A találkozó ezért korán felébresztette a hivatalos szervek gyanakvását. A Securitate elemzéseai alapján be is tiltották. Az írótaborról lásd még: *Szekértábor a Szármány hegyén. Gyergyószárhegyi Kriterion írótalálkozók 1980-1990-2000. Jegyzőkönyvek, dokumentumok, visszaemlékezések.* Szerk. Dávid Gyula, Zöld Lajos. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2008.

15.
Tájékoztató
a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának
1981-ben kifejtett tevékenységéről

Bukarest, 1982. december 12.

Az RKP KB Szervezési Osztály
Az RSzK Magyar Nemzetiségű Dolgozóinak Tanácsa
182/12. II. 1982. sz.

Tájékoztató

1981-ben az MNMT az RKP Központi Bizottságának vezetése alatt gyakorlatba ültette Nicolae Ceaușescu elvtársnak, a párt főtitkárának a nemzetiségi dolgozók tanácsainak szerepére és munkájára vonatkozó útmutatásait. A tanács kifejezte minden alkalommal, hogy a Románia Szocialista Köztársaságban élő magyar dolgozók aktív résztvevői államunk bel- és külpolitikájának, valamint, hogy a magyar kisebbség az ország népével együtt hozzájárult az állam és a párt vezetősége által kitűzött célok és feladatok megvalósulásához.

A tanács elsődleges célja az volt, hogy mozgósítsa a magyar dolgozókat a gazdasági feladatok megvalósításában annak érdekében, hogy hazánkban épüljön a szocializmus. Az 1980 decemberben megtartott plenáris ülésen Az egységes nemzeti terv példás megvalósítása az 1981-es évre – az ország összes állampolgárának hazafias feladata, az 1981 júliusában megtartott ülésen pedig A magyar nemzetiségű dolgozókra vonatkozó teendők a Románia Szocialista Köztársaság gazdasági szociális fejlesztési tervzetéből az 1981-1985 közötti időszakra című témákat vitatták meg. Ezekben az üléseken elhatározták azt is, hogy a bizottság tagjainak az a legfőbb feladata, hogy mozgósítsák a magyar dolgozókat az ötéves terv megvalósítására.

A Tanács legfőbb feladata népszerűsíteni azt, hogy a Román Kommunista Párt példászerűen megoldotta a nemzeti kérdést, hogy a Nicolae Ceaușescu elvtárs határozott és példamutató módon járult hozzá ennek az egységes szemléletnek a kialakításához, és hogy ennek a politikának az eredményei visszatükröződnek a gazdasági, szociális és kulturális életben, a kisebbségek által élvezett szabadságjogokban. A Román Kommunista Párt megalakulásának 60. évfordulója alkalmából rendezett szimpóziumon a tanács elnöke bemutatta *A Román Kommunista Párt politikája, a hazánk polgárai közötti egység és testvériség megerősítésére, nemzetiségtől függetlenül és a teljes jogegyenlőség értelmében* című [román nyelvű] dolgozatot. Az Akadémia égisze alatt jelent meg *A Románia Szocialista Köztársaság területén élő magyar kisebbség* című kötet; jelenleg pedig a Tanács és a politika-tudományi és nemzeti problémák tanulmányozásával foglalkozó intézet véglegesít egy dokumentumot a magyar dolgozók életéről és tevékenységéről, amit külföldi propagandára

is fel lehet használni.⁴² A Tanács együttműködött a Tanügyminisztériummal a Románia Szocialista Köztársaság területén élő kisebbségek oktatása című tanulmány elkészítésében.

A Tanács büroójának tagjai a bukaresti Petőfi Sándor Művelődési Házban szervezett rendezvényeken, előadásokon, szimpóziumokon, vitákon, valamint a rádióban, tévében és a sajtóban is népszerűsítik a párt nemzetiségpolitikáját. A Tanács bemutatta a kisebbségek munkáját és életkörülményeit a különböző, külföldnek szánt rádióadásokban is. A romániai nemzetiségi problémát részletesen bemutatták a különböző külföldi küldöttségeknek, újságíróknak, akiket az MNMT fogadott (a Magyar Népköztársaságból, Kínából, Amerikából, Szovjetunióból, Angliából, Franciaországból, Belgiumból stb.). A Tanács a romániai dolgozók nevében nyilvánosan visszautasította a különböző külföldi reakciós körök rágalmaid, a nacionalista, sovén, irredenta gondolatokat.

A Tanács hozzájárult a hazafias neveléshez, a román és a kisebbségben élő dolgozók közötti testvériség erősítéséhez, a nép politikai-morális egységének folyamatos megerősítéséhez. A Demokrácia és Szocialista Egység Frontjának⁴³ tagjaként az MNMT részt vett ennek tevékenységében, hirdetvén az egység és testvériség megerősítését szocialista hazánk felvirágzása érdekében.

Az RKP Központi Bizottságának Propagandaosztályával együttműködve különböző magyar nyelvű kiadványokban (amelyek fordításáról a Tanács gondoskodott) felelevenítették a közös szabadságért, a társadalmi jogokért való harcot, mindazt, ahogy pártunk megoldotta a nemzeti kérdést. Ez alkalommal előterjesztették a javaslatokat az 1981–1985 közötti időszakban tartandó évfordulók, megemlékezések megünneplésére.

A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanáccsal szoros együttműködésben részt vettünk a Megéneklünk, Románia fesztivál szervezésében. Nagy hangsúlyt fektettünk a politikai nevelésre, a kulturális-művészi tevékenységre, amelyhez sok magyar nemzetiségű ember csatlakozott, annak érdekében, hogy erősítse a hazafias, forradalmi nevelést és az ország állampolgárai közötti testvériség érzését. A Tanács büroójának számos tagja részt vett a különböző politikai, oktatási, művészi tevékenységekben, tagjai voltak a különféle fesztiválok központi és területi zsűrijének.

Tisztában lévén a magyar nyelven való tömegtájékoztatási eszközök fontosságával, a Tanács a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának Sajtó és Rádió-Televízió Osztályával együtt támogatta az újságok, folyóiratok, a rádió, valamint a televízió tevékenységét. A Büro tagjai részt vesznek a különböző

42 A Ioan Popescu-Puțuri által vezetett Történelmi és Társadalom-Politikai Intézet (Institutul de Studii Istorice și Social-Politice) alapvető feladata a román kommunista mozgalom történetének kutatása volt. – Jelen dokumentum elkészültekor már az üzletekben volt *A romániai magyar nemzetiség* c. kötet magyar változata, amely a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg. (Később románul is kiadták.) A tanulmánykötetet (melyet a szakma 'zöld könyvnek' ismer) Koppándi Sándor, az RKP KB propagandaosztályának aktivistája, az MNMT titkára jegyezte, mint szerkesztő. A kötet szövegét Szilágyi N. Sándor gondozta.

43 A Demokrácia és Szocialista Egység Frontja (Frontul Democrației și Unității Socialiste) ernyőszervezetet 1968-ban hozták létre a párton kívüli tömegek mozgósítása céljából.

folyóiratok, az *Előre*, *A Hét*, *Új Élet*, *Igaz Szó* stb., a rádió és televízió vezető tanácsainak munkájában. Figyelmet fordítanak a rádió és televízió nemzetiségi szerkesztőségeinek támogatására főként ott, ahol már hosszabb ideje megüresedett az aligazgatói és a főszerkesztői állás. Januárban az RKP Központi Bizottsága Sajtó és Rádió-Televízió Osztályának támogatásával a Tanács folytatni fogja a magyar nyelvű sajtó, rádió és tévéadások tevékenységének javítását.

A Tanács a Tanügyminisztériummal szoros kapcsolatban hozzájárult a kisebbségek nyelvén történő oktatás javításához. A Tanügyminisztérium rendszeresen konzultál a Tanáccsal a magyar nyelvű oktatás ügyében, és szorosan együttműködik a Tanácshoz érkező kérvények, észrevételek megoldásában.

Ebben az időszakban számos állampolgár fordult levélben és kihallgatások révén az MNDDT-hez. Ezekben a levelekben a magyar dolgozók kifejezték a pártunk politikája és államunk iránti ragaszkodásukat, kifejezték elégedettségüket az ügyben, ahogy a párt vezetősége és Nicolae Ceaușescu elvtárs törődik a nemzeti kérdések megoldásával, valamint a nemzeti kisebbségek munkájával és életével. A legtöbb kérvény, észrevétel és reklamáció a tanügy, valamint a sajtó, a rádió és televízió, a kulturális-művészeti intézmények részére érkezett, a káderek előléptetésével, lakáskérvényekkel, nyugdíjakkal, különböző perek felülvizsgálatával stb. kapcsolatban. Mindezeket az RKP Központi Bizottsága, a megyei pártorgánumok, a megfelelő központi intézmények segítségével megtárgyalták és megoldották.

Tudatában vagyunk annak, hogy a múlt évben a Tanácsunk tagjai többet tehettek volna pártunk nemzetiségpolitikája népszerűsítése érdekében, bemutathatták volna azt a sokrétű tevékenységet, ahogyan a tudományos-márxista és leninista elvek alapján megoldották a nemzetiségi problémát, és aktívabban vehettek volna részt az országunkat érő külföldi hazugságok, rágalomok, különböző ellenséges tézisek leküzdésében.

A Tanácsnak jobban együtt kellene működnie az RKP Központi Bizottságának osztályaival, a központi pártorgánum vezetőivel annak érdekében, hogy pártunk nemzetiségpolitikáját életbe léptesse. A Tanács burójának tagjait az RKP Központi Bizottsága egy csoportba szervezhetné, ahol tanulmányokat, határozatokat, projekteket, törvénytervezeteket készíthetnének a párt nemzetiségpolitikájával kapcsolatos törvényes előírások szellemiségében.

Előterjesztjük jóváhagyásra az RKP Központi Bizottsága Titkárságára a Román Szocialista Köztársaság Magyar Nemzetiségű Dolgozói Tanácsának munkatervét az 1982-es évre.

Mihai Gere, elnök
29. I. 1982.

ANR, CC al PCR Cancelarie, Secția Organizatorică, dos. 11/1982. 9-12. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

16.

**A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának munkaterve
az 1982-es évre**

Bukarest, 1982. december 12.

Az RKP Központi Bizottságának Végrehajtó Bizottsága
182/12. II. 1982.

A Tanács az 1982. évi tevékenységét az RKP IX. kongresszusa dokumentumai, valamint Nicolae Ceaușescu elvtárs, az RKP főtitkára és Románia Szocialista Köztársaság elnöke beszédei és utasításai alapján tervezi meg.⁴⁴ Nagy figyelmet szentel a magyar dolgozók mozgósítására annak érdekében, hogy az 1981. november 25–26-án az RKP Központi Bizottságának plenáris ülésén, a Nicolae Ceaușescu elvtárs által bemutatott utasítások a gyakorlatban is megvalósulhassanak. Ezek, a párt programja szerint, az 1982-es évi tervek megvalósítására, a gazdasági–pénzügyi tervek betartására vonatkoznak azért, hogy megvalósulhasson a munkások önigazgatása, a lakosság területi önellátása, a gazdasági élet és a szocialista munkás-demokrácia folyamatos fejlődése.

A magyar dolgozók tanácsának tagjai, a gazdasági és társadalmi élet minden területéről jelen levő munkások, szövetkezeti gazdák, értelmiségiek, tudósok harcolni fognak annak érdekében, hogy megerősítsék a rendet és a fegyelmet, hogy felszámoljanak mindenfajta negatív, régi beidegződést, hogy hirdessék az újat, hogy teljesíthessék az 1982-es terv célkitűzéseit hazánk haladása, jóléte, valamint a népünk anyagi és szellemi virágzása érdekében.

A Tanács ideológiai és politikai tevékenysége alapját a pártnak a világról és életről való forradalmi felfogása, a dialektikus és történelmi materializmus képezi. A Tanács harcol a haladásellenes felfogás ellen és az idegen ideológiák megfélemezése érdekében. A politikai nevelés minden eszközével harcol a miszticizmus, a maradiság, a kispolgári kényelem, az önelégültség, a bürokrácia, a kapzsiság, a nép erejében való bizalmatlanság ellen. Dolgozik az ország gazdasági-társadalmi fejlődésével kapcsolatos problémák megoldásáért. Harcolni fogunk a szocializmus nemes ideológiájáért, a szocialista etika elveiért, valamint a társadalom tagjai közötti kölcsönös segítség és együttműködés megerősítéséért.

A Tanács különös figyelmet fordít a hazafias jellegű nevelésre, a fiatalság nevelésére, hogy az összes magyar dolgozóból jó kommunista váljon, akik lelkesen harcolnak pártunk és államunk politikájának megvalósításáért. Támogatjuk a hazafias büszkeséget, a hazaszeretetet, a magyar, román és más nemzetiségű emberek közötti szolidaritást és testvériséget, ellenezzük a sovén, nacionalista,

44 Az RKP IX. kongresszusát 1965 júliusában tartották. Ez volt a Nicolae Ceaușescu hatalomra kerülése utáni első pártkongresszus. Ekkor hirdették meg a rendszer későbbi működésének legfontosabb alapelveit: szocialista nemzet, homogenizáció, területrendezés, a nemzetiségi kérdés végleges rendezése. Részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak?*... i.m. 25–33.

irredenta propaganda megnyilvánulásait és a szocializmus-ellenes megnyilvánulásokat, a külföldi irredenta és reakciós körök megnyilvánulásait, amelyek népünk egységét veszélyeztetik.

A politikai ideológia neveléssel és a tömegtájékoztatás információs eszközeivel hirdetjük pártunk marxista-leninista politikáját, amely megteremti a dolgozók közötti egyenlőséget, nemzetiségtől függetlenül.

A Tanács együttműködik a sajtó és a televízió propagandaosztályaival, a Tanügyminisztériummal, a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanáccsal, az Írószövetséggel, a KISz Központi Bizottságával és más központi szervezetekkel. Ezek segítségével erősíteni tudja a Megéneklünk, Románia fesztivál keretén belül kifejtett politikai-nevelési és kulturális-művészeti tevékenységet, és ösztönzi a fiatalságot és a magyar dolgozókat, hogy a román néppel együtt aktívan részt vegyenek az új típusú lelkiület kialakító, forradalmi, szocialista kultúra fejlesztésében.

Ennek az együttműködésnek a szellemiségében Tanácsunk több tagja tevékenykedik a különböző nevelési-oktatási és művészeti-kulturális intézményekben. Segítséggel tökéletesíthető az anyanyelvi oktatás, növelni lehet az iskola szerepét a fiatalság politikai nevelésében, egy olyan forradalmi jellegű irodalmat, zenét és szépművészetet lehet létrehozni, amiben visszatükröződik népünknek a szocializmus építésében kifejtett lelkes munkája, hazánkban a szocializmus iránti szeretete és a béke valamint a népek közötti barátság iránti vágya.

A Tanács nagy hangsúlyt fektet a sajtó, a rádió és televízió adásainak támogatására, a magyar nyelvű tevékenységek ösztönzésére, annak érdekében, hogy ezek minél vonzóbban és szuggesztívebben tükrözzék a párt és az állam bel- és külpolitikai programjait, az újnak a népszerűsítését minden területen, hogy hozzájáruljanak a magyar dolgozók szocialista, hazafias neveléséhez.

A Tanács tagjai különböző előadásokon, egyetemi tudományos-kulturális konferenciákon, kerekasztal megbeszéléseken, szimpóziumokon, gyűléseken, a sajtóban, a rádióban és a televízióban mutatják be pártunk tudományos politikáját, folyamatosan harcolva a népek egyesüléséért, hogy együtt építhessék a szocialista, kommunista társadalmat Romániában.

Fontos szerepet szentelünk a párt és az állam külpolitikájának, hangsúlyozva Nicolae Ceaușescu elvtárs meghatározó szerepét a külpolitikai kérdések megvalósításában.

Nicolae Ceaușescu elvtárs kezdeményezését követve, az MNDT a jövőben is részt vesz az összes olyan kezdeményezésben, amely egyesíti népünk hangját és erejét más népekével, hogy a nemzetközi életnek új, demokratikusabb, békésebb, az együttműködésre épülő irányt adhassunk. Harcolunk a nukleáris fegyverek ellen, az általános lefegyverzésért annak érdekében, hogy a világ népessége békés együttélésben és megértésben éljen.

Azokban a megyékben, ahol magyar dolgozók élnek és dolgoznak, a büro tagjai, a Tanács aktivistái részt fognak venni az RKP KB részlegei által szervezett

ellenőrző brigádokban. A Tanács büroja, az RKP KB és a központi állami szervek támogatásával részt vesz az országunkban élő magyar kisebbség problémáinak megoldásában.

A Demokrácia és Szocialista Egység Frontja keretén belül a Tanács más szervezetekkel együtt szerepet vállal a párt határozatainak elfogadásában és gyakorlatba ültetésében, annak érdekében, hogy a pártnak a nép egységéért folytatott harcában betöltött vezető szerepe megerősödjön. A Tanács fontos szerepet vállal a párt és állam határozatainak népszerűsítése és értelmezése érdekében a magyar dolgozók körében, azért, hogy a tömegekben kifejlődjön a szocialista tudat, az elkötelezettség, az eltökéltség, az önfeláldozás pártunk és államunk politikájának tökéletesítése érdekében.

Az RKP KB dokumentumai és a párt 1982-es Országos Konferenciáján bemutatandó ideológiai és politikai-nevelési kérdésekre vonatkozó útmutatások alapján a Tanács az 1982-es évben a következő programokat tervezi:

I. Az első szemeszteri bizottsági ülés napirendje:

- A magyar dolgozók részvétele az ország szellemi életében, az új forradalmi, szocialista kultúra fejlesztése a tömegoktatásban,
- A Megéneklünk, Románia fesztivál.

A jelentés a Szocialista Kultúra és Nevelés Tanácsával közösen és az RKP Központi Bizottsága Propagandaosztályának támogatásával készül el.

II. A második szemeszteri bizottsági ülés napirendje:

A Tanács plenáris ülésén megtárgyalandó anyagok véglegesítése és jóváhagyása.

III. A Románia Szocialista Köztársaság Magyar Nemzetiségű Dolgozói Tanácsa plenáris ülésének napirendje:

A romániai magyar dolgozók feladatai az RKP 1982-es Országos Konferencia határozatainak teljesítésében. A jelentést a Tanács Bizottságának tagjaiból álló csoport állítja össze.

Határidő: 1982 II. szemeszter

1982. január 28.

ANR, CC al PCR, Cancelarie, Secția Organizatorică, dos. 11/1982. 12-15. f. Román nyelvű gépett irat magyar fordítása.

17.

Fazekas Ferencnek, a zsilparosényi Bányaiipari Vállalat brigádvezetőjének beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén⁴⁵

Bukarest, 1983. március 3.

RKP KB Kancellária – 1983. IV. 9.

Gere Mihály elvtárs:

Mélyen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs! Tisztelt elvtársak!

Ezennel megnyitjuk a Románia Szocialista Köztársaság Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozói Tanácsainak közös ülését. Engedjék meg, hogy hazánk összes állampolgára nevében kifejezzem örömeimet és hálámat azért, hogy a nép legszeretettebb fia, Nicolae Ceaușescu elvtárs, a párt főtitkára, köztársasági elnök, a pártunk és államunk eminens vezetője, a hazánk jólétéért szenvedélyesen harcoló, a nemzetközi politikai élet kiemelkedő személyisége jelenlétével megtisztelte ülésünket.

Szívélyesen üdvözljük plenáris ülésünk munkálatain pártunk és államunk többi vezetőségi tagját. Az ön jelenléte plenáris ülésünk munkálatain, mélyen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs, emlékezetes esemény a kisebbségek életében, mert azt bizonyítja, hogy ön egyenlő jogokat biztosít hazánk összes állampolgárának és figyelemmel kíséri a nemzetiségek szellemi fejlődését. Engedjék meg, hogy bejelentsük, hogy a tegnapi napon felemelő hazafias hangulatban és mély tisztelettel a pártunk, hazánk és ön iránt, a két tanács plenáris ülésén megvitatták a párt Országos Konferenciája határozatainak megvalósítandó feladatait. A tanácsok tagjai, az összes magyar és német nemzetiségű dolgozó nevében kifejezték a pártunk és államunk kül- és belpolitikája iránti odaadásukat. Ennek stratégiai vezetője ön. A tanács tagjai eltökélten és felelősségteljesen fognak cselekedni ezek életbeléptetése érdekében. Mélyen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs, engedje meg, hogy ebben a hangnemben folytassuk a napirendi problémák megvitatását. [...]

Fazekas Ferenc elvtárs:

Mélyen tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs! Tisztelt elvtársak!

Zsilvölgyi bányászként küldöm pártunk és államunk vezetőségének és személyesen Nicolae Ceaușescu elvtársnak, a párt főtitkárának, a köztársaság elnökének, az ország tiszteletbeli bányászának legforróbb bányászüdvözetünket, ugyanakkor

---

45 Az ülésen felszólaltak: Gere Mihály, Jakabos Csaba István, Fazekas Ferenc, Ernst Breitenstein, Fazakas Lajos, Maria Gherghi, Richard Winter, Létay Lajos, Gerhard Konnerth, Fejes Gyula, Gálpál Zsuzsanna, Berec József, Fúró Gyula, Gere Mihály, Nicolae Ceaușescu, Eduard Eisenburger. A tanácsülés jegyzőkönyveiből azokat a felszólalásokat idézzük, amelyek mélyebb betekintést engednek az MNMT működésében bekövetkezett tartalmi, ideológiai változásokba.

elégedettségünket tolmácsoljuk szocialista hazánk gondoskodásáért, a bányászok munka- és életkörülményeiért és az összes munkásért, akik hazánkban dolgoznak.

Petrozsényben dolgozom és egy jó brigádot vezetek, egyesek szerint nagyon jót, román és magyar brigádot, amely a tervet túlteljesítve 8000 tonna szenet bányászott ki, és ez év első két hónapjában még 670 tonnát. A munkánk még hatékonyabb lett, miután áttértünk az új földalatti munkaprogramra és alkalmaztuk azokat az intézkedéseket, amelyeket a Román Kommunista Párt vezetőségi tagjai a bányaiipari és geológiai szakértőkkel és munkásokkal együtt hoztak a Központi Bizottság munkamegbeszélésén.

Brigádfőnök vagyok, nem magyar mivoltom miatt, hanem bányász minőségemben. Ha alkalmatlan lennék erre a munkára, akkor a társaim nem tisztelnének. Itt nálunk teljesítménydemokrácia van. Azt, aki nem jó szakember vagy lusta, nem lehet azonos módon kezelni a szorgalmassal. Nálunk a teljesítmény hierarchiája szent! A brigád ezért működik jól.

Amikor hozzánk látogatott, tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs, arra kért minket, hogy a komplex gépeket maximálisan használjuk ki. Gyorsan költöztessük egyik helyről a másikra, mert ezek a nép vagyonát képezik. Mi megértettük és a tavaly átköltöztettünk egy komplex gépet a 18. rétegből egy másik vajatba kevesebb, mint 30 nap alatt, és most ugyanez sikerült egy másik géppel az ötödik rétegből. Mindezt úgy tesszük, hogy tiszteletben tartjuk a munkarendet, a technológiát, a felelősségtudatot, mert ezt kérte tőlünk a tanácskozáson, és mert szeretjük az országunkat.

Az általunk kibányászott szenet tonnában mérjük, ezek a tonnák érzéseket és gondolatok fejeznek ki és, ha szívesen dolgozol, akkor nő a szén kalóriaértéke is [sic!]. Ez nem tudományosan megállapított dolog, de igaz.

Tisztelt elvtársak, mindannyian tudjuk, hogy mennyi rosszat okozott a múltban a széthúzás, az ellenségeskedés, a nacionalizmus és a sovinizmus. A múlt tanulságai arra készítetnek minket, hogy utasítsunk el minden olyan megnyilvánulást, amely veszélyezteti egységünket, úgy ahogy Nicolae Ceaușescu elvtárs is felhívja a figyelmünket, hogy határolódjunk el a kizsákmányoló osztály ilyen fajta felfogásától és ideológiájától, a szocialista Románia népeinek ellenségeitől. Abban a közösségben és brigádban, amelyben dolgozom és az üzemen kívül is igyekszünk betartani Nicolae Ceaușescu elvtárs utasításait, amelyeket a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága 1982. június 1-2.-i plenáris ülésén mutattak be, és amelyekben az ideológiai és politikai-nevelési munkáról van szó. A politikai munka szervezett környezetben, az etikai elvek népszerűsítésével, valamint a pártunk és államunk politikájának hirdetésével történik, nemzetiségtől függetlenül.

A Megéneklünk, Románia a mi városunkban is ösztönözte a politikai-ideológiai és a kulturális-nevelési tevékenységet, a művészi tömegmozgalmat, amelynek eredményeképpen többféle művészi együttes alakult: kórus, színház, művészeti brigádok, könnyűzene. Ezekben román, magyar és más nemzetiségű emberek

közösen vesznek részt. Testvérek vagyunk a munkában, de a kulturális-művészi tevékenységben is, mindenben, ami a városunkban történik. Nálunk nagyon erős munkaszellem és testvéri egység létezik, olyan egység, amelyet úgy őrzünk, mint a szemünk fényét.

Végezetül biztosítani szeretném önöket arról, hogy igyekezni fogok továbbra is, hogy abban a munkaközösségben, amelyben tevékenykedem, hozzájáruljak a termelési tevékenység tökéletesítéséhez, hogy teljesítsük a párt Országos Konferenciájának terveit, annak érdekében, hogy elérhessük hazánk energetikai függetlenségét.

Ön, Nicolae Ceaușescu elvtárs, az ország tiszteletbeli bányásza, mivel mélyebbre hatol a dolgok elemzésében, mint mi, és mi lelki melegséget kapunk Öntől, egy igazi hazafitól. Szeretjük Önt, mert Ön forradalmi szenvedéllyel akarja a románok, magyarok és németek jólétét, boldogságát. Éljen sokáig, jó egészséget!

[...]

ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 19/1983. 10–11. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

18.

**Fazakas Lajos beszéde a Magyar
és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén**

Bukarest, 1983. március 3.

Gere Mihály elvtárs: Fazakas Lajos elvtársé a szó, aki pártunk Politikai Végrehajtó Bizottságának tagja, a kormány miniszterelnök-helyettese.⁴⁶

Fazakas Lajos elvtárs: Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs! Tisztelt elvtársak!

Engedjék meg, hogy innen a tribünről adjuk át üdvözetünket pártunk főtitkárának, forradalmi vezérünknek, a szenvedélyes hazafinak, aki eltökélten és tisztánlátással vezeti a munkát és a harcot Románia földjén a szocialista társadalom fejlődése érdekében, hogy a román, magyar, német és más nemzeti-
ségek továbbra is együtt fejlődhessenek.

A dolgozók tudatában, nemzetiségtől függetlenül, erősen él a Nicolae Ceaușescu elvtárs által, az 1982. júniusi RKP KB plenáris ülésén bemutatott tézisek, irányelvek, gondolatok újszerűsége. Ezek a dokumentumok híven tükrözik a romániai szocializmus építésének jelenlegi stádiumát, egy olyan remekművet képeznek, amelynek megírásához hozzájárult hazánk összes fia, mindenki a saját feladataival, amelyekkel megbízták a gazdasági, tudományos, kulturális fejlődés és népünk anyagi és szellemi fejlődése érdekében.

Az elsődleges cél, amit a párt és a főtitkár népünk elé állít az, hogy minden téren jobb munkaminőséget érjünk el, megszilárdítsuk a szocializmus építésében elért eredményeket. Ez elengedhetetlen az összes munkaterület fejlődésében és abban, hogy legyűrjük az előttünk álló nehézségeket.

Köztudott, hogy a belpolitikai nehézségek és hiányosságok, a gazdasági válság ellenére országunk 1982-ben jelentős gazdasági fejlődésen ment keresztül: a nemzeti jövedelem 2,6%-kal nőtt 1981-hez képest, miközben a lakosság jövedelme 9,5%-kal nőtt az előző évhez képest. Ez év első két hónapjában szintén jók az eredmények, az ipari termelés 5,5%-kal nőtt és megvan a lehetősége annak is, hogy túlteljesüljön a terv.

Ahhoz, hogy az 1983-as évi tervhez biztosítsuk a körülményeket és betarthassuk az ötéves tervet, igen fontos, hogy az elkövetkező három évben a gazdasági fejlődés érdekében értékesítsük az összes kreatív energiánkat, takarékoskodjunk a nyersanyagfogyasztással. Ezt az új technológiák tökéletesítésével, fegyellemmel, rendszeretettel és felelősségérzettel érhetjük el. Az is szükséges, hogy erősítsük a politikai munkát, hogy megfelelő alkalmazási feltételeket biztosítsunk, hogy mozgósítsuk az erőinket annak érdekében, hogy túlteljesítsük az 1983-as gazdasági feladatainkat.

⁴⁶ Fazekas János távozása után Fazakas Lajos vette át az egyik kormányfő-helyettesi posztot.

Tisztelt elvtársak, köztudott, hogy szocialista társadalmunknak szüksége van az állampolgárok tudatos együttműködésére, elkötelezettségére, a közösségi dolgok megoldása és vezetése érdekében. Hogy mindezek biztosítva legyenek, pártunk és a főtítkárr, Nicolae Ceaușescu elvtárs, több demokratikus szervezetet hozott létre, az alapvető gazdasági-szociális egységektől az országos jellegű szervezetekig, amelyek biztosítják a megfelelő feltételeket ahhoz, hogy a társadalom vezetésében részt vehessenek a szélesebb tömegek is – nemzetiségtől függetlenül.

A mai találkozás is a széleskörű demokrácia bizonyítéka, amit a szocialista Románia törvényei és a párt programja is szentesítenek. Bizonyítéka a demokráciánk, amely jogegyenlőséget biztosít e föld fiainak, románoknak, magyaroknak, németeknek és más nemzetiségűeknek. Mindez a szocializmus, a kommunizmus és a párt ideológiájából, és nem utolsósorban az emberek iránti szeretetből, tiszteletből és a szocialista etika alapelveiből ered.

A nemzetiségi kérdés megoldása, a Román Kommunista Párt törekvései, hogy gyakorlatban is megvalósítsa az országunk lakosai közötti egyenlőséget, a párt születésétől (1893. március 31.)⁴⁷ eredeztethetőek. Ezeket a hagyományokat megerősítette a párt IX. kongresszusa, melynek keretében nagy hangsúlyt fektettek a különböző régiók, megyék, helységek gazdasági fejlődésére is.⁴⁸ Az elméleti tézisek megalkotásában és gyakorlatba ültetésében döntő érdeme van a párt főtítkáranak, Nicolae Ceaușescu elvtársnak. Ezek biztosítják a népnek a társadalom vezetésében való részvételét, az anyagi és szellemi élet virágzását, a pártpolitikába, oktatásba és a kultúrába való szabad betekintést, nemzetiségtől függetlenül.

Az élet bebizonyította, hogy a nemzeti kérdés megoldása csak akkor lehetséges, ha a társadalmat, a civilizációt, a kultúrát, a szocialista öntudatot magasabb lépcsőfokra emeljük, ahogy ön is rámutatott Nicolae Ceaușescu elvtárs: „a szegénységben való egyenlőség nem egyenlőség”. Az egyenlőség azt jelenti, hogy az emberek egységes munkájuk révén teljes életet tudnak élni, egyformán élvezhetik az anyagi és szellemi javakat. A párt és a kormány megteremti a feltételeket a napi gyakorlatban is a dolgozóknak, nemzetiségtől függetlenül, az egyenlő munka és tanulási feltételeket és hogy képességeik szerint bizonyíthassanak bármely szakterületen.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó dolgozók képviselői aktívan jelen vannak az RKP Központi Bizottságában, a Nagy Nemzetgyűlésben, a Gazdasági és Szociális Fejlesztés Legfelsőbb Tanácsában, az ipar, építészet, szállítás, oktatás, kultúra stb. vezető orgánumaiban, tömeg- és közösségi rendezvényeken. Néhány, igen sokatmondó számadatot idéznék; megemlíteném, hogy a Nagy Nemzetgyűlés 369

---

47 1893-ban valójában a Romániai Dolgozók Szociáldemokrata Pártja alakult meg (Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România). A kommunista párt 1921-ben alakult meg a kommunista és a szociáldemokrata irányvonal szétválása után.

48 A IX. kongresszus azon alapelveire utal, amely kimondta a területi átrendezést és a gazdaság egyenlő területi elosztását, fejlesztését.

képviselője közül 41-en a nemzeti kisebbségek közül kerültek ki. A pártszervekben és az 1982-ben választott néptanácsokban a magyar káderek 7,5%-ot, a német, szerb és más nemzetiségek 1,5%-ot értek el. Az olyan megyékben, ahol nagyobb létszámú magyar kisebbség él, több magyar képviselő tevékenykedik: Kolozs 27%, Bihar 40%, Szatmár 47%, Hargita 86%.

Ezeket az eredményeket nem tagadhatják azok a személyek sem, akik meg akarják zavarni a román nép és a nemzeti kisebbségek közötti egységet és barátságot, akiknek ugyanez a föld a hazájuk, ahol évszázadok óta együtt élünk és dolgozunk. Ezért, ha azt halljuk, hogy egyes határon túliak az országunk kisebbségeinek helyzetéről írnak vagy beszélnek, jogosan kérdezzük: kinek a buzdítására és engedélyével teszik? Becsmérléseik csak a szocializmus ellenségeinek segítenek, azoknak, akik fel szeretnék támasztani a múltat, a népek közötti ellenségeskedést. Ezek a 'jó tanácsok', bármilyen fajták is legyenek, csupán az egységes, szabad, független és szuverén szocialista népünk ügyeibe való beavatkozást jelentik. Azok ellen szólnak, akik minden erejükkel harcolnak a szocializmus építéséért és Romániának a kommunizmus irányába való haladásáért.

Népünk vívmányai, forradalmi megvalósításai, amelyek annyi áldozatot követeltek túl drágák számunkra ahhoz, hogy megengedjük becsmérlésüket, befekéttetésüket. Határozottan visszautasítunk mindenféle nacionalista sovinizmust, irredentizmust, bármilyen oldalról is érkezzenek. Kategorikusan visszautasítunk bármilyen beavatkozást drága hazánk, Románia belügyeibe. Az RKP politikája révén a szocialista Romániában a nemzetiségi probléma örökre megoldódott.

Azok, akik zavaros vizekben halásznak, akik nem hordozzák szívükben hazánk nagy megvalósításait, akik ellenségeskednek a testvéreinkkel, azokkal, akikkel közös hazában élünk, tudatában kell legyenek annak, hogy beleütköznek a román szocialista nemzet gránit erejű egységébe, a pártba és a főtitkárhoz.

Tisztelt elvtársak, munkások, szocialisták, e föld lakói, nemzetiségtől, foglalkozástól függetlenül. Az RKP vezetése alatt készek vagyunk a XII. kongresszus és a párt Országos Konferenciája határozatainak megvalósítására, az éves valamint az ötéves terv megvalósítására, hogy folytathassuk szocialista hazánk felvirágoztatását és népünk életszínvonalának növelését, hogy megvalósulhasson a párt bel- és külpolitikája, Nicolae Ceaușescu elvtárs, a párt főtitkára utasításai szerint.

ANR, fond CC al PCR, Cancelarie, dos. 19/1983. 15–17. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

19.
**Létay Lajos beszéde a Magyar
és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén**

Bukarest, 1983. március 3.

[...] *Létay Lajos elvtárs:* Mélyen tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs, tisztelt elvtársak! A tavaly júniusban az RKP Központi Bizottságának plenáris ülésén Nicolae Ceaușescu elvtárs mindvégig a nemzeti elnyomás ellen érvelt, rámutatva arra, hogy a nemzetiségi probléma marxista-leninista megoldása szocialista társadalmunk egyik nagy vívmánya, amivel jogosan büszkélkedhetünk, és amit tovább kell fejlesztenünk. Ez képezi a dolgozók ideológiai munkájának alapját. A párt azért alapította ezt a tanácsot, valamint a megyei tanácsokat, hogy ösztönözze a magyar munkásokat állampolgári feladataik betöltésére, hogy segíthesse őket a különböző hétköznapi, politikai, gazdasági, kulturális problémáik megoldásában, hogy gyakorolhassák az állampolgári jogaikat, valamint, hogy támogassa a központi szerveket a magyar kisebbség életével kapcsolatos ügyek megoldásában. Tagjaink között mindenféle magyar dolgozó megtalálható, a szocialista építés minden területéről. Ha mindegyikük felszólalhatna, kirajzolódhatna egy általános kép arról, ahogyan a romániai magyarok hozzájárulnak – természetesen a románokkal, németekkel, szerbekkel és más nemzetiségű munkásokkal együtt –, a párt XII. kongresszusán és Országos Konferenciáján hozott határozatok gyakorlatba ültetéséhez. Beszéltem a közös munkáinkról, a gyárakban, a bányákban, a falvakban, a laboratóriumokban, az iskolákban és a művészeti műhelyeinkben való feladatainkról és eredményeinkről. Beszéltem az energiaforrásaink kitermeléséért hozott erőfeszítéseinkről és a falvaink előkészületeiről az 1983-as tavaszi kampányra. Engedjenek meg néhány személyes észrevételt. Romániai magyar költőként, az *Utunk* nevű magyar hetilap szerkesztőjeként, az Írószövetség egyik titkáráként szeretnék beszélni a romániai magyar írók munkájáról. Gyakran utalunk arra a tényre, hogy az Írószövetség kitűnő példája a román-magyar együttélésnek. A magyar írók számarányuknak megfelelően vannak jelen a vezetőségben. A nemzetiségi bizottságok javaslatai alapján díjazták a magyar műveket is. A felsorolt példák is azt bizonyítják, hogy az ország összes állampolgára számára biztosítottak az egyenlő feltételek ahhoz, hogy nemzetünk szellemiségét gyarapíthassák. Az alapvető feladatunk továbbra is az marad, hogy olyan műveket alkossunk, amelyek nevelő hatásúak, mélységesen humanista, forradalmi tartalommal rendelkeznek azért, hogy példával szolgáljanak hazánk dolgozóinak a kommunista párt körül megnyilvánuló barátságra, testvériségre és egységre.

Tisztelt elvtársak! Nagyszámú intézménnyel, kiadóval, sajtóorgánummal rendelkezünk, amelyeknek az a célja, hogy a világról való tudományos felfogásunk szellemében neveljék a magyar dolgozókat, hogy felvirágoztassák a romániai

magyar kultúrát, hogy megerősítsék a testvériséget és hazaszeretetet, valamint a kölcsönös megismerést és tiszteletet.

A plenáris ülésen bemutatott jelentés tevékenységünk konkrét adatait sorolja fel. Romániában 33 különböző, magyar nyelvű sajtóorgánium – napilap, hetilap és folyóirat – jelenik meg, helyiek vagy központiak, általános információkat tartalmazó lapok vagy szaklapok. Van egy nagyon fontos napilapunk – az *Előre* újság – amely a Szocialista Egység és Demokrácia Frontjának orgánuma. Fontos magyar nyelvű központi hetilapokkal rendelkeznek a szakszervezetek, a fiatalok, a gyerekek, a nők, a mezőgazdasági dolgozók. A *Művelődés* című havilap, amely a Megéneklünk, Románia amatőr művészeinek tevékenységét tükrözi, nagy hírnévnek örvend. A pedagógusok ezreit pedig a *Tanügyi Újság* segíti a munkájukban.

A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács égisze alatt jelenik meg *A Hét* és a *Korunk* című két folyóirat. Az élvonalban kell megemlíteni az olyan különböző magyar nyelvű napi- és hetilapokat, amelyek Temes, Arad, Bihar, Máramaros, Szatmár, Kolozs, Hargita, Maros, Kovászna és Brassó megyékben jelennek meg. Marosvásárhelyen kéthetente jelenik meg az *Új Élet* című képeslap. Az Írószövetség szerkeszti az *Igaz Szó* havilapot és az *Utunk* című hetilapot, amelynél én is dolgozom. Még sokat tudnék beszélni a Kriterion Könyvkiadóról, a magyar nyelvű rádió- és tévéadásokról és sok másról. Természetesen mindnyájunknak, akik a sajtó és nyomtatványok területén tevékenykedünk, tiszteletbeli feladataink közé tartozik, hogy minőségi kiadványok kerüljenek ki a kezeink közül és a lapterjesztő orgánumokkal együttműködve javítsunk azokon a módszereken, ahogyan az újságok és lapok az olvasókhoz eljutnak.

Természetesen az a legfontosabb feladatunk, hogy javítsunk a szakmai minőségen, hogy mozgósítsuk a népet azért, hogy teljesítsék a feladataikat a szocializmus építésében. Kihasznlom az alkalmat, hogy kijelentsem: mi, az *Utunk* folyóirat munkatársai minden erőfeszítést megteszünk azért, hogy eleget tegyünk a párt és az olvasóink igényeinek. Természetesen mindenki hozhat fel más példát is a saját munkaterületéről. A mi feladatunk az, hogy elvégezzünk minden szükséges tennivalót. Mi vagyunk azok, akik a történelmet írjuk, a párt tanításai és a párt főtitkárának útmutatásai alapján. A messziről jött fogadatlan prókátorok csak kárt okoznak és semmilyen haszonnal nem szolgálnak. A világban tevékenykedő antikommunista és imperialista, reakciós körök, ellentétet és zűrzavart szeretnének kelteni sorainkban. Mindannyian tudjuk, hogy ezek a cselszövések, ellentétet gerjesztenek a románok, magyarok, németek és az országban élő más nemzetek között. Legvégső soron közös hazánk, a szocialista Románia ellen követnek el merényletet. Az egységes politikai gondolkodásunk és érzelmünk meghiúsítja ezeket az összeesküvéseket. Hangsúlyozva ezen ideológiai és szellemi közösség elveit, az emlékeimben példaértékűnek számítanak a saját generációm hagyományai, amelyek mindig a testvériség elveit és a megbonthatatlan egységet szolgálták. Vállaljuk fel hagyományainkat és erősítsük őket a társadalmi és szellemi élet valódi tetteivel, az egységgel. Ezek a tettek a legmeggyőzőbb válaszok, a legtisztább érvek

egységünk életképességének bizonyítására. Vállaljuk fel. Végezetül, tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs, engedje meg, hogy biztosítsuk Önt arról, hogy az irodalom és a romániai magyar írók, szoros barátságban a román kollégákkal, mindent megtesznek annak érdekében, hogy az Országos Konferenciának a közös hazánk anyagi és szellemi felvirágoztatása érdekében hozott határozatai teljesüljenek.

ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 19/1983. 23–24. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

20.

**Fúró Gyula beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók
Tanácsainak ülésén**

Bukarest, 1983. március 3.

*Fúró Gyula elvtárs:*⁴⁹ Mélyen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs, tisztelt elvtársak! Jól ismert tény az, hogy a pártunk politikájának és tevékenységének egyik fontos összetevője a szocialista civilizáció megteremtésében a fiatal generáció munkára és életre nevelése és hogy ebben nagy szerepe van az oktatásnak. Ebben a tanévben öt és fél millió gyerek és fiatal tanul, amelyből 520.000 óvodás, tanuló és egyetemista a nemzeti kisebbségek közül kerül ki.

Az iskolák száma 29.000, amelyből 3200-ban a nemzeti kisebbségek nyelvén is folyik oktatás. A nemzeti kisebbségek gyerekeinek és fiataljainak tanítása az oktatási intézményekben és részlegeken anyanyelven folyik, velük 15.800 óvónő, tanítónő és tanár foglalkozik, a felsőfokú oktatásban pedig 1200 egyetemi káder. A tanegységekben és tanfelügyelőségeken közel 2100, a nemzeti kisebbségekhez tartozó tanügyi káder tevékenykedik. Az egyetem előtti oktatás számára 1369 tankönyvet nyomtatnak, amelyből 555-öt a kisebbségek nyelvén.

A párt és az állam jelentős anyagi költségeket fordít arra, hogy az ország gyermekeinek és fiataljainak, nemzetiségtől függetlenül, megfelelő oktatási feltételeket biztosítson. Csupán 1982-ben 19 milliárd lejt utaltak az oktatás támogatására. 1965–1982 közötti időszakban a tanintézmények felülete megegyezik hét százezres városéval. Mindezek az adatok alátámasztják a szocializmus építésének aranykorszakát, nyilvánvaló bizonyítékok, konkrét adatok a szkeptikusok megcáfolására, az olyan rosszakarók ellen, akik a reakciós körök tagjaiként megkérdőjelezzik megvalósításainkat, szítják a nacionalizmust, a sovinizmust és megbontják népünk egységét.

A történelem bebizonyítja, hogy a népnek ezen ellenségei az imperialista hatalmak játékát űzik és újra a nacionalizmus felé fordulnak, azt használják a széthúzás és az ellenállás eszközeként.

Ezekre a támadásokra az új társadalom építésével és megvalósításainkkal válaszolunk, a szocialista Románia állampolgárai románok, magyarok, németek, szerbek és más nemzetiségek azon elhatározásával, hogy megvalósítják a párt XII. kongresszusának határozatait.

Tudatában vagyunk annak, hogy – nemzetiségtől függetlenül – egyetlen hazánk van, ahol születünk és felnőtünk, ahol egymás mellett élünk és dolgozunk, amit mindennél jobban szeretünk és megvédünk minden áron. Nem létezik olyan erő, amely megakadályozna abban, hogy Romániát munkánk révén felemeljük a haladás és jólét legmagasabb csúcsaira. Néhány reakciós és imperialista kör

49 Fúró Gyula ebben az időszakban az Oktatásügyi Minisztérium nemzetiségi osztályának vezetője volt.

érdekében áll az, hogy arra bujtogasson néhány román vagy más nemzetiségű állampolgárt, hogy elhagyja az országot és emigráljon. Ez a Romániával szembeni ellenséges viselkedés bántja az emberi méltóságot és nem ad esélyt arra az embernek, hogy kibontakozzon abban a társadalmi környezetben, ahol nevelkedett.

Íme, miért hoztuk – jogosan – a külföldre távozó állampolgárok esetében azt a határozatot, hogy visszafizessék iskoláztatásuk költségeit. Morális szempontból is természetes az, hogy mindazok, akik a tanulmányaikat itt végezték, a nép erőfeszítése árán, az érettségi után visszafizessék mindazt a költséget, amit a népünk és nem egy idegen ország fektetett be a taníttatásukba.⁵⁰ Megengedhetetlen az, hogy Romániának egy ilyen törvényes intézkedését ellenségesen fogadja néhány állam és az imperialista körök. Köztudott, hogy országunk elítél mindenfajta külső beavatkozást a belügyeibe, és hangsúlyozza, hogy mindenfajta törvény és rendelet meghozatala a saját szuverén joga és kompetenciája. Elfogadjuk azt, hogy minden romániai állampolgárnak, nemzetiségtől függetlenül az a kötelessége, hogy mindenképp fölé helyezze a haza és a nép érdekeit.

Tisztelt elvtársak! A szocialista Románia fiataljai, nemzetiségtől függetlenül, együtt dolgoznak, élnek és tanulnak, közös eszmékben hisznek, elhivatottan és önfeláldozóan cselekszenek a haza felvirágoztatása érdekében. Az élet ismét bizonyította, úgy ahogy Nicolae Ceaușescu elvtárs is hangsúlyozta, hogy szocialista társadalmunk fejlődése a munkában, oktatásban, a kulturális tevékenységben való szoros együttműködésben történt, nemzetiségtől függetlenül.

Életbe léptetve a párt XII. kongresszusának feladatait, a Tanügyminisztérium és a tanügyi káderek azon munkálkodnak, hogy a tanulók, függetlenül az oktatási nyelvtől, sajátítsák el a tudomány és technika legújabb vívmányait, a világról és az életről szóló forradalmi felfogást, a párt és államunk kül- és belpolitikáját. Ezáltal a tanulók elsajátítják a haza, a párt, a nép és a Nicolae Ceaușescu elvtárs, a párt főtájkára iránti szeretetet.

A párt Központi Bizottságának tavaly júniusban tartott plenáris ülése után, Nicolae Ceaușescu elvtárs utasításai nyomán változásokra került sor az iskolákban történő nevelési tevékenységekben, az iskolai programokban és tankönyvekben, főként az olyan tantárgyak oktatásában, mint hazánk történelme, földrajza, a román nyelv és irodalom. Ezeknek az a célja, hogy az iskola szerepe növekedjen a fiatalság kommunista és hazafias nevelésében, nemzetiségtől függetlenül, valamint, hogy gyakorlati oktatásban is részesüljenek, hogy könnyebben beillesz-

50 Románia az Izraelbe távozó zsidókért és a Németországba távozó németekért kért anyagi ellenszolgáltatást. Az összegeket általában a két ország közötti (nem egyszer titkos) tárgyalásokon állapították meg. Az összeg az illető kora és szakképzettsége függvényében alakult: 'A' kategória 1800 DM (megszokott, átlagos eset), 'B1' kategória: 5500 DM (egyetemista), 'B2' kategória: 7000 DM (utolsó vagy utolsó előtti éves egyetemista), 'C' kategória: 11.000 DM (egyetemi végzettséggel rendelkező), 'D' kategória: 2900 'DM' (technikus, szakképzett munkás). Ezen felül Románia minden 10.000 elengedett németért egy millió német márkát (DM) kapott bónuszként. Bővebben lásd: *Raport final. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*. Editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile. Editura Humanitas, București, 2008. 361–363. p.

kedhessenek a termelésbe, a társadalmi-politikai és kulturális életbe, függetlenül attól, hogy az ország melyik részében fognak dolgozni.⁵¹

Biztosítjuk Önt, tisztelt főtitkár elvtárs, hogy mindannyian, akik a tanügyben dolgozunk, mindent megteszünk annak érdekében, hogy a munkánk és elért eredményeink alapján eleget tegyünk az elvárásoknak és folyamatosan növelni fogjuk a tanügy hozzájárulását a párt programjának megvalósulásához, a humanista forradalmi politikájához, aminek célja hazánk felvirágzása, a béke és a haladás. Köszönöm a figyelmüket.

ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 19/1983. 32-35. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

---

51 Átszervezték a középiskolai oktatást, az elméleti típusú képzés visszaszorult a szakiskolai képzés javára.

21.

Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén

Bukarest, 1983. március 3.

Gere Mihály elvtárs: Mélyen tisztelt és szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs! Plenáris ülésünkön 54 elvtárs szólalt fel. Kérem, higgye el főtitkár elvtárs, hogy a tanácsok összes tagja ki szeretne volna fejezni ön előtt a gondolatait, érzelmeit a párt, a hazánk és Ön iránt, igen szeretett Nicolae Ceaușescu elvtárs. Természetesen az idő nem engedi meg ezt nekünk, vár a munka a gyárakban, a mezőkön és az építőtelepeken. Határozottan állítjuk, hogy a néppel együtt megteszünk mindent annak érdekében, hogy életbe léptessük a párt programját és a Országos Konferencián kitűzött feladatokat. Mint a szemünk fényét, úgy fogjuk őrizni és erősíteni az egységet és a testvériséget a haza összes fiai, románok, magyarok, németek, szerbek és más nemzetiségek között. Védelmesen fogjuk a közös forradalmi hódításainkat és nem létezik olyan erő, amely letérite minket itt Románia földjén a szocializmust és kommunizmust építő ösvényről.

Még egyszer kifejezzük örömünket azért, hogy a plenáris ülésen – amelyet az Ön jelenléte nagy fontosságú eseménnyé változtatott – újra a köreinkben lehetett. Engedje meg Nicolae Ceaușescu elvtárs, hogy Önhöz intézzem forró kérésünket annak érdekében, hogy vegye át a szót a közös plenárisunk végén.

*Nicolae Ceaușescu elvtárs:*⁵² [...] Kétségkívül minél több olyan művészeti stílust szeretnénk mi is az irodalomban, amelyek visszatükrözik az alkotó egyéniségét, sajátosságát, ezeknek viszont nem szabad befolyásolniuk a politikai és nevelési tevékenységek politikai és ideológiai tartalmát. El kell határolódnia mindenfajta misztikus, nacionalista, sovinszta, antiszemita, reakciós felfogástól. Most, amikor nemzetközi szinten a neofasizmus feléledése tapasztalható, még fontosabb határozottan elhatárolódnia ezektől a megnyilvánulásoktól. Ezek az erők egy új antikommunista és antiszocialista keresztes hadjáratot akarnak kezdeményezni. A neofasizma, reakciós körök félretájékoztatási kampányba kezdtek a szocialista országokban. Ez a kampány tulajdonképpen hozzátartozik a fejlődésben levő országok elnyomási politikájának fokozódásához.

Romániát sem hagyták ki ebből a félretájékoztatási kampányból. A napokban több elvtárs is hivatkozott erre a tényre a szónoklataiban. Nagyon fontos, hogy visszaszorítsuk és leleplezzük ezeket a reakciós, neofasizma köröket. Soha ne felejtsük el, hogy a reakciós körök mindig össze akarták ugrasztani a különböző nemzetiségű dolgozókat, azért, hogy könnyebben elnyomhassák őket. A népeket is össze akarták ugrasztani egymással, hogy uralkodhassanak felettük. A dolgozók egysége, nemzetiségtől függetlenül, a forradalmi harc győzelmét jelenti, az

---

52 A beszédnek a nemzetiségpolitikára és az ideológiai kérdésekre vonatkozó részét közöljük.

elnyomás elleni harcét, a társadalmi, nemzeti felszabadulását, egy új, elnyomók nélküli rend kialakulását, a szabad emberek rendjét, akik hazájuk értékeinek és sorsuknak saját urai.

Sajnálatos módon ezeknek a sovén, antiszemita akcióknak vannak még követői a kevésbé művelt emberek körében, vagy azok között, akik kevésbé értik az emberi társadalom fejlődését, a mai valóságot, a jövő kilátásait. Az ilyen emberek a reakciós körök propagandájának befolyása alá kerülnek. Persze, mi is hibásak vagyunk abban, hogy nem vagyunk aktívak és nem cselekszünk megfelelő módon azért, hogy segítsük ezeket az embereket, hogy megértsék a valóságot, hogy visszaemlékezzenek a múltra. Ismertessük meg a fiatalságot az osztályelnyomás és nemzeti elnyomás fogalmaival és értessük meg velük, hogy milyen nagy megvalósításokat ért el a népünk, szoros egységben a Kommunista Párt vezetése alatt, hogy utasítsanak vissza mindenféle próbálkozást a reakciós és imperialista körök részéről. Nem kell sok kérdést feltennünk, elvtársak. Nem kell sokat kutassunk azért, hogy megérthessük, milyen volt a helyzet a múltban és milyen most. Természetesen nagyon széles a nacionalista, reakciós, sovinizta körök propagandájának palettája. A múltban például azt beszélték, hogy Romániában nem tettek semmit az ipar fejlődéséért, és az olyan helységekből, ahol kisebbségek élnek, nincsenek munkalehetőségek.

Amióta az ipart erősen fejlesztettük, az elnemzetietlenítés veszélyére hívják fel a figyelmünket, arra, hogy jobb volt régebb, amikor az ember falun élt, elszigetelten, kevés dolgot ismerve, mint most, amikor gyárban dolgozva, vagy tanintézményben tanulva, vagy kutatóintézetben új ismeretekre tesz szert, egy új környezet és új látókör tárul elébe a világról és az életről, új barátokra, kapcsolatokra tesz szert és megérti, hogy csak egy ellensége van, a kizsákmányolók, az imperialisták, a reakciósook. Mert minden munkás, nemzetiségtől függetlenül, barát egymással és teljes egységben kell dolgozniuk.

Még mindig léteznek olyanok, akik felhívják a figyelmünket még egy veszélyre: a román lányok magyar fiúkkal, vagy fordítva, magyar lányok román fiúkkal házasodnak, vagy a németek románokkal és fordítva. A tavaly is megtörtént. Tulajdonképpen már évszázadok óta együtt élnek ezen a vidéken románok, magyarok, németek, szerbek és régóta házasodnak egymással. De mi rossz van ebben? Befolyásolja ez valamelyik nemzetiséget, valamely nemzetiség jogát? A legrosszabb esetben – bocsássák meg a kifejezést – szebb, intelligensebb gyermekeink lesznek és ez jó dolog a népünknek.

Ezért szükséges tehát, hogy a párt és az állam biztosítsa az állampolgárok kiteljesedésének feltételeit. Mindenki számára biztosított, hogy dolgozhasson Romániában. Nem szeretnénk, hogy bárki is elhagyja Romániát. Természetesen nem köthetünk meg senkit, de mindent megteszünk annak érdekében, hogy itt maradjanak, ahol a szüleik is éltek, ahol születtek, dolgoztak, ahol azon igyekeztek, hogy jobb, szebb, szabadabb életet éljenek, itt Romániában és nem máshol. Senkinek sem lehet máshol jobb élete!

Aktívabbak kellene lennünk ebben a tekintetben, és ez nemcsak egyik vagy másik nemzetiségre vonatkozik, ez egy általánosabb probléma. Egyesek úgy gondolják, hogy ha egy fejlettebb országba mennek, jobbak lesznek az életfeltételeik és nagyobb a jövedelmük. Ezek illúziók, elvtársak! Ahol ma 30 millió munkanélküli van – utalok a Közös Piac fejlett, kapitalista országaira és az Egyesült Államokra –, ott nehéz jobb és méltóságtelesebb életéről beszélni.

Az, hogy munkanélküliek legyenek nálunk, és hogy ne biztosítsunk mindenkinek egyforma munkafeltételeket, nem fordulhat elő. Ellenkezőleg, a termelőerők fejlesztési programjának keretében hazánk minden fiának egyformán biztosítva van a munkahely a különböző gazdasági szektorokban, felkészültségének, hozzáértésének és közügyességének megfelelően. Ahogy mondani szokták, bármelyik szektorban dolgozhat, elhelyezkedhet.

Újra megismétlem, a tanulás felé vezető út nyitva áll anyanyelven is és bármelyik oktatási intézetben. Sehol nem történik és nem is tűrünk el nemzeti vagy másfajta diszkriminációt. A hozzáértés, a tanulási képesség, egy szakmára való hajlam vagy az értelmiségi tevékenység ma a legmagasabb szintű megbecsülésnek örvend.

Ezen a téren együtt kell lépnünk és tökéletesítsük a társadalmunkat. Az Országos Konferencián is beszéltem arról, hogy nem értük el a tökéletesség határát, és a társadalmi kapcsolatok fejlődése határtalan. Mindig tennünk kell annak érdekében, hogy elhárítsuk mindazt, ami régi és elavult és új módszereket kell találnunk, annak érdekében, hogy hirdessük az újat és megfelelő feltételeket kell teremtenünk, hogy a társadalmunk tagjai teljesen egyenlőségben teljesheszenek ki. Ez az a szocialista társadalom, amit meg szeretnénk valósítani a maga sokszínűségében. Sok mindent megvalósítottunk. Teljes egységben kell cselekednünk, hogy egy minél jobb és méltóságtelesebb társadalmat alkossunk, amely a legjobb élet- és munkafeltételeket biztosítja az emberek számára.

Folyamatosan tekintettel kell lennünk arra, hogy minden dolgozó állampolgár, nemzetiségtől függetlenül, hazánknak egyenlő jogú fia, ugyanolyan kötelességekkel. Tekintettel kell lennünk arra, hogy akik a Szocialista és Demokrácia Egység Frontja keretén belül tevékenykednek, olyan minőségű életet éljenek, amelyet szeretnének itt, Romániában és tekintettel kell lennünk hazánk, Románia Szocialista Köztársaság felvirágoztatására, a függetlenségére, szuverenitása megerősítésére, mert ez garantálja népünk szabad jövőjét.

Ezzel egyidőben, a tudományos szocializmus elveinek megfelelően, a XII. kongresszus határozatainak és párt programjának értelmében intenzív hazafias nevelést kell folytatnunk a szolidaritás, a barátság, a dolgozókkal és a szocialista népekkel, elsősorban a szomszédainkkal való együttműködés szellemében. Igyekezünk kell azon, hogy megerősítsük a szolidaritást és az együttműködést az olyan népekkel, amelyek a függetlenségért és a szocialista gazdaság fejlődéséért harcolnak, hogy megerősítsük az együttműködést a fejlődésben levő országokkal, hogy megteremtjük a feltételeket minden nemzet számára a függetlenséghez.

Működünk együtt a fejlett kapitalista országokkal a békés együttélés szellemében, kapcsolatainkat a teljes jogegyenlőség elvére helyezve, tiszteletben tartva a nemzeti függetlenséget és szuverenitást, be nem avatkozva a belügyekbe.

Nem szeretnék most nemzetközi problémákról beszélni, de alá kell húznom, hogy a békepolitika és a leszerelés, elsősorban a nukleáris leszerelés, a modern világ alapvető problémája. Románia mindent megtesz annak érdekében, hogy megvalósuljon ez a cél, a világ összes nemzetének célja. Nagy figyelmet szentelünk az Európában zajló biztonsági és együttműködési problémákra, szeretnénk, hogy a madridi találkozó minél jobb eredménnyel záruljon, valamint azt, hogy Európába ne helyezzenek rakétákat és vonják vissza vagy pusztítsák el a létezőket.⁵³ Egy új gazdasági rend megteremtését szeretnénk, együttműködést a gazdasági válság legyőzése érdekében, kapcsolataink újrakezdését az egyenlő együttműködés alapján és nagyobb támogatást várunk el a fejlődésben levő országok számára.

Ugyanakkor az összes forradalmi erővel együtt harcolunk a nemzetközi szolidaritás megerősítéséért, a kommunista és munkáspártokkal, a szocialista pártokkal, a szociáldemokratákkal, a nemzeti felszabadító erőkkel, más pártokkal és demokratikus erőkkel, az antiimperialistákkal, mert meggyőződésünk, hogy az ezen erők közötti szolidaritás megerősödése meghatározó fontosságú a békepolitikában, a leszerelésben, a népek függetlenségének tiszteletben tartásában, a gazdasági és társadalmi haladásban.

A pártunk és a népünk mindent megtesz azért, hogy a jövőben is megvalósuljanak a pártkongresszus határozatai a bel- és külpolitikában egyaránt. Meggyőződésünk, hogy a párt politikája megfelel a nép létfontosságú érdekeinek, a béke ügyének, a szocializmus ügyének és a nemzetközi együttműködésnek.

Végül ki szeretném fejezni a meggyőződésemet, elvtársak, hogy ezek a közös plenáris ülések hozzájárulnak a problémák könnyebb megértéséhez, ösztönzik a párt és az állami szervezetek tevékenységét, megerősítik a dolgozók szoros egységét a párt körül, segítenek a párt bel- és külpolitikája megvalósításában, mert - visszatérve a munkahelyére -, mindenki megtesz mindent annak érdekében, hogy hozzájáruljon az ideai terv megvalósításához, hazánk még erőteljesebb fejlődéséhez. Ezzel a meggyőződéssel kívánok mindnyájuknak sok sikert a munkájukban, sok egészséget és boldogságot.

ANR, fond CC al PCR Cancelarie, dos. 19/1983. 57-67. f. Román nyelvű gépelt irat magyar fordítása.

---

53 Az 1983-as madridi találkozó fontos állomása volt a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai közötti leszerelési tárgyalásoknak. A találkozón megállapodás született arról, hogy a bizalomerosztó intézkedések mellett új leszerelési szerződésekről is tárgyalásokat folytassanak.

22.

A magyar nagykövet tájékoztatója a Domokos Gézával való beszélgetéséről

Bukarest, 1983. szeptember 29.

Külgügyminisztérium

III. 005148 szám

Érkezett 1983. okt. 3. / Eredete: Bukarest

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége

Szigorúan titkos

161/Szt/1983. szept. 29. [...]

Tárgy: *Beszélgetés Domokos Gézával* // Készítette: Hodicska Tibor

Melléklet: 1 db könyv

Domokos Géza jeles nemzetiségi személyiséggel, központi bizottsági taggal, a Kriterion Kiadó igazgatójával folytatott beszélgetés nemzetiségi szemszögből nézve viszonylag átfogó képet adott a pillanatnyi romániai helyzetről. Az egyes részinformációkat más kapcsolataink is megerősítették.

Domokos és mások is úgy ítélik meg, hogy Románia gazdasági helyzete továbbra is nagyon nehéz. Nem teljesülnek az exporttervek, az emiatt is jelentkező importkorlátozások továbbgyűrűző gondokat okoznak az iparban. Az ideai mezőgazdasági eredmények nem érik el a lehetségesen várt szintet sem. A mezőgazdasági miniszter közlése szerint csak kenyérgabonából több mint 1 millió tonna kiesésük van. Bizonyos területeken jelentkező élénkülés mellett változatlanul alapvető gondok vannak a lakossági ellátásban. A vezetés két dologra törekszik. Egyrészt intézkedéseket foganatosít jobb gazdasági eredmények elérésére. Ennek egyik eleme a teljesítményhez kötött bérezés szeptembertől elkezdett bevezetése, ami viszont a negatív ösztönzés (alacsonyabb tervteljesítés esetén fizetés-levonás) miatt jövedelem-csökkenéssel járhat, s ezért szintén kedvezőtlenül hat a lakossági hangulatra. Másrészt tapasztalható a propaganda erősítése a gondok elterelésére, a lakossági hangulatok ellensúlyozására. A propaganda egyaránt fokozottan jelentkezik különböző bel- és külpolitikai síkokon. A belpolitikai vonatkozású propagandában előtérbe állították a forradalmiságot. Magyarázat nélkül utasítják el – nemzetiségi síkon is – rendezvények megtartását, cikkek, könyvek megjelentetését, színdarabok játszását, arra való hivatkozással, hogy nem felelnek meg a mangáliai (az augusztusi ideológiai tanácskozás színhelye) szellemnek.⁵⁴ Egyszerre bel- és külpolitikai célzatú a román békepolitika, N. Ceaușescu szerepének méltatása. Mind bel-, mind külföldön újból nagy hangsúlyt kap a román történelem, a dicső múlt és a ragyogó jelen, továbbá a nemzetiségi kérdés megoldott voltának

54 1983 augusztusában Mangalián kétnapos ideológiai tanácskozást tartott a pártvezetés. A tanácskozás többek közt a sztálinista szellemiségű, sovíniszta, kisebbségellenes kultúrpolitikai irányzat megerősödését hozta magával, mely főként a rádió, a televízió, a film- és színházművészet területén jelentkezett.

propagálása, ami most döntő mértékben a 65. egyesülési évfordulóhoz⁵⁵ kapcsolódik. A Romániát érő külföldi támadások miatt ez a propaganda erőteljesebb lett a román emigráció meggyőzése és bevonása irányába. Ez utóbbi és a belső gondok miatt megint keményedett a nemzetiségekkel szemben folytatott politika. A Lăncrăjan-típusú nacionalista túlhajtások egyre inkább bizalmatlanságot szítanak a nemzetiségekkel szemben, olyan tudatot táplálnak a román tömegek körében, hogy a nemzetiségek léte veszélytényező Romániára nézve.⁵⁶ A legutóbbi ilyen jellegű esemény Romulus Zaharia *Ámítás (Ademenirea)* c. regényének megjelentetése volt.⁵⁷ A nemzetiségek általában nehéz időszakra számítanak.

Nemzetiségi szempontból az idej tanévkezdés a korábbiaknál több problémát okozott és okoz. Nem egy esetben helyi kezdeményezések nyomán akartak megszüntetni magyar és más nemzetiségű általános és középiskolai osztályokat, amit különböző szintű, központi szerveknél tett intervenciókkal általában korrigálni lehetett. Az egyetlen [Kölcsey Ferencről nevezett] szatmárnémeti magyar gimnáziumot ipari líceummá alakították át; ez a fajta oktatás csökkenti a végzetek továbbtanulási lehetőségeit, jobbra csak gépipari szakmában történő elhelyezkedést biztosít. Tiltakozást váltott ki az az – országos létszámcsökkenésen alapuló – intézkedés, miszerint megszüntetik a kolozsvári magyar zenei középiskolai oktatást. Úgy tűnik, hogy ez a probléma legalábbis részlegesen megoldódik. Ma sem tisztázott még az, hogy nem szűnik-e meg a magyar nyelvű oktatás a kolozsvári egyetem több szakán, ami távlati kihatású lenne.

A Kriterion Könyvkiadó az idej évben több fontos művet jelentetett meg, viszont jövőre komoly gondok elé néz. Az előzetes jóváhagyások szerint az összesen kiadott példányszám – évente 1.200.000–1.300.000 – jövőre sem csökkenne, de a románból fordított művek aránytalanul magas, illetve az eredeti magyar könyvek rendkívül alacsony példányszáma miatt 50%-os arányt képviselnek a fordítások. Miután a magyar nyelven kiadott román művek még alacsonyabb példányszáma miatt 50%-os arányt képviselnének a fordítások. Miután a magyar nyelven kiadott román művek még alacsonyabb példányszámban sem fogynak el, a fennmaradó raktárkészletek 1985-re maguk után vonhatnak a kiadói keretek újbóli csökkentését. Domokos Géza ebben az ügyben Ion Ștefănescuhoz készül.⁵⁸

A színházaknak kiadott utasítások szerint 80%-os arányban román szerzők műveit kell műsorra tűzni, ami fokozottan hátrányos a nemzetiségi műhelyekre nézve. Az indoklásokban általában az szerepel, hogy nem lehet szerzői jogdíjat fizetni valutában, de ez az intézkedés is a forradalmiságot hirdető mangáliai

55 1918. dec.1-jén a gyulafehérvári népgyűlés kimondta Erdély egyesülését Romániával; 1990-től nemzeti ünneppé lett December 1-je.

56 Ion Lăncrăjan *Cuvânt despre Transilvania* című kötetére utal, amely számos Magyarország- és magyarellenes utalást tartalmazott. Részletesen lásd Vincze: *Lăncrănjantól Lăncrăjanig...* i.m.

57 Romulus Zaharia *Ademenirea* című regénye 1983-ban jelent meg a Dacia Kiadónál. A könyv a második világháború utáni zavaros időről szól és erőteljesen megjelenik benne az ún. magyar revizionizmus kérdése. A könyv megjelenése után Budapest erőteljesen tiltakozott. Zaharia regényét 1984-ben visszavonták a forgalomból. Az író 1986-ban elhagyta Romániát.

58 Ion Traian Ștefănescu a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács első alelnöke.

tanácskozás után született. Szeptember 24-én a marosvásárhelyi román és kolozsvári magyar színház műsortervéből kivették *Az ember tragédiája* bemutatását. A tavasszal még 5. kiadásra engedélyezett és meg is jelent Goga-fordításnak ez lett volna az első román nyelvű bemutatója. A dilettáns indoklás szerint a darab misztikus jellegű és jelenleg nem kell az ember „tragédiájáról” beszélni. A *Haláltánc* c. darabot azért vették le a szatmárnémeti színház műsoráról, hogy az ország felszabadulásának 40. évfordulója idején ne szerepeljen a „halál”.

Véglegesnek tekinthető, hogy Domokos Géza ez évi magyarországi meghívásának nem tehet eleget. Útlevélkérelmét azzal az átlátszó indokkal utasították el, hogy tavaly járt a Szovjetunióban és csak két évenként jár útlevél, holott a múlt évi útja hivatalos kiküldetés volt. Az eljárást augusztus elején Enache⁵⁹ KB-titkárnak címzett levélben kifogásolta, választ nem kapott. Domokos szerint útlevélkérelmének elutasítása a román vezetés taktikai hibája volt, mivel inkább azt az érzést váltja ki, hogy hasonló sorsra jutnak [?] s ezáltal is nő az elégedetlenségük [?]. Az említett *Ámítás* című regény szerzője, Romulus Zaharia, nem ismert író, a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács apparátusában dolgozik. A kötet egymás mellé rakott visszaemlékezések formájában az 1945–48 közötti kolozsvári eseményeket idézi fel, amikor a valóságban a jószerivel magyar kommunista munkásmozgalom harcolt a demokratikus szocialista hatalomért a Maniu-féle megnyilvánulásokkal szemben. A szerző most visszajára fordítja az eseményeket és például a mánistákkal szemben 1945 őszén kivonuló (Dermata gyárbeli) munkásokat horthystáknak minősíti. Ebbe a kategóriába esnek az elhurcolt, de megmenekült zsidók is, mondván, hogy csak kollaboránsként térhettek vissza. A könyv támadja az akkori magyar nemzetiségi kommunista személyiségeket, mint pl. Nagy Istvánt, Mikó Imrét.⁶⁰ Kapcsolataink szerint a regény magyarországi vonatkozásai ellenére elsősorban nemzetiségek-ellenes pszichózist. [?] Alátámasztja a Lăncrăjan-féle állításokat, de hatásában még azoknál is rosszabb, mert szavahihetőbbnek tűnik. A regény rendelkezésünkre álló példányát mellékelten felterjesztjük és javasoljuk, hogy a Külügyi Intézet, vagy a Gorkij könyvtár nemzetiségi részlege részletesebben dolgozza fel.

Barity Miklós nagykövet

MNL, KÜM TÜK, Románia, 1983, 107. doboz, 005148. Gépelt magyar nyelvű irat másolata.

59 Petre Enache az RKP KB tagja, az Államtanács alelnöke.

60 Nagy István kolozsvári író részt vett a munkásmozgalomban, ám Mikó Imre (jogász, politikus), az Országos Magyar Párt, majd az Erdélyi Párt meghatározó figurája egyáltalán nem nevezhető munkásmozgalmi kádernek.

23.

A magyar nagykövetség jelentése Sütő András darabjának betiltásáról

Bukarest, 1983. február 15.

Kapják a következő elvtársak: Aczél György, Óvári Miklós, Várkonyi Péter, Kornidesz Mihály, Szűrös Mátyás, Lakatos Ernő, Köpeczi Béla, Rátkai Ferenc. [...]

Másolat az 1983. február 15-én kelt bukaresti, nagykövetségi jelentésről

Tárgy: Sepsiszentgyörgyi színházi bemutató elmaradásáról

A február 11-re meghirdetett sepsiszentgyörgyi színházi bemutató (Sütő András: *Pompás Gedeon élete, halála és feltámadása*) elmaradásáról a színház vezetői az alábbi tájékoztatót adták: A bemutató elnapolásáról február 10-én csütörtök délelőtt döntött a megyei pártbizottság az előző napi főpróba után. Előzőleg a kulturális főhatóság színházi referense a szokásos engedélyezési eljárásnak megfelelően egyetértett a bemutatóval. Február 3-án viszont Bukarestben a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács országos értekezletén Tamara Dobrin alelnök azt az utasítást közölte az egybegyűlt megyei kulturális vezetőkkel, hogy ezentúl a színházi premierek végleges jóváhagyását az adott megye pártbizottságának titkárságára bízzák. Az új utasításnak megfelelően a Kovászna megyei titkárok – szervezési okok miatt – lényegében a premier előestéjén döntöttek a darab leállításáról, amikor a helyi sajtóban már megjelent a másnapi bemutatóról szóló közlemény, a Marosvásárhelyi Rádió is többször bement a Sütő-darab bemutatójának híret. Megérkezett és a próbákról felvett készített a TV magyar adásának forgatócsoportja, a marosvásárhelyi rádió munkatársai, érkeztek kritikusok (így Szócs István – Szócs Géza apja – Kolozsvárról). A Színház vezetése csütörtök este több tucat telefonbeszélgetésben értesítette a másnapra várt vendégeket a váratlan fordulatról. (Budapestről jött volna Ablonczy László, Pálffy István és Bulla Károly.) A pénteki helyi lap egy mondatban közölte, hogy „az előadás elmarad”, ami a város lakossága körében izgalmat keltett. Sokan – nem tudva a megjelent hírről – este elmentek a színházhoz, ahol közölték, hogy nem lesz bemutató. A színház azt az utasítást kapta, hogy érdeklődésre „még nem kész a produkció” választ adja.

A csütörtöki vitában a megyei titkárok véleményeiben az ijedt zavarodottság, a felelősség elhárítása, a súlyos dilettantizmus keveredett a sértett – ki nem mondott – alapállással, hogy az ötvenes években – falusi környezetben – játszódó szatíra a kiskirályokat, a hatalommal visszaélő funkcionáriusokat, az önkényeskedést ostromozva aktualizál. A kifogások zöme szerint a mennyországba helyezett epizódok a „klerikális reakció malmára hajtják a vizet”, nem kívánatosak az egyházi allegóriák, az angyalok szárnyai, isten emlegetése stb. furcsának és elvetendőnek találták egy volt báró központi beállítását, egyáltalán valamiféle „bojár” szemléletet

érzékelték a darab fő motívumaként. Hiányolták az előadásból a pozitív főhóst és szorgalmazták, hogy a szerző írjon bele a cselekménybe egy ilyen figurát. Nehezményezték, hogy a polgármesterek néhány nap múlva esedékes országos kongresszusa előtt egy olyan darabot lásson a közönség, amelyben a címszereplő egy negatívan ábrázolt polgármester. A román propaganda titkár a „Merre vagytok székelyek” kezdetű énekre való utalásból úgy értette, hogy a Székely Himnuszról van szó.

A színház igazgatója, dramaturgja és párttitkára hasztalan próbálkozott a bemutató megmentésével. Szakmai érvelésük süket fülekre talált. Amikor a párttitkár egy református lelkész ismerősének aggodalmával érvelt miszerint a darab – erősen ateista, a megyei titkárok ezt úgy fordították ki, hogy a darab tehát azért káros, mert a vallásos érzületet és tömegeket feleslegesen sérti. A tanácsadás érdekessége volt, hogy „véletlenül ott jártában” részt vett a vitán „magánemberként” a KB propagandaosztályának egy instruktora, Csíki Dénes, aki a „központ” tekintélyével a legdestruktívabb hangot ütötte meg. (Régebbi értesülések szerint is Csíki Dénes a KB apparátusában a nemzetiségi ügyek mindig is hírhedten negatív „szakértője”, egyébként 1981 februárjában a magyar–román pártközi tárgyalásokon a Iosif Banc KB-titkár vezette küldöttség tagja volt.) A két hónapja kinevezett megyei első titkár, Rab István a vitában igyekezett a mérleg nyelveként viselkedni. Ő nem látta és nem is olvasta a darabot. Kényelmetlenül feszengett, láthatóan nehezeire esett a döntés. Néhány általános megjegyzéssel „vigasztalta” a színház vezetőit („nehezebb kérdéseket is megoldottunk”). Vállalta, hogy ő is megismerkedik a szöveggel és az előadással, ugyanakkor kérte, hogy a rendező (Tompá Miklós, a romániai magyar színházi élet doyenje, érdemes művész) és a szerző a pártbizottság véleményeiből merítve „javítsa a darabot”.

Megbírálták a megyei lap főszerkesztőjét az előzetes kommuniké közléséért, hosszasan fogalmazták az elmaradásról szóló hírt (betegyek, vagy sem a „technikai akadályok”-szerű sztereotípiát), kiadták az utasítást, hogy mit kell az érdeklődésekre felelni és megtiltották a több ezer példányban elkészült és jóváhagyott műsorfüzet „illetékteleneknek” történő átadását. A színház vezetői szerint a megbeszélés – objektív szemlélő számára – túltett a *Pompás Gedeon* szatírjában. Ugyanakkor számukra az esemény azonnali hatása a megdöbbenés és elkeseredés volt, nagyon régen fordult elő hasonló jellegű betiltás. Különösen súlyosnak érezték, hogy mindez hirtelen, a bemutató előestéjén történt, aminek óhatatlanul széleskörű negatív visszhangja támad. Ez utóbbi elemet jelezték is a titkárság előtt, különösebb hatás nélkül.

A „hogyan tovább” kérdésre általában úgy reagálnak a színház szakemberei, hogy némi formális írói és rendezői módosítás után, felsőbb pártszervnél (Enache KB-titkárnál, Suzana Gâdea⁶¹ SzMNT-elnökasszonyánál) történő interveniálás következtében, amire Sütő Andrást kérték meg, valamint a megyei első titkár

---

61 Suzana Gâdea 1979–1989 között töltötte be a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács vezető tisztségét.

„tájékoztatói” eredményeiként várhatóan néhány hét múlva engedélyezik a premiért.⁶² Szerintük Sütő alapvető módosításokra, szerkezeti változásokra nem lesz hajlandó. Ezt egyébként is károsnak, olyan precedensnek tartanák, ami a színház eddigi és tervezett műsorpolitikáját roppantaná össze.

Magának a szerzőnek az a határozott álláspontja, hogy a darabon semmiféle változtatást nem hajlandó végezni és az elmarasztaló döntést nem fogadja el. Az intézkedést követő napon – február 12-én beszélni akart telefonon Petre Enache KB-titkárral, ez azonban többszöri kísérlet után sem sikerült. Olyan szóbeli üzenetet hagyott számára, amely felhívja figyelmét a helyi hatóságok önkényes cselekedetének várható káros következményeire és kéri a sürgős intézkedést a letiltás visszavonására. Egyúttal levelet küldött Enache elvtársnak, amelyben leszögezi, hogy a darab az ötvenes évek fonákságaival foglalkozik szatirikus formában és teljes mértékben elfogadhatatlan az olyan érvek és módszerek alkalmazása, amelyeket a pártvezetés is elítélt az ötvenes évek politikai és kulturális gyakorlatának bírálata során.

Sütő elvtárs viszonylag optimistán várja a fejleményeket és arra számít, hogy a néptanácsi elnökök országos konferenciája után a pártvezetés felülvizsgálja a helyi szervek döntését és így mód nyílhat az elmaradt bemutató újbóli kitűzésére, bár kétségtelenül érzékelhetők a kulturális élet különböző területein a dogmatikus irányú újabb szigorítások. (Egyébként – Sütő elvtárs közlése szerint – a Budapesti Nemzeti Színház is jelezte szándékát a darab műsorra tűzésére.⁶³ Erre természetesen csak az itteni tilalom feloldása esetén lenne lehetőség.)

A fenti eseményeket szélesebb összefüggésbe helyező vélekedések rámutatnak arra, hogy a sepsiszentgyörgyi epizód tükrözi a kultúr-politikai irányítás egyre erőteljesebb merevedését (a művészetek legyenek a napi politikai agitáció automatikus kiszolgálói). Az új típusú cenzúra, vagyis a pártbizottságok titkárságának jóváhagyása egyébként az országban már több esetben érezhette hatását, így Marosvásárhelyen egy kortárs román szerző darabjával folyt hasonló huzavona, Kolozsvárott a *Manole mester* c. Blaga-dráma bemutatását a magyar színházban nem engedélyezik egyelőre és több bukaresti produkció bemutatása is problematikus.

A sepsiszentgyörgyi Sütő-darab ügyét terheli az utóbbi hónapok növekvő belső, nemzetiségi feszültsége is.

Barity Miklós nagykövet

Bukaresti id. [ideiglenes] ügyvivőnk február 28-án kelt táviratában a következőket jelenti:

---

62 A darabot végül 1983. március 11-én mutatta be a színház és júniusban Kolozsvárra is elvitték.

63 Nyomtatásban először az *Igaz Szó*-ban jelent meg (Pompás Gedeon; *Igaz Szó*, 1967/6 és 1967/7), utóbb a szerző négy felvonásosra alakította és a címét is módosította (Pompás Gedeon élete, halála és feltámadása; *Alföld*, 1986/8). A darabot összesen három erdélyi és két magyarországi színház mutatta be: Marosvásárhely (1967. máj.); Kaposvár (1971. nov.); Temesvár (1972. okt.); Sepsiszentgyörgy (1983. márc.); Debrecen (1993. dec.). – Bővebben lásd: *Sütő András életműve. Annotált bibliográfia*. OSZK – Pro-Print Kiadó, Budapest – Csikszereda, 2009.

Petre Enache KB-titkár – akihez Sütő András darabja sepsiszentgyörgyi bemutatójának leállítását miatt tiltakozó levelet intézett – utasítást adott az ügy felülvizsgálatára. Ennek alapján március 4-én megtekinti az előadást Hegedüs László, aki az SzMNT államtitkára és dönt a bemutató kérdésében. Kompetens magyar nemzetiségű kapcsolataink véleménye szerint kompromisszumos megoldás, azaz szövegváltozások után a bemutató engedélyezése várható.

MNL, KÜM TŰK, Románia, 1983, 111. doboz, 001635. Gépelt magyar nyelvű irat másolata.

